

Híd

LÖRINC PÉTER: Hegyek koszorúja	289
P. P. NYEGOS: Hegyek koszorúja	296
KARDELY EDVARD: Az ellenőrzésről	300
THURZÓ LAJOS: Trieszti munkás, vers	308
MAJOR LÁSZLÓ: Népi Kollegiumok és az új magyar értelmiség	309
CSÉPE IMRE: Harc az árral, vers	314
GAJDOS TIBOR: Szegénysoron	315
ANISZIMOV IVÁN: Kapitalizmus és kultúra	319
FORRÓ GYÖRGY: A vezetőségi alap	324
VARGA JENŐ: A kül- és belpolitika a tőkésrendszer általános válságának korszakában	332

FIGYELŐ

GAMSZ ANDRÁS: Az individualizmusról	342
SZÜCS MIKLÓS: Az angol pártkongresszusról	343
MELNYIKOV NIKOLÁJ: Milyen jóvátételt kap Anglia?	345

SZEMLE

Ami nem volt Oroszország térképén	348
SZÜCS MIKLÓS: Az angol bányászok	350

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

KIADJA A VAJDASÁGI MAGYAR KULTÚRSZÖVETSÉG
MEGJELENIK HAVONTA

SZERKESZTI: A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. STEINFELD SÁNDOR

SZERKESZTŐSÉG: NOVISZÁD, GEN. STALJINA U. 16 I. TEL 23—53

KIADÓHIVATAL: SZUBOTICA, DOBANOVACSKA U. 9

TELEFON: SZUBOTICA 414

ELŐFIZETÉSI DIJ: EGY ÉVRE 90 DINÁR, FÉL ÉVRE 50 DINÁR

EGYES SZÁM ÁRA 9 DINÁR

POSTATAKARÉKSZÁMLA 32-704-503—LAPZÁRTA MINDEN HÓ 10-ÉN

— *Kéziratokat nem őrizünk meg és nem adunk vissza.* —

HID KÖNYVKIADÓVÁLLALAT

KIADVÁNYAI:

Szabadságdalok (II. kiadás)	— — — —	Ára	25.—	Dinár
Csillagok csillaga (antológia)	— — — —	"	20.—	"
<i>Gorkij Maxim</i> : Így tanultam én (II. kiadás)	— — — —	"	5.—	"
<i>Tung-Pi-Vu</i> : Mi történik Kinában?	— — — —	"	9.—	"
<i>Lenin I. V.</i> : A szakszervezetekről	— — — —	"	5.—	"
<i>Lenin I. V.</i> : Az államról (II. kiadás sajtó alatt)	— — — —	"	—	"
<i>Olajos Mihály</i> : Parasztkérdés — Földkérdés	— — — —	"	5.—	"

SZÓTÁRAK

Szerb—Magyar szótár	— — — —	Ára	35.—	Dinár
Magyar—Szerb szótár	— — — —	"	35.—	"

ÉLET ÉS TUDOMÁNY

<i>Nikolyszki J.</i> : Miért beszélnek az emberek különféle nyelven	— — — —	Ára	10.—	Dinár
<i>Voroncov</i> : Volt-e kezdete és lesz-e vege a világnak	— — — —	"	5.—	"
<i>Kosenko Z.</i> : Álom és álomlátás	— — — —	"	4.—	"

SZINDARABOK GYŰJTEMÉNYE

Szinpadunk	il. füzet	— — — —	Ára	15.—	Dinár
	III. "	— — — —	"	15.—	"
	IV. "	— — — —	"	6.—	"
	V. "	— — — —	"	6.—	"
	VI. "	— — — —	"	9.—	"
	VII. "	— — — —	"	6.—	"
	VIII. "	— — — —	"	6.—	"
	IX. "	— — — —	"	8.—	"

NÉPEGYETEM

<i>Naumova Mária</i> : A gyakorlat szerepe az elmélet fejlődésében	— — — —	Ára	5.—	Dinár
<i>Steinfeld Sándor</i> : A tőkésrendszer lényege	— — — —	"	2.—	"
<i>Steinfeld Sándor</i> : A dolgozók üzemi és vitaklubjai	— — — —	"	2.—	"
<i>Steinfeld Sándor</i> : Az új Jugoszlávia gazdasági helyzete	— — — —	"	3.—	"

TÖRTÉNELEM

<i>Javánovics Arszo</i> : A népfőlszabadító harc áttekintése	— — — —	Ára	5.50	Dinár
<i>Kardely Edvard</i> : Jegyzetek a nemzetközi fejlemények egyes kérdéseire	— — — —	"	6.50	"

HEGYEK KOSZORÚJA

Írta: Lőrinc Péter

Ritkán ünnepelnek a népek költői műveket, ritkán emlékeznek meg egyes költői művek százéves évfordulójáról. Az 1847-es év amúgyis olyan gazdag, bőtermésű év volt történelmi eseményekben, hiszen az 1848-as évbe nyílt, azt készítette elő. De az 1848-at előkészítő események, feltételek gazdag kazlában költői művek is méltó helyet foglalnak. A jugoszláv népek irodalmának különben is határköve volt az 1847-es esztendő. De a magyar irodalom is megállóra készlet, állomást tartat ebben az évben a szemlélővel. Ebben az évben írta Petőfi a Palota és kunyhó, A kutyák dala és A farkasok dala, A XIX. század költői és még sok más korszakalkotó versét és nem utolsó sorban az Arany Jánoshoz címűt, mert hiszen Arany Toldija is ebben a dús esztendőben jelent meg, amely meghozta a szerb irodalom népi irányának győzelmét is és amely a jugoszláv népek legnagyobb írói alkotását is megteremtette. A Hegyek koszorújára gondolok, Petar Petrovics Nyegos crnagorai államfő hatalmas alkotására.

Egészen bizonyos, hogy nem véletlenek összetalálkozása az, hogy mindezek a költői művek egy esztendőben, szinte egy időben láttak napvilágot, aminthogy bizonyos az is, hogy a francia, német, olasz, magyar, román, szláv, annyi nép 1848-as harcainak összetalálkozása sem lehetett, sem volt a véletlen műve. Petőfi és Arany versei, Táncsics üldözött írásai egész biztosan szerves összefüggésben voltak március 15-ével és ilyen adottságok összetalálkozásának köszönhetette megjelenését épen ebben az esztendőben a Hegyek koszorúja is. Erre az esztendőre értek meg a könyv anyagi és személyi feltételei, amely feltételek azután egy további, valamivel távolabbi, fokon az 1848-as harcokat eredményezték.

1847 látott sok más, egyéb eseményt is. Akkor jelentkeztek a tőkés rendszer első gazdasági válságai s ez több országban a rossz termés éhségével párosult. A csartisták angliai munkásmozgalmá épen kialakulóban volt, mert az angol gyarmatbirodalom már lehetővé tette a munkárisztokrácia kialakulását és ez a gyarmati népek szörnyű kizsákmányolásának morzsáin élősködve már leszegődött a tőkésrendszer Tarnócájára bojtárnak a hazai és a gyarmati munkásosztály ellen, hogy azután így érthessük meg, ha hamarosan a világhíres angol demokrácia nem akarja elismerni, megsegíteni a kossuthi demokráciát, amely úgyszintén gyarmati, elnyomott nép népi forradalma volt. Mégis épen ott, a csartista mozgalom hűnyásán gyűllad ki az új, hivatottabb, világgraszolóbb és nagyobb, mert világot és évszázadokat átfogó új mozgalom. Épen ebben az 1847-es esztendőben tartja meg kongresszusát a Kommunista szövetsege és adja a megbízást irányítóinak, Marxnak és Engelsnek a párt programjának megírására, hogy azután a következő, 1848-as, év elején jelenjen meg nyomtatásban, mint a Kommunista kiáltvány, hogy utat mutasson, irányt szabjon az akkori esztendő nagy megmozdulásaihoz — és mindmáig. És 1847-ben szólalt fel a szuboticei Zomborcsevics és mondta egyebek között: »A jobbágyság egykor oly lépés volt, amely az emberiség nagy célja felé vezetett, ma ellenben kerékkötő, amely veszélyt jelent«.

Ebben a nagy esztendőben jelent meg a »Gorski vijenac«, a Hegyek koszorúja: korok mesgyéjén. Ezek voltak a mű megjelenésének anyagi, tárgyi feltételei — világviszonylatban. Mert ezek a körülmények feltét-

emelték tudásának szintjét. Éppen ezért eleinte sokat tévelygett. Látta a külföld haladottságát elmaradt hazájával szemben, de nem értette meg az elmaradottság okát és azt sem, mért ellenzik a törzsfők, az orosz és osztrák abszolutisták hazájának haladását. Felétorlódnak, fölébetornyosodnak a problémák, ő megtorpan és már-már szinte otthagyná a problémák megoldásának feladatát, másra bízná azt; az egekre, a túlvilági hatalmakra. A túlvilágról várja a megváltást a földi nyomor problémáiról. Ezen a fokon van még, különben tehetséges munkája, a Lucsa Mikrokozma (A mikrokozmosz, (az ember) fátyója). A Hegyek koszorújában talál először önmagára, itt talál rá először a helyes útra. Itt lesz látása valóságos, reális. Már tudja, hogy itt, a földön kell megoldani a földi nehézségeket, már tudja, mi az oka annak, hogy az abszolutista uralkodók, a gyarmatosító hatalmak nem kívánják megsegíteni a felszabadítás munkájában, már tudja, hogy saját erejéből, népi erő útján, népe harcai útján szabadulhat csak fel a haza. A szabadságot meg kell küzdeni. Az elnyomás — kizsákmányolás akkor is, ha nem ember zsákmányolja ki az embert, de nép fordul a nép ellen. Törökök osztrákok, velencések egyként kizsákmányolni, elnyomni akarják a szlávot.

Mindezt megtanulta az idők folyamán. Megtanulta, ha ezt a tudást akadályozni igyekezett is az elnyomó zsarnokság. 1836—37-ben éhínség tört ki Crna Gorában, oly éhínség, hogy Nyegos, a fejedelem is éhezett. Ebben az időben Bécsbe utazott a költő. Bécsből Párisba kívánta folytatni útját. Az út folytatására engedélyre és Metternich, az európai reakció fejének véleményezésére volt szüksége. Metternich olyan véleményt adott Nyegosról, amely igazán dicsőségére válik. Azt írta róla ugyanis a népek, a magyar nép, hóhéra is, hogy Nyegos túlkeves tiszteletet tanúsít az egyházi és monarchisztikus elvekkel szemben. (Nyegos püspök és államalapító fejedelem volt!) Hajlamos a szabadelvűség forradalmi eszméinek befogadására és egyáltalán nem rejtegeti hajlamait a kor nyugateurópai uralkodó eszméivel szemben, így könnyen eshet a forradalmi eszmék hatása alá Párisban. Ezért nem kívánatos, hogy oda utazzon, utazzon inkább — a cári Oroszországba, az akkori Európa tömlöcébe, az akkori Európa zsandárjának felügyelete alá, ahol a cár nem engedi be a haladószelemű irodalmat. Így ért meg Nyegos, így ismerte meg az élet és politika működő, eltitkolt, titkos rúgóit. Így lett belőle a Hegyek koszorújának költője.

A Hegyek Koszorúja dramatizált éposz, 16 képszerű jeleneten át mutatja be a crnagórai nép harcát a törökök és a törökösök ellen, azok ellen, akik egykoron, amikor a török behatolt az országba, felvették az iszlámot és a török képviselőket uralkodtak tovább a népen és szípolozták, elnyomták azt; akik a török oldalán saját népük ellen harcoltak, hogy ily módon mentsék birtokaikat, jövedelmeiket, hatalmukat. Nem ismeretlen dolog ez előttünk. Nem először és nem utoljára történt a Hegyek birodalmában. Emlékezzünk még a Dózsasütőgető, törököt elismerő Zapolyákra, Török Bálintokra, majtényi fegyverletevőkre, az 1848-as és 1941-es árulókra. Egy legendás eseményt, az ú. n. »istraga poturica«-t, a törökösök kiirtását éneklí meg a nagy hősköltevény.

Az első képek a népi hősök a törzsfők és a püspök készülődését hozzák a törökök ellen és a török-pártiak ellen, mert

»A főurak, a lelkökre átok,
Darabokra törték az országot...
... Amint juhra tart jogot a farkas,

*Úgy gyengébbre tart jogot a zsarnok
De a zsarnok szarvait letörni...
...Az embernek legszentebb kötelme...*

A püspök mégis még tárgyalni akar a törökpártiakkal, kénytelen csakhamar belátni azonban, hogy ez lehetetlen, hogy az áruló nem lehet szabadsághős. Azután a török nagyvezír levelét hozzák a püspöknek: »Hogy a rája fékét összebb húzzam... Mennykő nélkül nincs becse az égnek« és a népet ostorozni kell, »Enged, hogyha ropog a bordája...« Így kapcsolódik, ezen a ponton, az árulók elleni harc a külellenség elleni harccal, hogy egyszerre vívja ki a nép a társadalmi és a nemzeti szabadságot. Mert a nép

*»Kemény dió: különös egy gyümölcs.
Szét nem töröd, fogad belétöröd!
Más a bornak ára mint volt régen,
Más a világ, mint ti gondoltátok!«*

A szultán rablónak tartja a hajdúkat, a kóbort, népi harcost, pedig míg a szultán vasravert rabok gyáva megrablója, a hajdú csupán visszabolja tőle az elrablottakat, ő a kisajátítók kisajátítója, válaszolja a népi hős, a bujdosó, a szultán követének:

*»Nem perzseltem népet és országot,
Ámde nem egy embertelen zsarnok
Harapott már tübe én előttem.«*

Igy gondolkodik a hegyek harcosa, a nép élenjáró hőse. De hasonlóan gondolkodik a velencei kalmárokról is az 1700-as évek szabadsáért harcoló pásztora, aki elszörnyűködik pl. az utcasarkon munkaváró munkanélküliség láttán:

*»De gazdagok nagyon sokan voltak
Gazdagságuk eszközét elvette...
Sok szegény áll minden utcasarkon,
Hogy juthasson egy falat kenyérhez«*

Összefogják, meséli a Velencét-járt egyszerű pásztor, a horvátot, szerbet, hajóra rakják s küldik távoli országokba, hogy vagyont harácsoljon, szerezzen a velenceinek.

»Világ minden kincsét összehordják«,

szörnyű nyomorban élnek ott a manufaktúrák, hajóépítő műhelyek munkásai, a gályarabok, a börtönök lakói és a pásztornak is csak az volt a szerencséje, hogy nem értették szavát, mert

*»Nem szabad itt őszintének lenni,
Szerencséd, hogy a szavad nem értik.«*

A készülődések követik a tanácskozásokat, tettek a készülődéseket. Karácsony napjára azután fellángolnak a harcok, a nép kiírtja soraiból az árulókat, a törökpártiakat.

A törökösök kiírtása nem igazolt, hiteles történelmi esemény: legem-

da valószínűleg. Ha magja való esemény fennmaradt híre, úgy az esemény semmiesetre sem volt nagyobb jelentőségű. De hiszen egy költői mű megítélésénél nem szempont az, hogy való eseményt énekel-e meg; nagy jelentőségű a mű, ha sikerül hagyományt teremtenie. Már pedig Nyegos époszával megteremti az idegen elnyomók és hazai csatlósáik elleni harc, a törökök és az árulók, az osztályellenség elleni harc, a ketős szabadságharc, nagyszerű hagyományát. Olyan hagyományt, amely mindmáig hatott a népre, amely hosszú időkre a történelembe is belekerült, mint való történeti esemény. Nyegos a kis, jelentéktelen eseményt a népi forradalom és a szabadságharc fokára emeli. A nép-lelkében és hatásában a jövő eseményeire — azzá is teszi valóságosan is. Ha az 1700-as esemény jelentéktelen is volt, megnőtt és később megvalósult.

A nép szabadságharcáról van szó az époszban a török hűbérrendszer ellen: Ezt a harcot az egyház vezeti, de csupán látszólagosan. Az egyház akkor, az állam előtti fokon, az egyedülj átfogó szervezete volt a törzsekre bomló népek. Nyegos elgondolása mégsem egyházi, de népi alapon áll. A törökösök kiirtása tudatos akció: szabadságharc. Szabadságharc, de egyúttal belső forradalom kezdete is, az állameszme és a népi egység gondolatának győzelme. De mindez nem az egyház, nem a püspök műve Nyegos elgondolásában, amint a valóságban sem az. Daniló, a püspök, aki felveti a harc gondolatát, állandóan habozik, határozatlan, úgy gondolja, hogy békés tárgyalások is megoldhatják a kérdést. A nép, a népi hősök azok, akik állandóan hatnak rá és rávezetik a harc, a szabadságharc útjára. Az utolsó képekben, amelyek a harcokat és győzelmet éneklék meg, a püspök passzív, várakozó helyzetben van. Csak befutnak hozzá a hírek a harcokról, csak befutnak hozzá maguk a népi hősök, a Mityunovicsok és Manducicsok, jelentéstételre, míg ő még nem biztos abban, hogy a harc meghozza gyümölcsét. Daniló még habozik, de Nyegos már tudja, hogy minden harc jogos, ha célja a szabadság, aminthogy jogtalan minden harc, amelynek célja más népek elnyomása.

Igy nő meg a harcok jelentősége, így nőnek ezek a harcok túl a hegyek határain, hiszen azt példázzák, hogy csak harc útján juthatunk szabadságunkhoz és ez általános érvényű. Épen így mindent átfogó Nyegos hazafisága is, felöleli nem csupán a crnagorai patriotizmust, de minden szláv, sőt az albán és más népeket is. Crna Gora harcából minden elnyomott harcává alakul, minden elnyomott harcává nő fel ez a harc. És ebben rejlik általános emberi jelentősége.

Az emberi szabadságért küzdött Nyegos: a szociális és a nemzeti elnyomás ellen, a Hegyek koszorújában és — a valóságban, az életben egyaránt. Minket, magyarokat az 1848-as forradalomban szemben elfoglalt álláspontja érdekelt leginkább. Crna Gorát a törökök elleni harc érdekeite különösképen. Erről szól a Hegyek koszorúja. Más jugoszláv népek viszont a németek elleni harcban voltak érdekelve, a németek és magyar nemesek ellen küzdöttek évszázadokon át. Minthogy a magyar nemesek az idők során állandóan jobbagyosorba akarták törni a szerbeket, akiket a bécsi udvar viszont a török elleni harcokban használt ki és felhasználta kiváló katonai tulajdonságaikat úgy a magyarság ellen, ha azok a szabadságot akarták ellene kiharcolni, mint hódító háborúi során. Így demagóg politikájával, pusztá ígéretésekkel igyekezett lekenyerezni a szerbeket, hogy azután, ha célját elérte, elfelejtse minden ígéretét és kiszolgáltassa a szerb népet a magyar és német földesúr kényének-kedvének. A szerb nép szabadságáért küzdött, de

szolgasorsba, jobbágyorsba törték, akár a magyar parasztot is az urak, mert régi igazság és általános érvényű igazság, hogy a szabadságért csak a szabadságért harcoló népek oldalán lehet eredményesen küzdeni. Aki a szabadságot a reakció táborában haladva akarja elérni, az még sanyarúbb szolgasorsba jut, mint annak előtte volt. Ez volt a helyzet a Duna völgyében 1848-ban. A szerb és a horvát nép a szabadságért szállt újra síkra, de reakciós vezetői tévútra vezették és a reakció akkori központjai, az osztrák és orosz, császári és a cári reakció támogatták a népi erővel. Habár a nép haladószellemű volt és a szabadságért küzdött, akarva — nemakarva a reakciót támogatta, annak segített a szabadságharcok elfojtásában. Így a szerbek és horvátok az általános emberi haladás ellen és saját népi érdekeik és szabadságuk ellen is harcoltak, mert amint ez talán előrelátható is volt, a bécsi udvar, mihelyt célját elérte, megfélekezett ígéreteiről és újból rabságba döntötte a szerbeket és horvátokat.

A nép és legjobbjai, azok is, akik a forradalom idején akaratlanul is a reakció oldalán küzdöttek, hamarosan belátták tévedésüket, azt, hogy a reakció csak rabigát, csak jármot nyújthat, nem pedig szabadságot, hogy nem a bécsi udvar és a császár, de a harcos, szabadságszerető magyarság oldalán lett volna a helyük. Csak a népek együttes, testvéri harca hozhatja meg a vágyott szabadságot. Belátta ezt a költő Jaksics Gyura is, belátták mások is. Nyegos mindezt látta már a forradalom folyamán. És ebben van óriási jelentősége.

A forradalom kezdetekor örömmel üdvözlí még Jelasicsot, úgy gondolja ő is, hogy Jelasicsék és Rajacsicsék, a generális és a patriárka, a szerbek és a horvátok szabadságáért harcolnak. Levelet ír lelkesedésben Jelasicsnak, úgy üdvözlí, mint a harcost aki »... eltünteti a szennyet a hatalmas szláv népek arcáról, akik a mai napig semmi egyebek nem voltak, mint eladott és szomorú rabszolgák és más népek napszámosai.« Hamarosan látnia kell, hogy úgy a prágai kongresszus, mint Jelasics és Rajacsics is rossz útra vezetik a népet, nem a szabadság, hanem a rabszolgaság útjára. Ő azt ajánlotta, hogy Jelasics indítsa meg a harcot Bosznia, Dalmácia felszabadítására, Jelasics a császári generális, akit a horvát és magyar arisztokrata reakció egyként ajánlott a császári kamarillának a forradalom leverésére, ez a Jelasics viszont arra kéri fel Nyegost, hogy vezessen katonaságot saját népe ellen, a Boka Kotorszka népe ellen, amely akkoriban szintén fegyvert ragadott, hogy kivívja szabadságát a bécsi udvar ellen. Nyegos természetesen méltatlankodva utasítja vissza ezt a kérelmet. Nem avatkozhat be a Kotori nép ügyeibe, nem tehet semmit és nem is akar semmit sem tenni, hiszen a bokaiak igazságos népfelszabadító háborút folytatnak, szabadságukért küzdenek.

Nyegos már akkor látta, hogy a magyarok harca igazságos szabadságharc, hogy rossz úton halad az, aki a magyarok ellen ragad fegyvert, amikor épen a magyarok oldalán volna szerbnek horvátoknak a helye. »... Vajon önállóságra méltónak és érdemesnek mutatkozik-e népünk a világ előtt... Én rettenetes hibákat látok! Úgy látom, messzire eltérték az igaz céltől... ha most pedig, hiba történik, sokáig fogunk bűnhődni ezért a hibáért...« Mert Nyegos tudja, hogy ez néppellenes politika — bűnös politika és hogy a jutalma az lesz, hogy továbbra is járom alatt nyög majd a nép, önhibáján kívül is. »Vajdaság gyenge lábakon áll«, mondja. »A szerbek nem önmagukért, de idegen érdekekért harcolnak.« Nyegosnak igaza volt. Az egyház hangoztatta is, hogy csupán az uralkodóház érdekében ragadt fegyvert a nép és amikor azután

a népek zsandárjai, az osztrák császár és az orosz cár legyőzték a népek szabadságharcát és a szerbek jutalmukat kérték a császártól, az ígért szabadságot, akkor a császári tábornok azzal utasította vissza kérelmüket, hogy a szerbek csupán a dinasztiaért harcoltak, céljukat elérték, hiszen a dinasztia trónját megmentették, így most már semmi keresni valójuk sincsen. A szerbek azt kapták a tróntól jutalom gyanánt, amit a magyarok büntetésként. Bilincseket. Így egyen a nép egy tából cseresznyét az elnyomókkal.

A Hegyek koszorúja hatalmas dramatizált hősköltemény. Száz oldalakra terjed. És ezért nem mindennapi, de ritka jelenség, hogy Crna Gorában, ahol a lakosság jórésze írástudatlan volt, ahol az írástudók is patriálkális műveltségű pásztorok, kevés olyan ember akad már évtizedek óta aki ne ismerné Nyegos nagy művészi értéket képviselő és mély filozófiai gondolatokkal teli époszát. Alig akad olyan ember Crna Gorában, aki ne tudna oldalszám idézni a Gorszki vijenacból, aki ne füszerne beszédét belőle vett idézetekkel. Amint Petőfi Sándor egyes versei népdalokká váltak a nép ajkán olyannyira, hogy már meg sem lehet különböztetni a nép ajkán termett dalt a Petőfi daltól, úgy a Hegyek koszorújának számos mondása már rég a közmondás erejével hat, és aki nem ismeri a hőskölteményt és annak minden izes, mély mondását, az nem tudja megkülönböztetni a nép ajkán termett mondásoktól.

Ennek nem csupán és nem főleg a nyelv az alapja, bár főbecsülhetetlen értéke az, hogy szinte az első költői alkotás, amely a nép nyelvén íródott. Elmélyülő bölcselkedésű, nagyarányú hősköltemény, amely nem csupán azt bizonyította száz évvel ezelőtt, amikor a népi nyelv épen csak, hogy győzelmet aratott és kivívta jogait az irodalom terén is, hogy a nép nyelve alkalmas költői alkotásokra, de egyúttal azt is bebizonyította, hogy az egyszerű nép nyelve, ahogy akkor csúfolni akarták, a pásztorok nyelve, alkalmas a legmélyebb filozófiai gondolatok kifejezésére is, még pedig olyan módon, hogy azt a legegyszerűbb pásztor is megérti, elsajátítja és tulajdonának érzi. Még versformája is a népi ritmusú »deszetarac« erre bízva magvas mondanivalóját. Míg előtte a nép számára érthetetlen »szlavenoszerbszki« nyelven írták a keskenyrétegű intellektuelek részére, Nyegos a néphez szól, hozzá intézi szabadságdalát.

Nyegos a népé, a nép Nyegosé. Ha mindenkor idézték, hivatkoztak rá, belőle merítették érveiket egyszerű pásztorok, csakúgy mint népi értelmiségiek, ez hatványozottan áll a háború előtti és háború alatti időkre. Nyegosnak roppant hatása volt a Népfelszabadító harcra, a népfelszabadító harcosokra. Egész nemzedékeket nevelt fel a Hegyek koszorúja. De különösen hatott az éposz a szabadságharc nemzedékére, hiszen a Népfelszabadító harc egyenes folytatása az egykori crnagórai szabadságharcnak, a törökösök kiirtásának. A Hegyek Koszorúja irtóháborút indított az idegen elnyomó ellen és azok hazai csatlósai, a törökösök ellen. A felszabadítóharc ugyanezt tette, csak a mai feltételek alatt és szélesebb célkitűzéssel. De ez is szabadságharc volt, harc az elnyomó, idegen, megszálló fasizmus ellen és harc a belső elnyomó, a belső ellenség, az áruló, fasisztabarát csatlósok ellen. Így lett újra időszerű Nyegos, aki a száz év folyamán még sohasem veszítette el olvasottságát, népszerűségét, akit tulajdonképpen nem is — »olvastak« — a nép fiai, inkább kívülről, betéve ismerték és idézték és érveül használták a viták során. Ezért él a Hegyek Koszorúja, ezért él költője Petar Petrovics Nyegos, akit szinte kortársként üdvözölhetünk, annyira élő és annyira mai. Annyira örök — mint minden igazán nagy művész.

HEGYEK KOSZORÚJA

Részletek Petar Petrovics Nyegos dramatizált époszából. A magyar fordítás 1902-ben készült, Gyiszdolovics Veszelin ujvidéki tanár munkája. A fordító igyekezetét dicséri, hogy az eredeti mű megközelítésére törekedett; verselése kissé nehézkes s archaikus nyelve átdolgozásra szorul. Az itt következő részek a mű halhatatlanságának legszebb bizonyítékai.

III. Kép.

(Népgyűlés Cetinyében Kisasszony napján, színelég vérbosszú ügyének elintézése végett. A törzsfők félreállnak, a nép körtáncot lejt.)

KÓLÓ

*A jó Isten sújtja a szerb népet;
Nyomja lelkét sok halálos vétek;
Mert a törvényt megszegték a cárok,
Egy a mással véres harcban állott,
Mevakítva, aki ütött pártot.*

— — — — —
*A főurak, a lelkükre átok,
Darabokra törték a cárságot,
S hatalmas törzsekből mi maradt, — fergésok.
A főurak, nyomuk vesszen érte,
Hogy a szerb fajt viszály átka érte
S tönkrement a nemzeti nagyléte.
A főurak, nyúlászívű faj, gyáva,
Elárultak, hazánk, szegény árva!
Rigómező gyászos lakomája!
Mily szerencse, ha méreggé válna
Ólmed volna gyáváit rakásra
És a haddal csak Milos s két társa.
Szállott volna a törökkel szembe,
Biz a szerb ma igazi szerb lenne.
Brankovics te, a török kutyája,
Hazafi a honát így szolgálja?
Ily csekély a becsületnek ára?
Oh te Milos, kik nem irigyelnek?
Aldozata nemes érzelemnek,
Háborúban mindenható nemtő,
Trónledöntő borzadalmas mennykő.
A hős Spárta és a dicső Róma
Vitézsége előtted mi volna?
Meghaladja azt lelked nagysága,
Vitézségük minden ragyogása
Te melletted elvész a homályba...
Leonidas, Scaevola mit érne,
Ha Obilics lépne küzdőtérre?
Vaskarjának csak egy ütésétül
Trónus ledől, Tartarus megrémül.*

Ország díszje áldozatul esett
Az egész világot ostromzó trón mellett.

A hétfejű sárkány előlépett,
Kiirtotta az egész szerbséget,
Aruló s hú így ért egy gyászvéget.

Ekeszarvát fogták oroszlanok,
Kapási, félénk a törökhöz állott,
Hős szerb vére váljék a vesztére!
Hithagyás ki előtt vétkezésnek látszott,
Ki nem tudta tovább tűrni a rabláncot,
Akit karja török kardjától megvédett
E hegyekben talált menedéket;
Hogy harcoljon, ontsa drága vérért,
A szabadságért és a dicső névért,
Hisz e kincsen kívül semmi mása nincsen.
Mint a csillag, szépek a legények,
A kik azóta e hegyek között élnek,
Beillenék mindegyik vezérnek.
Véres harcot, küzdelmet keresnek,
Hitért, névért, szabadságért esnek,
De ha megszólal a gusza bájos hangja,
Letörli a könnyét fiatalja, aggja,
Aldozatra mindig készen állunk,
Ha a török támadja a várunk,
Hogy e fajzat végkép elenyésszen.
De mi hát a jelentése annak,
Hogy hegyeink oly némán hallgatnak
S nem hallszanak harci riadalmak?
Bozsda marja tán a fényes fegyvert,
Vagy már nincsen törzsfő, kit a sors le nem vert?
A pogányhit terjed országszerte,
Juh és farkas egymást megszerette.
Barátkozik török és keresztény
Hodzsza ordít Cetinye mezején.
A hegyi oroszánt illat törbeejti
S Ornágora hősi nevét így elveszti!...

VI. Kép.

(Tíz kavasz jön Podgoricából az új vezirtől, aki
a birodalmat beutazza. Levelet adnak át a püspök-
nek.)

BATRICS VAJDA

Mondjad, püspök, mit üzen a vezir?
Nem kell többé semmit sem titkolni,
Ha a török szárnyat kap is tőle.

DANIEL PÜSPÖK (olvassa a levelet)

„Szelim vezir, rab a Szent rabjánál,
Hú szolgája a nap testvérenek,
Kiküldöttje a föld császárnak,
Tudomásul törzsfőlnék s uroknak:
A cároknak cárja küldött ide engem,

Hogy az egész országot bejárjam,
 Hogy lássam a rendet, van-e benne,
 Hogy a farkas ne töltözzék torkig,
 Hogy egy juh se térjen le az útról
 Szép gyapjával a sűrű cserjébe;
 Hogy levágjam, ami fölös hosszú,
 Hogy kiöntsek telteti edényből,
 Hogy az ifjak fogait vizsgáljam,
 Hogy a rózsza tövisbe ne vesszen,
 Hogy a gyöngy ne pusztuljon szemét közt,
 Hogy a rája felét összebb húzzam,
 Mert a rája olyan, mint a marha.
 Hallám hírét hegyes földeteknek,
 A próféta szent családjá tudja
 A vitézség értékét becsülni,
 Nem áll, mit az oroszlánról hisznek,
 Hogy egérke félelmet kelt benne.
 Jertek hozzám, jertek sátoromba,
 Püspök és ti, ország főbb vezéri,
 A császárnak hűséget esküdni
 S ajándékát tőlem általvenni,
 S azután eljetelek éppen úgy mint eddig.
 A jó fog szétpattantja a kemény diót is.
 Jó kard suhintása szétvág buzogányt is:
 Káposztafej, hogy szegüljön ellen?

Ki tudná a folyót megállítani,
 Hogy ne siessen tenger kebelére?

Mennykő nélkül nincs becse az égnek,
 A szegények mind félenken néznek.
 A nép mása a makacs marhának,
 Enged, hogyha ropog a bordája
 S jaj a földnek, had mikor megszállja"!

JANKÓ BIRÓ

Hazugság a kalmár mosolygása,
 Hazugság az asszony könnyezése:
 Legnagyobb a török hazugsága.

JANKÓ VEZÉR

Ne tartsuk itt ezt a küldöttséget,
 El kell őket mielőbb bocsátni,
 Hogy basájok ne legyen kétségben.
 Tudjon mindent s tegyen amit akar.

MITYUNOVICS VUK

Válaszul írj, püspök, ami tetszik,
 Csak becsüld meg, mint megbecsült ő is.

DANIEL PÜSPÖK (írja válaszáat)

A püspöktől s az összes törzsfőtől
 A levélre üdv Szelim basának!
 Kemény dió: különös egy gyümölcs,

Szét nem töröd, a fogad beletöröd!
 Más a bornak ára, amennyi volt régen,
 S más a világ, mint ti gondoltátok.
 Európát a prófétának adni
 Ajándékba: gondolni is vétek,
 Túl nagy körte, torkodon akadhat.
 Ember vére tápláléknak szörnyű,
 Orrotokon kiverődik máris.
 S bűneitek tömlője rég megtelt.

Nem való az uralom barbárnak,
 Világ előtt csak nevetség tárgya,
 Vad észjárás és dühödt természet
 Vadkannak, nem embernek sajátja;
 Kinek saját buzogánya törvény,
 Embertelen tettek a nyomában.
 Sejttem, hogy mit akartál üzenni, —
 Nagyon sok nyom vezet a barlangba!
 Hegyvidéki vendégekre ne várj!
 Ők egyébbel nem nagyon törődnek,
 Csak fogukat fenik szomszédjokra,
 Hogy a nyáját vadállattól védjék.
 A méhkasnak keskeny az ajtója,
 A medvének készen áll a fejsze.
 Van még bőven juhok, országatok,
 Zsaroljátok, bőrüket nyúzzátok.
 Nálatok nyög súlyos terhe alatt
 Jó a rossznak, rossz a még rosszabbnak.

ROGAN BIRÓ

Itt a levél s jussatok azonnal,
 Hogy basátok tanakodjék rajta.
 (A vezir követei szomorúan távoznak.)

MITYUNOVICS VUK

Hírvibb te, fogjad ezt a töltényt,
 A vezirnek vidd el ajándéku,
 Mondd meg neki, bármely honfitársunk
 Elestének ez a bosszulója.

OSZMÁN UDVARNOK

A vezirnek töltényt ajándéku,
 Te garázda gyaur, rabló hajdú!
 Egy vezirrel nem szokás így szólni;
 Bárhová megy, fogad vacog menten,
 Könnyed önként tör elő szemedből,
 Zúg a föld is jajveszékeléstől.

MITYUNOVICS VUK

Hogyha nem mint vendég volnál nálunk,
 Nagyszerűen meg tudnék felelni;
 Amde így is mondok egyet néked:
 Nem vagyunk-e mind a ketten hajdúk?

*Ő hajdúja vasravert raboknak,
Hatalmasabb, mert többet rabolhat;
Én meg hajdú, ki hajdúkat üldöz,
Hírnevesebb az én hajdú életem.
Nem perzseltem népet és országot,
Amde nem egy embertelen szarnok
Harapott már fűbe én előttem.*

(A vezir kavaszai távoznak.)

AZ ELLENŐRZŐ SZOLGÁLAT ÚJ FELADATAI

Irta: Kardely Edvard

Az Ellenőrző Bizottság első évi fennállásának és működésének tapasztalatai gyakorlatilag bebizonyították hazánkban is annak rendkívüli jelentőségét, amit a rendszeres és szervezett, tényleges ellenőrzés jelent a népuradalomban és szocialista kiépítésben. Ezek a tapasztalatok azt mutatták, hogy az ellenőrzés a mi körülményeink között nem lehet és nem csupán eszköz például a különböző állami közigazgatási tevékenységben elkövetett szabálytalanságok leleplezésére, — mint amilyen szabály szerint a tőkés országok állami ellenőrzése — hanem elsősorban az általános állami vezetés és az államkormányzat egyes ágazatainak eszköze elengedhetetlen szerves tartozéka a vezetésnek. Az államkormányzat a tőkés országokban mindenekelőtt a tőkés közgazdaság zabolátlan törvényeinek van alávetve. E szerint az ilyen államvezetés nem irányítja az államot a szó valódi értelmében, hanem védi a tőkés rendszert, amely spontán fejlődik, az állam pedig az eszköze. Az államkormányzat gépezetének viszonya vele szemben éppen ezért csaknem kizárólag adminisztratív kapcsolat, amely mögött a tőkés csúcsok tényleges uralma rejtőzik. Természetes, hogy ilyen körülmények között az állami ellenőrzés rendszerint nem lehet más, mint adminisztratív, formai, vagyis olyan ellenőrzés, amely főként csupán az állami kormányzat munkájában felmerülő anyagi szabálytalanságokkal foglalkozik, amivel kapcsolatban nem is akarok kitérni arra, mennyire lehet tényleges és eredményes az ellenőrzés a tőkésrendszer körülményei között és ebben a korlátozott mértékben.

Más a helyzet nálunk és minden országban, ahol megdöntötték a tőkés kizsákmányolók és az elnyomó osztály más maradványainak uralmát. Népi forradalmunk az oroszországi nagy Októberi Szocialista Forradalom mellett megteremtette az előfeltételeket, hogy véget vessen a tőkés gazdálkodás zabolátlan anarhizmusának és hogy az emberek, a dolgozó nép az államon és a néphatóságokon keresztül tudatosan irányítsák hazájuk társadalom-gazdasági fejlődését. Másszóval ez azt jelenti, hogy létrejöttek az előfeltételei, hogy a népuradalom és az ebből kifejlődött állami kormányzat valóban öntudatosan irányítsa az állam társadalom-gazdasági fejlődését. Ez pedig azt jelenti, hogy államfő kormányzatunk számára nem szabad és nem lehet jellemző az általános adminisztrálás, hanem az eleven, alkotó, öntudatos, operatív irányítás az államelmélet minden ágazatában, különösen a gazdaságban, amelynek fejlődése a tőkés országokban csaknem teljesen az állam-

kormányzat hatáskörén kívül áll. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy nálunk már kiküszöböltük a spontán fejlődés minden elemét. Kétségtelen, hogy vannak még szektorok közgazdaságunkban, amelyekben tőkés viszonyok uralkodnak, ami szervezetlen folyamatot jelent. Ez azonban többé nem alapvető és nem változtathatja meg belső társadalom-gazdasági fejlődésünk általános irányát. Államkormányzatunk, felfegyverezve Marx, Engels, Lenin és Sztalin nagy tanításával bátran úrrá lehet közgazdaságunk alapvető oszlopai felett és tudatosan, tervszerűen vezetheti gazdasági kiépítésünket.

Másrészt ez nem jelenti természetesen a gazdasági szektor alárendelését a közigazgatási gépezetnek, ahogyan azt egyes emberek elképzelték és ma is elképzelik, akik hajlamosak a bürokratizmusra és az ügyvezetés formáságaira. Ellenkezőleg az államkormányzat tevékenységének ilyen változása megköveteli állami kormányzatunk döntő, minőségbeli megváltozását és átszervezését. Nagy és rendkívül veszedelmes önáltatás volna azt hinni, hogy a gazdaságot, az egész társadalom-gazdasági fejlődést rá lehet húzni a régi államkormányzati módszerek adminisztrációs kaptafájára. Úrrá lenni a közgazdaság törvényei felett nem jelenti a megszabadulást ezektől a törvényektől, sem e törvények megszűnését. Aki ezen az úton indulna el, hamarosan megérezné a gazdasági fejlődés tárgyilagos törvényeinek kegyetlen bosszúját. A közgazdaság terén a szabadság természetesen csak viszonylagos lehet abban az értelemben, ahogyan Engels jellemezte az emberi szabad akaratot: tudatosan felismert szükség, amely lehetővé teszi például a közgazdaság tárgyilagos törvényeinek tudatos felhasználását a társadalom javára, ugyanúgy ahogyan az emberek a villamosságot — ismerve tárgyi törvényeit — felhasználták a társadalom javára. Ahhoz azonban, hogy az emberek kihasználhassák a villamosságot, megfelelő gépeket kellett építeniök, amelyek ennek a természeti jelenségnek a belső törvényein alapulnak. Ahhoz, hogy helyesen kihasználhassuk a gazdasági fejlődés tárgyi törvényeit, meg kell teremteni a gépezetet, amely hozzáidomul és amely jól figyelembe veszi annak minden elemét. Eszerint ismételnünk kell, amit már fentebb mondtunk: szocialista módon irányítani a gazdaságot nem jelenti az állami adminisztráció régi módszereinek önműködő kiterjesztését erre, hanem azt, megteremteni az új gépezetet, amely megfelel a gazdasági fejlődés törvényeinek és egyrészt mentesül a tőkés rendszer kizsákmányoló tartalmának minden sajátosságától, de másrészt megtartja és továbbfejleszti az irányítási operatív jellegét, ami kétségtelenül pozitív jellegzetessége a gazdasági vállalatok tőkés irányításának.

Természetes, hogy az irányítás ilyen rendszerében az ellenőrzés különleges szerephez jut.

Tudatosan irányítani mindenképp azt jelenti: helyesen előírnyozni, tervet készíteni, a tervek alapján helyes feladatokat adni, helyesen megválogatni a kádereket és a megfelelő munkamódszereket, valamint a szervezeti formákat. A tudatos irányítás azonban jelentő egyben az állandó ellenőrzését is annak, hogyan teljesítsék a feladatokat és ezen az alapon, magában a feladatok megvalósításának folyamatában segíteni a kádereket a fogyatékoságok, mulasztások, hibák és az olyan tárgyi nehézségek megakadályozásában és kiküszöbölésében, amelyek akadályozzák, vagy késleltetik a kitűzött feladatok megvalósítását. Ez azt jelenti: a szocialista kiépítés és népuralom rendszerében el sem képzelhető jó operatív irányítás, jól kiépített ellenőrzési rendszer nélkül. Természetesen ez az ellenőrzés nem merül ki az Ellenőrző Bizottság szervezésében és közvetlen gépezetében, ellenke-

zöleg kétségtelen, hogy a legeredményesebb ellenőrzés — az operatív vezető ellenőrzése. Később majd visszatérünk még erre a kérdésre. Éppen azért azonban, hogy az operatív vezetés ellenőrzése valóban hatásos legyen és ne változzék magának az operatív vezetőség hibáinak és gyengeségeinek védőügyvédévé, éppen ezért van elsősorban szükségünk az Ellenőrző Bizottságra és ellenőrző szerveire. Sőt mi több, elmondhatjuk ma, hogy a jelen körülmények között az eredményes ellenőrzés rendszerének egész kiépítése állami gépezetünkben elsősorban az Ellenőrző Bizottság és szerveinek jó megszervezésétől és eredményes munkájától függ. Ime, ezért szükséges, hogy most, amikor az Ellenőrző Bizottság csaknem egyéves munkája van mögöttünk és előttünk állnak hazánk tervszerű kiépítésének fenséges feladatai, beható tanulmányozás tárgyává tegyük munkánk multévi tapasztalatait és pedig mind a sikereket, mind az ellenőrző szolgálat hibáit és gyengeségeit ebben az időszakban.

Az Ellenőrző Bizottság fennállásának első esztendejében különleges feladatok hárultak reánk, amelyek megfeleltek népi köztársaságunk belső rendezési folyamata első szakaszának. Ez volt a nagy erőfeszítések esztendeje a háború utáni ujjaépítésben, a romok eltakarításában, gazdaságunk mozgásbahozásában, a termelés növelésében, a kereskedelem kifejlesztésében, az államkormányzat általános konszolidációjában, alapvető hozzáidomításában a népuralom lényegéhez és alkalmassá tételében új feladatokra. Természetes, hogy ilyen körülmények között az Ellenőrző Bizottság egyik alapvető feladata volt segíteni a legjobb szervezeti formák és munkamódszerek felkutatásában államkormányzatunk ujjaszervezésében, hogy alkalmassá váljék nagy feladatok vállalására hazánk jövődj. kiépítésében. Az Ellenőrző Bizottság ezért tevékenységének túlnyomó részét az államkormányzat rendszerének ellenőrzésének, gyengeségei és hibái felfedésének és azoknak a régi formáknak a kiküszöbölésére szentelte, amelyek ma akadályozták államkormányzati gépezetünk gyors operatív munkáját. Az eredmények alapján az Ellenőrző Bizottság, államkormányzatunk egyes szerveivel együttműködve, egész sor javaslatot készített az átszervezés, illetve az egyes változtatások érdekében az államkormányzat különböző ágazataiban.

A nagyipar és nagykereskedelem államossításával, az első ötéves terv előkészítésével, egész gazdasági igazgatásunk gyökeres átszervezésével és új elvek bevezetésével a gazdasági vállalatok és intézmények irányításában — háború utáni fejlődésünknek ez az első szakasza nagyjából lezárult.

Elengedhetetlenül szükségesek voltak az ilyen intézkedések, hogy már ebben az évben áttérhessünk az alkotó támadásba egész gazdasági frontunkon, abba az affenzívába, amelynek feladata, hogy erősen kifejlessze termelő erőinket országunkban, lefedtesse az ország iparosításának és villamosításának alapjait, kiemelje országunkat a gazdasági elmaradottságból, felemelje széles néprétegeink életszínvonalát és lefedtesse a szocializmus kiépítésének szilárd gazdasági alapjait. Ezek nyilvánvalóan felséges feladatok, amelyeket csak minden erőnk megfeszítésével valósíthatunk meg — és feltétlenül megvalósítunk.

Az ellenőrző szolgálatnak e célok megvalósításában különleges feladatok jutnak és ezek bizonyos mértékben mások mint első szakaszában voltak. Ha kezdetben legfontosabb feladata az volt, hogy ellenőrizze államkormányzatunk egész rendszerét és segítséget nyújtson a rendszer átszervezésében, akkor most kiépítésünk új szakaszában legfőbb feladata kell hogy legyen: ellenőrizni hogyan teljesítik a felada-

tokat és terveket, rendeleteket és döntéseket az államkormányzat egyes ágaiban. Valójában ez az ellenőrző szolgálat igazi szerepe. A néphatóságaink legfőbb szervei által államkormányzatunkra bízott tervek és feladatok gyors és jó végrehajtásától függ terveink sikere, az ország haladása és ereje, néptömegeink életszínvonalának felemelése. Ez azt jelenti: itt van az ellenőrző bizottságnak és minden szervének alapvető működési tere.

Mit jelent tulajdonképpen az ötéves terv országunkban?

Akadnak természetesen emberek nálunk és a világon, akik mosolyognak, amikor a szót hallják: »ötéves terv«. Ugyancsak kevésbé hisznek annak lehetőségében, hogy dolgozó tömegeink győzzenek az ötéves tervben, ahogyan nem hitték azt sem, hogy néptömegeink győztesként kerülnek ki a fasiszta imperialisták és hazai segítőitársaik elleni háborúból. Akadnak ezenkívül jóhiszeműek, akik úgy vélik, a terv csupán számtani művelet, olyan ügy, amely úgyszólván kizárólag gazdasági kádereinkre tartozik és sikere a helyes számadásoktól függ. Vannak azonban ellenségek is, akik nagyon jól tudják, hogy ötéves tervünk nem túlfűtött agyak alaptalan képzelete, még kevésbé egyszerű számtani művelet, hanem döntő politikai, gazdasági és eszmei harca a néphatóságnak, amely országunk néptömegeinek óriási többségére támaszkodik, szemben a régi kizsákmányolási és elnyomási rendszer maradványaival, akik egyes nemzetközi reakciós erőkre támaszkodnak. Valóban így is kell látni első ötéves tervünket, ha teljes mértékben fel akarjuk fogni jelentőségét országunkra és ha előre akarjuk látni a várható nehézségeket.

A tervek megvalósításában találkozunk majd az ellenség aktív politikai ellenállásával, aki tudja, hogy az ötéves terv megvalósítása a nép teljes győzelmét jelenti a kizsákmányoló osztályok és támpontjaik felett. Találkozunk majd az ingadozók hanyagságával és a nyílt ellenségek kártevésével is. Meg kell birkóznunk minden nagy tárgyi nehézséggel. A végsőig ki kell fejlesztenünk a takarékoság, beosztás és törekvés szellemét a termelési költségek állandó csökkentésére, a munka termelékenységének növelésére, a termékek minőségének feljavítására. Az építők lendületét megkísérli majd gyakran fékezni a bürokrata begyepesedettség, a maradi specialisták irodai szakértelme, a tisztviselői közöny és ellenállás az átszervezéssel és új munkamódszerekkel szemben, az adminisztrálgatás és a különböző fokokon való lassú elintézés és így tovább.

Mindez azt jelenti, hogy ötéves tervünk nem egyszerű számadás, és nem elszigetelt gazdasági művelet csupán. Mindebből kiténik, hogy az ötéves terv megvalósításáért folyó harc áttérjed minden vállalatra és gazdasági intézményre, de egyben államkormányzatunk minden zugába, minden hivatalba, iskolába, országunk minden részébe, városába és falvára, a tudomány, a művészet, a technika és kereskedelem terére is. Mászóval ez azt jelenti, hogy az ötéves terv nagy ütközet lesz egész országunk átszervezésére és így nagy mértékben megváltoztatja egész életünk arculatát is. Ha mindez nem lebegne szemünk előtt, abba veszélybe sodródna, hogy kétségessé tennénk magának az ötéves tervnek a megvalósítását.

Íme ez az, amiért ma inkább, mint valaha szükséges, hogy az ellenőrző szolgálat teljes lendülettel a főfeladatra vesse magát: az államhatalom csúcsai által tervekben és egyéb aktákban lefektetett feladatok végrehajtásának ellenőrzésére az államkormányzat minden ágazatában és minden fokozatán, kezdve a csúcstól, egészen a legalacsonyabb szervekig és szervezetekig, amelyek együttműködnek.

Mit jelent ellenőrizni a feladatok végrehajtását? Mik az előfeltételek, hogy az ellenőrző szolgálat elvégezhesse ezt a munkát?

Először, amire az ellenőrző szolgálat munkatársainak szükségük van, jól ismerjék államhatalmunk csúcsszervei által az államkormányzatra bízott legfontosabb feladatokat. Ez elsősorban a tervfeladatok alapos ismeretét jelenti — természetesen az egyes időkre oszló szakaszokban és az egyes szektorokban — jelenti továbbá a rendeletek és az állami kormányzat vezető szervei egyéb döntéseinek alapos ismeretét.

Másodszor, ellenőrző munkásainknak jól kell ismerniök a feladatokat végrehajtó gépezetet, hogy tanulmányozzák a munkamódszeret és szervezetet. Csak így kísérhetik figyelemmel a feladatok végrehajtásának folyamatát.

Harmadszor, az ellenőrzés vezető szerveinek feltétlenül úrrá kell lenniök a kitzűzött feladatok végrehajtási eredményeiről tanúskodó napi nyilvántartás rendszere felett. Ez azt jelenti, hogy maguknak is küzdeniök kell a minél jobb, gyors nyilvántartásért az államkormányzat vezető szerveinél. Ezen adatok és a saját ellenőrzési adatok alapján az ellenőrző szolgálat állandó áttekintéssel kell hogy rendelkezék arról, hogyan hajtják végre az egyes feladatokat az államvezetés egyes ágazataiban.

Negyedszer, ellenőrző közegeinknek tudniök kell jól felhasználni az alulról érkező jeladásokat. Nem szabad a véletlenre bízni a jeladásokat, hanem tervszerűen kell dolgozni a különböző népi szervezetekkel a jeladások olyan megszervezésében, ami naponta kiegészíti az általános nyilvántartás adatait.

Ötödször, ellenőrző szerveinknek úgy kell megszervezni a munkát, hogy az ellenőrző szolgálat már a végrehajtás folyamatában közbeléphessen és előre kiküszöbölhesse a hibákat és különböző fogyatékoságokat, amelyek zavarják a feladatok elvégzését.

Hatodszor, az ellenőrző szolgálatnak alkalmasnak kell lennie a dolgok gyors megváltoztatására, hogy segítsen a hibák kijavításában, biztosítsa a konok visszaéléssel újból hibázók eltávolítását, de egyben védje is azokat, akik nem saját hibájukból kerültek olyan helyzetbe, hogy nem tudják feladatukat elvégezni. Másszóval az ellenőrző szolgálatnak mindent meg kell tennie, hogy biztosítsa az államhatóság vezető szervei által felállított terv és kitzűzött feladatok végrehajtását akadályozó jelenségek kiküszöbölését.

Csak ilyen körülmények között töltheti be szerepét az Ellenőrző Bizottság. Ez azt jelenti, hogy elsősorban le kell küzdeni a még az ellenőrző szolgálat munkatársainál is gyakran jelentkező gondolatot, hogy az Ellenőrző Bizottság feladata mindenekelőtt a különböző anyagi és egyéb szabálytalanságok és hibák bűnöseinek összefogdosása. Természetes, hogy a különböző szabálytalanságok elleni küzdelemben az Ellenőrző Bizottságnak a leghatározottabban meg kell tennie minden intézkedést a bűnösök ellen, akik nem teljesítik a kitzűzött feladatokat. Az ellenőrzés alapvető célja azonban megkísérelni, hogy már előre megakadályozza a feladatok elmulasztását és — mint már hangsúlyoztuk — minden az általános állami ellenőrzésről szóló törvény alapján rendelkezésre álló eszközzel arra törekedjék, hogy kiküszöbölje mielőbb mindazon akadályokat a feladatok elvégzésénél, amelyek az államkormányzat minden ágazatának munkájában előforduló szabálytalanságokból, vagy személyi alkalmatlanságból erednek.

Ha így állnak a dolgok, azt jelenti-e ez, hogy az Ellenőrző Bizottság helyettesíti ezzel az operatív vezetők ellenőrzését? Nem, ez sem-

miesetre sem jelenti azt, ellenkezőleg a legeredményesebb napi ellenőrzés éppen az operatív vezetőség saját ellenőrzése, tehát az, amit maguk a feladatokat végrehajtó szervek végeznek. Ténylegesen ugyanis az operatív vezetőség gyakran túlságosan kevés gondot fordít arra, hogy az operatív vezetés jogköre nemcsupán a határozatok és rendeletek meghozásából, hanem több más elemből is áll. Fentebb már említettük, hogy a határozatok meghozatala és a feladatok kiosztása mellett helyesen kell megválogatni a kádereket, a szervezési intézkedéseket és munkamódszert is, továbbá állandóan ellenőrizni kell, hogyan valósítják meg a napi feladatokat, ami természetesen megköveteli az egyidejű, az elért eredmények és helyzet napi nyilvántartását.

Küzdenünk kell azért, hogy operatív vezetőségünk ilyen képességekkel rendelkezék és éber, kíméletlenül önbírálati ellenőrző viszonyt teremtsen a fogyatékoságaival és hibáival szemben. Elmondhatjuk azonban, hogy minden operatív vezetőségünk máris ilyen és a fenti értelemben valóban operatív? Bár igaz, hogy e tekintetben az utóbbi időben nagy lendülettel indultunk előre, korántsem lehetünk elégedettek az elért állapotokkal. Számos vezetőségben még mindig az irodai irányítási mód áll előtérben. Az ilyen vezetőink tulajdonképpen aktákat és tárgyakat kezelnek csupán és nem élő emberek tevékenységét irányítják. Az ilyen vezetés egész sor mulasztásra vezet; ami pedig a legfontosabb, az ilyen körülmények között lehetetlen napi áttekintést szerezni és ellenőrizni, hogyan végzik el a kitűzött feladatokat. Világos, hogy a vezetés ilyen módja nagyon rossz hatást vált ki gazdasági téren.

A harc mindezen fogyatékoságok ellen szintén az ellenőrző szolgálatra tartozik. Éppen ez a harc segíti operatív vezetőségeinket a napi nyilvántartás rendszerének kiépítésében és annak ellenőrzésében, hogyan hatják végre a vállalt feladatokat. De itt is csak úgy lehet legeredményesebb az ellenőrzés, ha állandóan ellenőrzik a feladatok végrehajtását és ennek során felfedik a hibákat nemcsak a terepen, hanem a vezetők körében is.

Ime ezért teszik a feladatok végrehajtásának ellenőrzését az Ellenőrző Bizottság szervei legfőbb feladatává azon kívül, hogy maguk az operatív vezetőségek is kötelesek ezt az ellenőrzést elvégezni saját munkakörükben. Annál inkább, mert gyakran maguknál az operatív vezetőségeknél is jelentkezik a törekvés, hogy leplezzék és védjék gépezetük gyengeségeit és hibáit.

Az ellenőrző szolgálat csak úgy végezheti el feladatát, ha bizonyos tekintetben megváltoztatja munkamódszerét és ellenőrző munkásainak a legeltökéltebb harcot kell folytatniok a gyengeségek és hibák ellen magában az ellenőrző szolgálatban is.

Amit először kell említeni az annak szükségessége, hogy az ellenőrző szolgálat ne vállaljon többé munkakörén kívül eső feladatokat. Itt mindenekelőtt egyes felügyelők és bizottságok közigazgatási tevékenységére gondolok, mert túlságosan belemérültek állami kormányzatunk szervezeti kérdéseibe. Ezek olyan kérdések, amiket a valóságban az állami hatóságok és az állami kormányzat szervezésével és kiépítésével foglalkozó szerveknek kell elvégezniök. Természetes, hogy kezdetben szükséges volt az Ellenőrző Bizottság segítő munkájára, ma azonban az ilyen beállítás már komoly károkat okozhat az Ellenőrző Bizottság munkájában. Ez nem jelenti azt, hogy ellenőrző szolgálatunknak nem kell többé érdeklődnie az ilyen kérdések iránt, vagy megoldott-nak tekint minden ilyen kérdést; felügyelőinknek azonban nem kell

magukra vállalniok közigazgatási szerveink átszervezési szerepét, hanem, ha ezt szükségesnek látják, a közigazgatási munka megjavításának érdekében, hívják fel az illetékes államhatóságok figyelmét az ilyen problémákra. Ha felügyelőink ehhez a vonalhoz tartják magukat, akkor nem történik meg, mint ahogy az ország különböző vidékein több körületben is előfordult, hogy egyes felügyelőink annyira behatóan foglalkoztak népbizottsági gépezetünk átszervezési kérdéseivel, hogy elhanyagolták legfőbb folyó feladataikat, másrészt pedig olyan hatáskört vállaltak magukra, ami nem tartozik az ellenőrző szolgálatra. Nem kisebb zavart képvisel az ellenőrző szolgálat helyes fejlődésében a másik elhajlás sem, ami aprólékos pepecselésben nyilatkozott meg és az egész ellenőrző szolgálatot felhasználja napi jeladások és panaszok ellenőrzésére. Ezt az elhajlást nálunk helyesen jellemezték ezzel az elnevezéssel: »tűzoltó módszer«. És valóban felügyelőink, akik ebben az elhajlásban szenvednek, hasonlítanak a tűzoltókra; ahol tüzet jeleznek, vagyis ahol az elkövetett hibák rossz következményei jelentkeznek, odafutnak, hogy »ellenőrizzék« az okokat, amelyek a hibát kiváltották. Világos, hogy az ilyen elhajlásokra hajlamos ellenőrző szolgálat eredményei nem lehetnek nagyok. Túlságosan sok a különböző apró és nagyobb szabálytalanság, hiba és fogyatékoság ahhoz, hogy az ellenőrző szolgálat mindent felöleljen pusztán alkalmi jelek és panaszok alapján. Ez nem jelenti azt, hogy nem kell figyelmet szentelni a spontán jeladásoknak és nem kell ellenőrizni a panaszokat. Ellenkezőleg, figyelmesen kell ellenőrizni a jeladásokat és panaszokat, mert a gyakorlat azt mutatta, hogy a legtöbb esetben legalább részben helytállóak és nagyon sokban elősegítették az ellenőrző szolgálat munkáját. Ugyanakkor azonban nem szabad elfelejteni, hogy az ellenőrző szolgálat főfeladata a rendszeres tervszerű ellenőrzés megszervezése államkormányzatunk minden ágazatában azzal a céllal, hogy ellenőrizze a kitűzött feladatok elvégzését és előre kiküszöböljön minél több hibát és fogyatékoságot. Ez azt jelenti, hogy szervezetileg úgy kell beállítani az ellenőrző szolgálatot, hogy mind a két feladatot elvégezhesse és ne merüljön ki rendszertelen, véletlen jeladások ellenőrzésében, amelyek gyakran csak kis jelentőségűek. Míndezek szerint az ellenőrző szolgálatnak rendszeresnek, állandósultnak, tervszerűnek kell lennie, a panaszok és jeladások ellenőrzését pedig — ha nincsenek közvetlen összefüggésben a tervszerű ellenőrzéssel — az ellenőrző szolgálat külön szerveire kell bízni, amilyen például a panasziroda stb.

Ezzel kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet egy a fent említett pepecselő gyakorlatban leggyakrabban felbukkanó irányzatra. Egyes felügyelőink nem tudják megkülönböztetni mi a fontos és mi mellékes, mi az, ami az adott pillanatban elengedhetetlen és mi kevésbé fontos. Ennek következtében előfordultak esetek, amikor egyes felügyelők majd meg szakadtak a fejlődésben apróságok felett, viszont nagy kampányokat, amelyekből sokban függ hazánk kiépítése, majdnem teljesen figyelmen kívül hagytak, vagy legalábbis helytelenül, lenézéssel, jelentőségüket fel sem fogva kezelték. Felügyelőinknek tehát meg kell érteniük, mi fontos, döntő jelentőségű az adott pillanatban és az egyes munkaágazatokban és minél jobban összpontosítsák figyelmüket arra, ami a fő, ami döntő és ne vesszenek el az apró mellékes kérdésekben, habár, természetesen, ezekkel is törődni kell.

Ezenkívül különösen ki kell emelni annak szükségességét, hogy ellenőrző szolgálatunk vezetése és munkája gyors és operatív legyen. A minden ellenőrzés után elkészített hosszú jelentések eddigi eljárása hosszadalmasnak bizonyult és megakadályozta a gyors beavatkozást.

Amellett e jelentések gyakran az egyes felügyelők saját benyomásait tartalmazzák csupán és túlságosan kevés konkrét anyagot. Szükségesnek mutatkozik, hogy allandóan, mindennap, vagy legalább rövid időközönként jelentést küldjenek közvetlenül terepről, már a vizsgálat folyamán. Ez egyrészt lehetővé teszi, hogy az ellenőrzés befejezésekor az Ellenőrző Bizottság már pontos helyzetképpel rendelkezzen, másrészt lehetővé teszi a gyors beavatkozást és azt, hogy az ellenőrző szolgálat vezetői segítséget nyújtsanak a terepen levő felügyelőknek.

Magától értetődik, hogy az ilyen módszerek megkövetelik ellenőrző tényezőinktől a minél alaposabb elmélyedést a problémákba és a képesség kifejlesztését a részletek beható tanulmányozására, továbbá a szakképzettség fejlesztését és a specializációt az egyes ágazatokban. Egészen természetes, hogy szakképzettség nélküli személyek nem végezhetik az ellenőrzést az egyes közigazgatási ágakban. Megtörtént már, hogy felügyelőink átsiklottak a legagyafúrta kártevések felett anélkül, hogy felfedezték volna, mért nem rendelkeztek a kellő szakképzettséggel. Ellenőrző szolgálatunk szerveit az addiginél inkább, ki kell egészíteni az állami tevékenység jó, kipróbált szakértőivel. Különösen áll ez a gazdasági szektorra, Magukban az Ellenőrző bizottságokban is végre kell hajtani a specializálást az államkormányzat egyes ágazataira, különösen a gazdasági igazgatásra. Ezenkívül biztosítani kell az Ellenőrző bizottság minden kádere számára az állandó nevelést mind az általános politikai és szakképzettség tekintetében, mind a folyamatban levő törvényhozás, közigazgatási iratok és az államhatalmi vezető szervek által kitűzött minden feladat terén.

Szervezeti és útbaigazító felügyelőségeinknek műveleti szervekké kell válniuk, hogy naponta segítséget nyújthassanak a felügyelőknek. Feladatuk az ellenőrzési szolgálat munkamódszereinek alapos elsajátítása, a tapasztalatok leszűrése és a káderek tapasztalati kioktatása. Kötelességük harcolni a különböző elhajlások ellen is az ellenőrző szolgálatban és figyelmeztetni a hibákra bizottságaink és a felügyelők munkájában.

A felsorolt feladatok természetesen nagyok és az ellenőrző szolgálat nem végezhetné el a néptömegek támogatása nélkül. Ezzel kapcsolatban felmerül a feladat, hogy az ellenőrző szolgálat minél tömegesebbé váljék. A gyakorlat azt mutatta, hogy a gabonabeváltáshoz, vagy a kenyérelosztáshoz hasonló nagy kampányokban azok a felügyelők érték el a legjobb eredményeket, akik nemcsak maguk végezték az ellenőrzést, hanem mozgósították a munkához a népi szervezetek, munkások, parasztok képviselőit, röviden a széles néprétegeket. Csak így volt lehetséges, hogy három négy felügyelő egy-egy kerületben ötven, vagy még több bizottságot szervezett annak ellenőrzésére, hogyan végzik a gabonaelosztást vagy felvásárlást. Az ellenőrző szolgálat tömegesítése és ezzel kapcsolatban a magukból a tömegekből érkező jeladások kiszélesített rendszere, a különböző szabálytalanságok ügyében, továbbá a különböző társadalmi szervezetek segítsége a terepen való ellenőrzésben — mindez az ellenőrző szolgálat sikeres munkájának elengedhetetlen előfeltétele. E téren sok mindent meg kell még változtatni. Az ellenőrző szolgálat tömegesítésének nagyon szép példái mellett még mindig éppen elég ellenkező példa is akad olyan esetekből, amikor egyes felügyelők ugyan nagyon sokat dolgoztak, de nagyon gyenge eredményeket értek el, mert elszigetelten működtek és nem tudtak segítséget szerezni a néptömegek és tömegszervezetek részéről. Hiba volna, ha az ellenőrző szolgálat tömegesítésére törekedve valamely külön ellenőrző tömegszervezet kiépítési vonalán haladnánk. Arra kell törekedni, hogy minden

tömegszervezet és hazánk minden öntudatos polgára az államkormányzat munkájában előforduló szabálytalanságok jeladójává és segítőtársává válnak az ellenőrző szolgálatnak és az államkormányzat más szerveinek a szabálytalanságok kiküszöbölésére irányuló harcban.

Ezek csupán egyes feladatok, amelyeket az ellenőrző szolgálatnak országunk nagy átszervezése küszöbén meg kell valósítania és csupán egyes hibák és fogyatékoságok, amelyekkel kádereinknek meg kell birkóznok, hogy az ellenőrző szolgálat helyesen végezhesse feladatát. Mindemellett, az ellenőrző szolgálat kádereinél érvényesülnie kell a szabálynak: tanulni mindenkor a saját tapasztalatokból, saját hibákból és sikerekből.

THURZÓ LAJOS:

TRIESZTI MUNKÁS

Nem bírt ütni már tovább,
kihullt kezéből a kalapács,
Valami elfáradt belül
s testére kiült a láz,
mint rossz motor zúgott a fül.
»Dolgozni akarok — mondta —
nincs semmi baj!«
de ellökte az esztergapad
és szemébe hullt izzadtan a haj...

Ő is itt ül betegen velünk,
hegyek közt kis padon,
Felhőkbe néz, ha van szelünk.
Csontos öklével most legyet fjeszt
és fasisztát üt dörgő szóval velünk:
»A miénk Trieszt,
Trieszt a mindenünk...!«

Trieszti munkás, mily csontos az ökle!
Osztop ő, kemény,
kit vihar nem dönt le
egykönnyen legyen az fekete, barna
vagy fehér!
Míg ily erős a hite, a karja,
Elváltásak, addig van remény...!

Csendes kis helyen
a munka napját ünnepeltük.
Nem volt még ily ünnepünk!
Szemében akkora tűz lángolt
mint hegyeken lobogó tűz-rakás,
beldogabb nem volt nála
senki más...
Menetben balkarja lendült a tájra
s harsogta: »Trieszt a mindenünk!
E város a várunk nekük...!«

»Testvérek — mondta — ma nálunk is
 ünnepel a nép.
 Csak győzze szem inni
 utcákon munkások tengerét.
 Százezer szív ég és táncol a köveken,
 Mind egy nagy kohó!
 Vörös lángját csak messziről nézi
 és pislog hozzá fasiszta rendőr vagy kopó...«

Hegy alatt este összebújtunk,
 trieszti munkás szava súlyosan hullt...
 Igen, bennünk még erős a mult,
 szemünkre árnyat vet még a hályog
 s mit emeltünk eddig, nem kő az — vályog...

Tőle tanultuk:
 Feszüljön lobban a kar!
 Munkás, ki így országot épít, önt acéit,
 ismerje jól a célt...!
 Hinni kell, hisz szent az Elv,
 sárból is követ gyúrni —
 ez most a Terv!
 Tőke nem épít hazát,
 csak börtönt nekünk...!

Trieszti munkás, itt a keziünk!
 Harcba Triesztért, Eivért,
 Hazáért, Tervért
 veled megyünk...!

Szlovénia, 1947. május hó.

NÉPI KOLLÉGIUMOK ÉS AZ ÚJ MAGYAR ÉRTELMISÉG

Irta: Major László

Közvetlen a felszabadulás után, tönkretett ország közepette, a magyar népnek sok, szinte évszázadok óta vajudó kérdés megoldásához kellett sürgősen hozzálátnia. Végre kellett hajtania a földosztást, a munkásság vezetésével és erőfeszítésével üzembe helyezni a gyárakat és bányákat, kulturális vonalon kezdeményezni a nép fiainak a közép- és felsőoktatásban való részvételét.

Az ilyen és ehhez hasonló demokratikus vívmányok sorozatos megvalósítása egyben előfeltételét is jelentette a magyar demokrácia továbbfejlődésének a népi demokrácia vonalán. Kétségtávol a magyar demokrácia komoly eredményeket tud felmutatni, különösen az újjáépítés terén. Azonban ha behatóbb vizsgálat alá vesszük az elért eredményeket, azok nagyon viszonylagosaknak bizonyulnak. Viszonylagosaknak olyan értelemben, hogy sokkal jobbak lehetnének, s így a magyar nép a demokratikus fejlődés útján messze előrébb lenne, ha a magyar értelmiség egésze fenntartás nélkül részt vesz az ország anyagi és szellemi újjáépítésében.

A magyar demokrácia alapja a munkásság, parasztság s az értelmiség összefogása. Ez az összefogás azonban még csak részben valóság, részben még feladat, amelynek megvalósításáért küzdeni kell. A munkásság és a dolgozó parasztság összefogása a megvalósulás felé halad. Azonban az értelmiség viszonya a demokráciához még mindig kérdésesnek mondható; s ez egyben a magyar demokratikus fejlődés viszonylagos eredményességének egyik lényeges oka. A magyar értelmiség elég jelentős rétegei tartózkodóan, bizalmatlanul, sőt sok esetben egyenesen ellenségesen viselkednek az iránt a társadalmi átalakulás iránt, amely ma Magyarországon végbemegy. Így nem véletlen, hogy az elsőrendű feladatok közé kell sorolni azt a követelményt, hogy a nép fiai a jövőben tömegesen részesüljenek közép- és felsőoktatásban.

Nagyon természetes, hogy Magyarországon is, mint minden más országban, az értelmiség fokozatosan fölismeri, hogy a demokrácia emberibb életformát jelent számára, mint az elmúlt rendszerek, valamint arra is, hogy az uralkodó osztályok a múltban az értelmiségnek azt a szerepet szánták, hogy az ő képviselőjük legyen a társadalomban a munkássággal és a parasztsággal szemben. Ez a folyamat azonban lassan halad. A munkásságnak és a parasztságnak erre nincs ideje várni s ezért szükségszerűen kiemelt magából egy számban egyelőre kevés, de hatásában annál jelentékenyebb új értelmiségi csoportot.

I.

A következőkben ennek az új értelmiségnek kialakulásával foglalkozunk. Bár érdemes lenne részletes tanulmány keretében elemezni, miért lett olyan a magyar értelmiség zöme, amilyen, ez azonban messzire vezetne s ezúttal csak annyiban érintjük, amennyire ismertetésünk jobb megértéséhez szükséges.

Köztudomású, hogy Magyarországon az elmúlt 25 év alatt, de azelőtt is a társadalmi felemelkedés fokmérője — mind a munkásság, mind a parasztság számára — az iskolai végzettség, az oklevél volt. Ebből a szempontból a középiskola elvégzését, az érettségi vizsgát műveltségi alapfoknak, a művelt ember alapvető minősítésének tekintették. Éppen ezért érdemes számszerűen is megvizsgálni, mely társadalmi osztályok fiai nyerték el a »művelt ember« talmi csengésű címet.

Ragadjuk ki a sok vádaskodó szám közül az 1930/31. iskolai év statisztikai adatait. Ekkor pl. 844 szegényparaszt ivadék járt gimnáziumba (azóta a számuk lényegesen nem változott, sőt...), ami a középiskolába járó tanulók 1.3%-a.

Ugyanakkor a dolgozó parasztság az ország lakosságának 35%-át teszi ki, az arány tehát

$$35\% : 1.3\%$$

A fenti adatok szerint, ha a szegényparasztok fiai népességük számaránya szerint járhattak volna középiskolába, akkor a 844 tanuló helyett 22.476-nak kellett volna oda járni.

Ennél még tisztább képet nyújt, ha megvizsgáljuk az egyes társadalmi osztályok középiskolás korban lévő gyermekeinek iskoláztatási lehetőségeit.

A 10—17 éves korosztályban

nagy- és középbirtokosok gyermekei közül középiskolába jár minden	2-ik.
a gazdasági tisztviselők	» » » » » 2-ik.
a kisbirtokosok	» « » » » 33-ik.
a szegény-parasztok	» » » » » 478-ik.

Ilyen volt az arány a középiskolákban, következésképpen az egyetemeken is.

A 40 főiskola összes hallgatóinak száma ugyancsak az 1930/31-es isk. évben 16.932 volt. Ebből szegény-paraszt származású 256, azaz az ösztanulók 1.5%-a. Az arány

$$35\% : 1.5\%$$

Az adatok alapján nem 250, hanem 5.926 szegényparaszt származású főiskolai hallgatónak kellett volna lenni az egyetemeken. Körülbelül ilyen iskoláztatási lehetőségei voltak a munkásszármazású fiataloknak is.

Ezekhez a számokhoz szükségtelen hosszú magyarázatokat fűzni, csupán kiegészítésülként érdemes még megemlíteni, hogy ezzel, az uralkodó osztályok részéről tudatosan alkalmazott módszerrel inkább a véletlen és a szerencse különös párosulása folytán — iskolába került paraszt- és munkásszármazású gyermekekből olyan értelmiségieket neveltek, akik osztályaikhoz nem maradtak hívek. Ezt a folyamatot még jobban elősegítették a különböző reakciós és fasiszta ifjúsági szervezetek munkái. Ezek után könnyebben megérthetjük az ilyen viszonyok között kiformalódott magyar értelmiség mai magatartását.

A hivatalos politika ellenére, komoly világnézeti megalapozottság nélkül, a fent vázolt társadalmi háttérrel mégis kikristályosodott, főleg a parasztságból származó értelmiségi ifjúságnak egy olyan csoportja, amely megkísérelt az ár ellen úszni, vagyis haladó ifjúsági mozgalmat kezdeményezni Magyarországon.

Ez az 1938-as évek táján történt a Györfly István parasztfőiskolás Kollégium megalakításával. A Györfly István Kollégium nem véletlenül jött létre, csírái már ott voltak a magyar szociográfiai mozgalomban, a Márciusi Frontban, a Népfőiskolai Mozgalomban. Világnézeti háttérét eleinte Szabó Dezső népi romantikája, később a népi írók akkor még formálódó és fejlődő nézeti adták. A Kollégiumot saját erejükből alakították a parasztságból jövő fiatalok, Györfly István európai hírű népraiztudós segítségével. Az uralkodó osztályok bizalmatlanul fogadták, de érdekes kísérletnek tartották és ezt az intézményt is megkísérelték felhasználni saját céljaikra.

A Kollégium ifjúsága azonban osztályhelyzeténél és értelmiségi mivoltánál fogva hamarosan felismerte helyét és szerepét a magyar társadalomban. Mintegy félszáz értelmiségi fiatalember, kezdetben elszigetelve a környező népek haladó ifjúságától, saját magára utalva azt teszi, amit az akkor már Európaszerte megalakult antifasiszta ifjúsági szervezetekbe tömörült ifjúság legjobbjai tesznek: készül a harcra a fasiszmus ellen. Világnézetiileg elhagyják a népi romantikát, megtalálják az összeköttetést a munkássággal. Tüntetve a reakció és a fasiszmus ellen — és ez akkor Magyarországon jelentős megmozdulás volt — a munkássággal együtt koszorúzzák meg Petőfi szobrát. Ott vannak Táncsics sírjánál, sőt nemcsak ott vannak, hanem beszédet mondanak, hitet tesznek a demokrácia mellett. Egynéhányuk börtönbe kerül. 1943-ban a szárszói értelmiségi értekezleten igazgatójuk, Kardos László nyíltan megmondja, hogy reálpolitikailag is kiállanak a dolgozók ügye mellé és a Márciusi Ifjúság követőinek valják magukat.

II.

A németek megszállják Magyarországot. A Györfly István Kollégium ellenőrzésére miniszteri biztost neveznek ki. Természetes, hogy üres falak fogadják, mert a Kollégium ifjúsága föld alá vonul, harcolni

a német és a hazai fasiszták ellen. Élére állanak az ifjúsági ellenállási mozgalomnak s ők azok, akik a munkásifjúság mellett következetesen végigviszik a harcot. A felszabadulás után ez az ifjúság azonnal bekapcsolódik a munkába. Pártszervezeteket alakít városokban és falvakban. Nemzeti Bizottságokat hoz létre, egyszerre szervez rendőrséget és ifjúsági szervezeteket. De arra is van ereje ennek a maroknyi ifjúságnak, hogy motorja legyen a földreformnak. Megyei és járási miniszteri biztosként több mint 2 millió hold felosztásánál segédkeznek a parasztnak, ezzel magukra vállalják a magyar nép történelmének egyik legjelentősebb problémájának gyakorlati megoldását: a feudalizmus felszámolását Magyarországon.

Közvetlen a felszabadulás után a Kollégium tagjai külföldre is utaznak, hogy felvegyék a kapcsolatot a szomszédos népek ifjúságával.

III.

1946 nyarán a Győrffy István Kollégium ifjúsága harcossá vált, méltóan, történelmi jelentőségű mozgalmat indít: a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat.

Történelmi jelentőségű ez a mozgalom azért, mert maga a parasztságból feltörő értelmiségi fiatalok nyúl először szervezett formában osztályos társai felé: a paraszt és a munkás fiatalok felé, hogy tömegben hozzásegítse őket a továbbtanulás lehetőségeihez. Történelmi jelentőségű azért, mert ezzel a mozgalommal indul meg az a folyamat, amelynek végső eredményeként kifermálódik majd az új, haladó, magyar népi értelmiség.

Érdemes idézni Rákosi Mátyásnak, a Kommunista Párt főtitkárának a mozgalom megindításakor mondott beszédéből:

„... Csak üdvözölni lehet azt a kezdeményezést, hogy ezeket a népi demokratikus kollégiumokat a lehető legszélesebb mértékben kifejlesszük. Ebben a tekintetben a Győrffy kollégisták kétségkívül fején találták a szegét. Ha sikerül ezt a mozgalmat országosan kiterjeszteni és erőteljesen, gazdaságilag és szellemileg megalapozni, akkor kétségkívül átvágtuk azt a bizonyos gordiuszi csomót, amelyről a Győrffy Kollégium felhívása szól. Meggyőződésem, hogy ez a mozgalom lendületes és eredményes lesz, s egy esztendő múlva a Kollégium — reméljük — teljes sikerről számol be...»

A mozgalom hatalmas eredménnyel járt. A Győrffy Kollégium ifjúsága a pénzhígítás nehézségei közepette egy év alatt 69 népi kollégiumot szervezett meg és ezzel több mint 3.000 paraszt- és munkásszámazású középiskolást és egyetemi hallgatót juttatott a tanulás lehetőségeihez. A kollégiumokat romépületekből, kaszárnyákból, a munkásság és parasztság támogatásával maga az ifjúság hozta létre. A támogatás méreteit jellemzi, hogy a népi kollégiumokat építő mozgalom Nagybizottságának rövid négy hónap alatt 500.000 tagja lett, főleg parasztnak és munkásoknak. A mozgalom később szervezet formát öltött magára. A Győrffy István és a közvetlen a felszabadulás után megalakult Petőfi Sándor Kollégium megalapították a Népi Kollégiumok Országos Szövetségét, mint a Kollégiumok központi szervét. Szervezet formában tovább terjed a mozgalom és a népi kollégisták feladatul azt tűzték ki, hogy 1843. százéves évfordulójára 100 népi kollégium lesz Magyarországon.

IV.

Miben nyilvánul meg a népi kollégiumok jelentősége?

Politikai szempontból abban, hogy a népi kollégiumokban a munkás-paraszt szövetség alapjain és a népi demokrácia távlatában politikailag

továbbfejlődött az, ami a falukutató mozgalommal kezdődött. Ennek a fejlődésnek még az a sajátossága, hogy a népi kollégiumok ifjúsága a magyar nép történelmi és népi hagyományainak hordozója lett és ugyanakkor a magyar népi demokrácia leghaladóbb élharcosainak bizonyult. E kollégiumok, mint nevelő intézmények jelentős politikai erőt képviselnek. Ezt bizonyítja a reakció támadása a népi kollégiumok ellen. Ellenkollégiumi mozgalmat indítottak meg és a rágalmazásnak különböző módjait használták és használják ma is. A kollégisták egyenként is aktív résztvevői a politikai életnek, különösen az ifjúsági politikának.

Szociális vonatkozásban az a jelentőségük, hogy, áttörték a multban az uralkodó osztályok által felállított anyagi jellegű akadályokat és megnyitották a munkás és parasztfiatalság számára azt a lehetőséget, hogy értelmiségi pályára menjen anélkül, hogy árulója legyen osztályának.

Nevelés terén az az érdemük, hogy a népi kollégiumok kiegészítik a magyar egyetemek politikailag és társadalomtudományilag ma még hiányos nevelését és a magyar demokrácia számára nevelnek politikailag jólformált és szakmájában kiválóan képzett szakértelmiséget. A kollégiumon belül az oktatási anyag politikai tartalma a népi demokrácia elveiben van megjelölve. Az oktatás általános szempontjai szerint teljes és csonkítatlan kultúrát óhajt adni a népi kollégium. Korszerű színvonalon értékelt kultúrát, gyakorlati megvilágításban. Így a kollégiumokon belül fokozatosan kialakul a gyakorlati valósághű életszemlélet, amely mellett minden kollégista megőrzi a munka iránti idealizmust és a nagy távlatú derűlátást. A kollégiumokon belül és kint a társadalomban a kollégisták versenyszerű munkában mutatják meg önállóságukat, találékonyságukat. A kollégiumokon belül az ifjúság maga alakítja ki a közösségi emberré nevelés legalkalmasabb módszerét. Természetesen a közösséggé alakítás nem öncél, hanem módszer és forma ahhoz, hogy belőle népüket szerető és érték harcoló értelmiségiek nevelődjenek. Ezekben a kollégiumokban alakul ki az új népi értelmiség magatartásának egész szokásformája, modora, viselkedése és izlésformája.

V.

Jelentős az a szerep, amelyet a népi kollégisták magukra vállaltak a nemzetközi ifjúság együttműködésének kiépítésében. Állandó összeköttetést tartanak fenn a világ haladó értelmiségi ifjúságával és már öszre a kollégiumok különböző nemzetek fiait látják vendégül, hogy azok együtt nevelődve és fejlődve megismerjék a magyar értelmiségi ifjúságot és a magyar népet. De már ebben az évben is több ösztöndíjas népi kollégista ment tanulmányútra Szovietunióba, Franciaországba és más országokba. A nyár folyamán pedig ott találhatjuk őket Jugoszláviában, Bulgáriában a vasútvonalakon, együtt dolgozva a két nép ifjúságával.

A népi kollégiumok — mint nevelő intézmények — még nem érték el szervezeti formáiknak és nevelési módszereiknek végső fejlődési fokát, hanem ezek párhuzamosan haladnak és változnak a magyar társadalom fejlődésével. A népi kollégiumok éppen ezért nem válhatnak a népi demokrácia elavult intézményévé, mert az új feladatoknak megfelelően, újból megfogalmazzák saját feladataikat is s ezeket, mind a nevelés, mind a társadalmi és politikai harc terén gyakorlatban végre is hajtják.

Igy formálódott és formálódik az újarcú magyar értelmiség, amely már fenntartás nélkül oda áll a dolgozó nép: a magyar munkásság és parasztság ügye mellé.

HARC AZ ÁRRAL

Ifjú életem kezdetén
 a sors medrébe bátran léptem én,
 Fölöttem borús volt az ég,
 körülöttem sodort az ár
 és tudtam, harc-szomjuk reám is vár.
 De merész voltam, győzni vágyó, elszánt,
 ki többre tartja a célt, mint önmagát.
 Homlokomra kült a dac,
 szememben fénylett a remény,
 testemben duzzadt az erő
 s agyamban élt a cél.
 Éreztem testem hercules erejét,
 éreztem vasakarát;
 égjen bár előttem lánggal a tenger
 én mégis rajta kelek át.
 S ha rámszédül rogyva e beteg világ,
 népi erővel állítom talpra,
 népi ésszel orvoslom baját.
 Álljon e'ébe'm egetérőn bármi' akadály
 nyilt úttá birkózom, rajta rám bármi vár.
 S ha húsomba vájla millió körmét
 a sors pénztelen réme
 s óriás-szájjal szívembe harap,
 mégsem riadok vissza tőle.
 Átkelni a ravasz sorson,
 Célt érni a tu'só parton
 bármily sebes az ár.
 Megvettem lábam, kinyújtottam karom,
 feszült bennem az izom,
 s hívtam az árt, — gyere:
 én veled szembeszállni, birkózni akarok.
 S ő lött is egy-szóra,
 félelmesen harsogva, zúgva,
 de erőmet látva meghökken
 s kifeszült meltem hízelegve,
 lágyan simogatta.
 Ez nem dics! Én meghalok,
 ha célhoz harc nélkül jutok.
 Én harcolva átkelni jöttem
 és beljebb úsztam a sorsba.
 Ott már hullámok fogadtak,
 hátuk az eget súrolta
 és én harcszomjas gyönyörrel
 küzdöttem rajtuk a sorsban.
 Körülöttem a part hűs pálmái alatt
 a gondtalan élet temette a multat,
 gyönyör fedte a jelent
 és csillogó arany úzta a sötét lövőt.
 Nők jöttek felém,
 virágokat dobáltak rám,
 de mi csak harcoltunk és harcolunk tovább:
 én és a sodró ár.

SZEGÉNYSORON

Irtta : Gajdos Tibor

Nem fájt túlnagyon, hogy szegények voltunk, hisz az egész utcában, ahol laktunk, nem igen akadt jobbmódú gyerek. Egyformák voltunk mindannyian; szakadt nadrágjainkban, piszkos pendelyeinkben egyformán hemperegtünk az utca porában. A nagy, rozsdás vasabroncsokon kívül, amelyekkel felvertük az utca népének nyugalmát, egyikünknek sem akadt valami nemesebb játékszere.

Igy hát elégedettek voltunk sorsunkkal és esziinkbe sem jutott, hogy ez másként is lehetne.

Történt aztán valami, ami engem először zavart meg ebben a nyugalomban. Egy nyári napon ebéd után felfigyeltem, amint édesanyám odaszólt apámnak.

— Adj egy pár dinárt Mihály, a Jolánék Andrisának holnap van a születésnapja, illelne valamit ajándékba vinni.

— Micsoda? — vágott vissza apám, most akarszt te pénzt tőlem? Füttyölök rá, hogy mi illik, mi nem illik, meg kétderece való sincs a zsebemben, nem hogy kölköknek vásároljunk ajándékot. Különbem is van annak mindenből elég. Csak maradj a...

De anyám nem tágitott. Hosszasan magyarázott apámnak, aki egy szót se szólt tovább, mintha nem is beszélnének hozzá. Végül ledobta a lábsziját, belenyúlt nadrágzsebébe és átadott anyámnak néhány apró pénzdarabot.

Apám nyaka ekkor már igen kivörösödött és én jobbnak láttam elillanni; tudtam hogy ilyenkor nekem is meggyűlhet a bajom.

Andris unokatestvérem volt. Szülei jómódúak voltak és én szerettem, ha anyám néha elvitt hozzájuk. Ott mindig jókat játszottunk és finom uzsonnákat kaptunk, különösen amikor Andrisnak születésnapja volt.

Esteledett már, mikor anyám hazajött. Engem a kapuban elnyomott az álom, ahogy kíváncsiságból hazavártam őt, hogy mit is hoz Andrisnak. Selyem papírral bevont nagy karikát hozott. Apám előtt szedte le a papírost, aztán megláttam meztelenül. Szép, nagy fakarika volt. Ilyent még a mi környékünkön nem is láttam. Meg két dobverőhöz hasonló ütő is volt hozzá.

Ó, de szép ez a karika, gondoltam magamban, ezzel aztán nagyszerűen lehetne játszani. Még a nagyparkba is elmehetnék vele. És mit szólnának a többi gyerekek az utcában? De irigyek is lehetnének rám, — aztán miért is né? Hát nekem csak rozsdás abroncsot szabad hajtani? Andrisnak nem jó az abroncs...?

Odasompolyogtam anyámhoz.

— Anyám, add nekem ezt a karikát, olyan szép és én oly jól tudnék vele játszani.

— Nem lehet édes fiam, ezt Andrisnak visszük. Holnap van a születésnapja.

— Nekem még sosem volt ilyen karikám, ... és nekem csak harisnyát szoktak születésnapomra hozni az Andrisék.

Anyám csak nem engedett. Már menni készült, de én csak sírtam, könyörögtem a karikáért. És nem tudom miért, apám végül is ahelyett, hogy szokása szerint elnadrágolt volna, magához szorított és megsímogatta hajamat.

— Vegyél neki is fiam. Itt van a pénz. Ha lehet Andrisnak, legyen neki is — dörmögte az anyámnak.

Akkor már este volt és anyám nem vehetett aznap nekem karikát. Korán lefeküdtem az este, hogy minél előbb átaludjam az időt a holnapig. Mire felébredtem, anyám már nem volt odahaza. Nem is kellett sokat várnom. Amit nekem hozott, szakasztott olyan volt mint az Andrisé. Két kezembe vettem, karjaimat előre löktem s úgy forgatgatva gyönyörködtem a karikában. Kézbe kaptam az egyik ütőjét és kiszaladtam vele az utcára. De nem a mi utcánkba. Nem, annak kopott hepehupás téglá járdája volt, azon csak abroncsokkal érdemes karikázni. Én most egyenesen a nagy utca aszfaltjára szaladtam vele.

Már ott is voltam és úgy szaladt a karika mint a nyíl. Én meg utána. Nem is láttam semmi mást körülöttem, csak a száguldó karikát. Még a gyerekekről is megfeledkeztem.

A baj aztán egyszerre csapott le.

A karikám hirtelen megállott. Egy kéz ragadta meg... Én is megtorpantam; felnéztem a kéz fölé; egy jaszibarai suhanc fenyegető képe vigyorgott rám. Aztán a suhanc nekilendült és futni kezdett a karikámmal ez ellenkező irányban. Elállt a lélekzetem. Az ütőt elejtettem.

A karikám... villant át az agyamon, de szó nem jött ki torkomon.

— A karikám — a karikám... szorongatta torkom a sírás és szemeim könnyes fátyolán keresztül néztem, hogyan távolodik és hogyan tűnik el szemeim elől a nagy gyerek az ucca végén — az én karikámmal.

Sokáig sirattam keservesen ezt a karikát. Életem első és utolsó fakarikáját.

Habár nagyon jól tudta, apám nem szerette ha más beszélt róla, vagy bármilyen módon is érezte, hogy tudja. A szegénységünkről nem szeretett hallani.

Vagy öt-hat éves lehettem, a kenyeret már nagy karéjjal ettem és ha gyomrom korgott bizony, nagyon elszontyolodtam. Nem szerettem éhesnek lenni. Talán azért is maradt emlékezetemben ez a két kép.

Apám munkaszta már két napja érintetlenül állott. A szerszámok rendje szokatlanul kínos merevséget vitt a földes szoba levegőjébe. Apám fel-alá járkált a szobában, néha kiment az udvarra, aztán ismét visszajött. Arca zord volt és én féltem tőle. Pedig nem is igen ügyelt rám, amint csendesen gubbasztottam a rossz diványon.

Anyám kint ült a konyhában, a hideg tűzhely mellett hallgatott. Néha betekintett apámra, de nem szólt egy szót sem.

Mintha megállt volna az idő. Semmi munkája nem akadt.

És ebéd sem főtt aznap.

Egyóratájt átjött hozzánk a közelben lakó Molnárék cselédje és átadott valamit anyámnak. Molnárék gazdagok voltak, náluk volt mindig bőven mindenből. Sűrűn sajnálkoztak szegénységünkön, ami viszont dühbegurította apámat.

— Legyen gondjuk nyamvadt kölkeikre, ne a mi szegénységünkkel törődjenek. Ilyenkor tűnézett mindenem, megcsípte büszkén piros képmet.

Mit hozott az a lány — szakította meg a szoba csendjét.

Anyám az ölében tartotta a kapott csomagot. Fehér konyharuhába volt valami begöngyöltve; miközben apámra nézett, lassan kezdte szétnyitni a ruhát.

Kenyeret hoztak Mihály, — szólt halkán és hangjában félelem reszketett.

— Kenyeret... nekem kenyeret! — kiáltotta feldúltan. Egy pillanatra elakadt a szava. — Fiam, fordult felém, vedd el anyádtól azt a kenyeret. Őri gyomruk nem bírta az ötnaposat megenni és most nekünk küldték. Hát koldusok vagyunk mi?

Anyámhoz fordult:

— Te meg mit ülsz itt mint egy faszent. Add oda a gyerekeknek azt a savanyú kenyeret és rögtön ki vele a házból. Vidd vissza fiam és mondd meg nekik, hogy köszönjük, de neked van apád, aki megszerzi a kenyeret. Adják másnak — adják oda egy koldúsnak, vagy akár a kutyajuknak... dühösen csapott az asztalra.

Anyám meg mindig nem szólt semmit. Csak amikor elvettem tőle a kenyeret, szólt újra félénken:

— Éhesek a gyerekek, Mihály!

Apám nem válaszolt, hanem kirohant az utcára. Én meg magamhoz szoritottam a nagydarab kenyeret és megindultam Molnárék felé. Apámat láttam siető léptekkel eltűnni a sarkon. Majd ő biztosan hoz valamit, ... egész biztosan, hisz eddig még mindig hozott...

Nagyon éhes voltam. A kenyér nagyon nehéz volt a kezemben.

★

Ritkán jött hozzánk a Sas Pali és aznap pont délben kellett neki beállítania. Öten ültünk az asztal körül: szüleim, a néném, a bátyám, meg én. Az asztalt megterítettük és előttünk két kiló szőlő hevert.

Az ebédünk.

Anyám már a kapunál meglátta s odaszólt apámnak.

— A Sas Pali jön.

— Na az is jöhetett volna jobbkor is — így apám barátságtalanul. Takarjátok le a szöllőt és ha kérdezi, mondjátok hogy már ebédeltünk.

Széles mosollyal és érettségi pálcával a kezében állított be Pali. Jól táplált képe fényesen ragyogott, ruháján, amit a jó vizsga jutalmaként kapott (két magántanár is tanította), meglátszott hogy tehető családból való gyerek.

— Scsókolom, ... szervusztok gyerekek ...

Nagy megtiszteltetésnek tartotta számunkra leereszkedő látogatását, bár mi a sikerült érettségi vizsga ellenére is — úgy magunk között — kicsit együgyűnek tartottuk.

— Ebédelték már? — kérdezte vidoran.

— Igen, ... már meg volt, — feleltük. Néném még hozzátette, hogy bableves volt, meg túróstészta. Nagyon finom volt, kár hogy nem jött előbb, megkínáltuk volna. Szabadkozott, ő már ebédelt.

— Hanem látom, egy kis szőlő még maradt, bökött ujjával éppen az asztal felém eső részére. Ügyetlenül takartam le.

— Igen maradt még egy kevés, kóstold meg Pali.

— ..szönöm... ..szönöm... éppen megkívántam.

Nem igen kérette magát, mindjárt nekilátott. Egymásután nyelte a fűrtöket, miközben kedvesen csevegett.

Mi meg csak néztük. Csak bátyám szemezett egy fűrtöt bátortalanul. Mikor Pali felállt, hogy búesút vegyen, volt még az asztalon vagy félkiló szőlő. Ötünkre.

Szívélyesen búcsúztunk el Sas Palitól. És még örömet is jelentett számunkra az a sovány vigasztalás, hogy félkiló szöllőt meghagyott nekünk ebédre.

★

A labdánk elszakadt, a golyókat untuk, a sárkányhoz nem volt zsinogunk. Mint rendszeren, más játék híján, azon a napon is a poros Kőhíd.

utca széles árokjához vonult az egész Tuba-utca környéki gyereksereg. A kutyahal fogdosás nem is oly megvetnivaló szórakozást nyújtott. Sokszor belefeledkeztünk ebbe a különös játékba; észre sem vettük, hogy a tikkadt augusztusi nap hőségében sötét, komor viharfelhők gyülekeztek fölöttünk. Csak akkor eszméltünk föl, mikor egy mennydörgés ijesztő csattanása kizökkentett bennünket játékos nyugalunkból.

Fölnéztem az égre.

Fejünk fölött minden elfeketedett. A viharfelhők gomolyogva, örvényes forgásban nagy sebességgel száguldottak odafenn. Ijesztő, lecsapásra készülő szörnyetegekre hasonlítottak, némelyik olyan volt, mintha feje és nagy ragadozó karmai lettek volna.

Mi: gyerekek mindannyian nagyon megijedtünk. Szemeink összenéztek: mi lesz most? De mozdulni egy se mert.

Azután hirtelen megindult a zápor s a nyakunkba hulló nehéz esőcseppek feloldották merev félelmünket.

Futásnak eredtünk — ahányan, annyi felé.

Mire a ház elé értem, már csurom vizes voltam. Nem is mentem tovább a házvégibe, ahol laktunk, hanem beugrottam az utcára nyíló kocsmába, hogy elkerüljem a további vízzuhatagot, amely már hátamra tapasztotta szakadt blúzomat.

Liza néni, a kocsmárosné néhány vendégével jót nevetett raitam, ahogy így elázva megláttak. Kacagva poharaztak tovább és már el is feledték, hogy ott vagyok.

A vihar fokozódott. Villámok egymásután cikláztak az égen, az égzengés elnyelte a részeg vendégek borízes kiáltozásait és Liza néni hangos visítását.

Egy sarokba húzódtam. Dideregtem a vizes ingben, a félelmem reszkette tagjaimat. A vihar tombolt, egyre csak tombolt tovább s a szél a szemben levő ház előtt egy fát csavart ki tövestől. A nagy akácfa lombos ágai recseggve hullottak a földre.

Ilyen vihart még nem ért meg az én gyermekéletem.

Úgy tűnt, mintha valaki megzörgette volna az ablakot. Vagy talán csak a jég? De nem! Valami odavágódott a kocsmáaitó felső ablakához. Liza néni kinyitotta az ajtót és a vihar szele a bezúduló esőcseppekkel együtt egy kis madarat sodort be a kocsmába.

Kicsiny, elázott fecske volt.

A vendégek, kiknek hangosságát már egyébként is elcsitította a tomboló vihar, szótlanul figyelték a kis madarat.

A fecske pár pillanatra megpihent az egyik fogas peremén, majd vizes szárnyait csapkodva, röpdönsni kezdett a fal mentén köröskörül. Röpte mindig gyorsabb és biztosabb lett, egyszerre csak nekiröpült az egyik csukott ablaknak, majd utána a másik ablaküveg állta útját a madárnak.

Csodálkozva néztem az eltévedt madár igyekezetét.

— Csak nem... de bizony úgy lesz!

Felismerve szándékát, felugrottam az egyik asztal tetejére és kirántottam a nagy kocsmablak felső szárnyát.

A fecske még egyszer nekilendült és kirepült a nyitott ablakon. Pillanatok alatt eltűnt szemeink elől. Odakünn a szél tébolyodottan sivított, az eső sűrű cseppekben zuhogott, a villámok és a dörgések szinte egybefolytak. Az akácok panaszosan nyöszörögve hajladoztak.

De a kis fecske elrepült. Ott pusztult el biztosan a viharban.

Szabadon, a szabad ég alatt.

KAPITALIZMUS ÉS KULTÚRA

Írta: Aniszimov Ivan

Az Egyesült Államokban nemrég kiadták Jerome Davis: »Kapitalizmus és kultúra« (Capitalism and its culture. Farrar and Rinehart, New-York, 1941) — című könyvét.

Jerome Davis, ismert amerikai újságíró, több könyv szerzője, évekig tartó megfigyelés eredményeképpen írta ezt a tanulmányt. Sikerült összegyűjtenie sok olyan meggyőző adatot, mely korunk Amerikáját jól jellemzi. Elvi álláspontjára vonatkozólag Davis többször hangsúlyozza elemzésének »elfogulatlanságát« »részhajlatlanságát« és »pártatlanságát«.

Meg kell mondani, hogy a szerző valóban tárgyilagos képet ad az amerikai kultúrállapotokról. Ez azt jelenti, hogy Davis a kapitalista Amerika rikítóra festett homlokzatáról letörli a reklám tarka csillogását. Ezzel előtűnik az Amerikára nézve egyáltalán nem előnyös igazság és világossá válik, hogy a burzsoá kultúra feltartóztathatatlanul zuhan lefelé a lejtőn.

A szovjet emberek, kik megszokták, hogy a kultúrát nagyszerű tulajdonságnak tartásák, azoknak a tényekben és megfigyelésekben, melyeket Davis könyve tömegesen felsorol, bizonyítékot találnak arra, hogy a kapitalista világ a kultúrát a »civilizált barbárság« színvonalára süllyeszti.

Jerome Davis figyelmesen tanulmányozza az amerikai valóságot és arra a következtetésre jut, hogy »A nemzet intellektuális, emocionális és lelki életét a »profit motive«, a »haszonérdek« határozza meg.« A kapitalizmus igen sok szolgálatkész védelmezőjére hivatkozik, akik azt erősítgetik, hogy a haszon — korunk társadalmának »életet adó vére«, »ösztönző ereje« és azt hajtogatják: »Ha megszüntetitek a hasznot, megszüntetitek a haladást is!«

Davisnak már a legelején el kell ismernie, hogy az ilyen irányt vett civilizáció »az ember értékének« csökkenésével jár és hogy a haszonnak az emberi ösztönök feletti uralma »pusztító hatást gyakorol az amerikai nép ideáljaira«.

Az amerikai élet szilárdan megállapított törvényét a következő szavakkal lehetne kifejezni: »Pénz teszi az embert«. Davis — az amerikai jellem tulajdonságait részletesen felsorolja — kénytelen hangsúlyozni ilyen jellemvonásokat: »a pénz uralma előtti meghajlás«, »a kereskedelemben való felolvadás«. Davis beismerése szerint a pénz az anyagi jólét uralma alá hajtja korunk amerikai emberének életét. Az amerikai ingadozás nélkül egyetért az amerikai civilizációnak azzal a meghatározásával, melyet James Adams mondott: »business civilisation« más szóval »üzleteskedő-civilizáció«.

Két fejezet (»Cinikus kapitalizmus« és »Hazafias kapitalizmus«) világosan jellemzi a kultúra függését a tőkés »főemberek«-től.

Amerikában korlátlanul uralkodik a »pénzkultúra« (money culture), mely minden téren alá van vetve a haszon léalacsonyító uralmának. A kultúrából Amerikában haszonszerzési eszközt csináltak és az »elferdítő kapitalista propaganda« eszközéül használják. A bátor gondolkozás, a nagy eszmék, az alkotóképesség és az őszinte életigazság mind olyan dolgok, melyek összeférhetetlenek azzal a terméketlen álkultúrával, amely arra igyekszik, hogy hangoskodó tarkaságával elfedje a — Jerome Da-

vis által Amerika szociális rendszere alapjának tartott — »szociális rab-ságot«.

Nincs mivel büszkélkedni! Amerikában túlságosan magasra szokás értékelni a »dollárkultúra« nagyszerűségét, sőt, az is szokás, hogy ebben látják az amerikai »egészség« különleges bizonyítékát. De próbálj csak másképpen gondolkozni: ma is az amerikai »hazafiság« elleni büntetettel vádolnak!

Davis azzal kezdi kultúra-tanulmányát: mint szervezik Amerikában az üdülést és a szórakozást. Steiner professzor számításai szerint az amerikaiak erre a célra évenként mintegy 10 milliárd dollárt költenek. Óriási ipar keletkezett, mely a szórakozás minden ágát kiszolgálja az üzletembereknek óriási jövedelmet hoz, s egyuttal eredményesen végzi annak az előírásnak végrehajtását, melyet Davis joggal nevez »az ember demoralizálásának«, »Piszkos kezek« tömege kínálja az amerikai-nak a »társadalmi méreg« legkülönbözőbb fajtáit. Ez folyik mindenütt, a kocsmákban, ahol prostituáltak, gangszterek, kollege-fiúk és lányok (főiskolások) ülnek együtt«, a számtalan intézményben, amelyek mind-egyike a »spekuláció szellemét« terjeszti, a pénzörülettől mérgezett sportban, a moziban, az édeskés vagy gangzter-filmekben. Davis találó kifejezése szerint »a kapitalizmus a szórakozást a saját képére és saját szükségleteinek megfelelően szervezi«.

Érdekes, hogy Davis egyszerűen csak szórakozásnak tekinti a mo-zit, amit a szovjet emberek művészetnek tartanak. Davis számokat sorol fel, melyek bizonyítják: mily mélyen hatolt a film az amerikai ember életébe. Majd felteszi a kérdést: »mit adnak hát az amerikai filmek a né-zőnek?« Válasza határozott: »goromba tréfát, gyilkosságot és erkölcsste-lenséget.« Meggyőző példákkal mutatja be, hogy a filmek bűnözésre ve-zetik a nézőt és megrendítik annak erkölcsi alapját.

Az amerikai filmek erkölcstelen szerepéről beszélve felsorol több divatos filmcímet: »A férjes szűz«, »A nösténytigris«, »A farkas-szuka«, »A leopárd-asszony«, »A sátán leánya«, »A pokol macskája«, »Az eladott asszony«, stb.

A Davis által felsorolt statisztikai adatok valóban sötét képet fes-tenek. A bűnözésről és nemi szabadosságról mesélő filmek különös mér-gezőleg hatnak az ifjúságra.

Emellett Davis tisztán látja, hogy a bűnözés növekedése a kapitaliz-mus elkerülhetetlen következménye.

A »veleszületett bűnözés« (Interrelated crime) című fejezet azokkal az adatokkal kezdődik, amelyeket a Sing-Sing fegyházban 1930 októ-berében tartott közvéleménykutatás eredményezett: »A foglyok 52 szá-zaléka akkor követte el bűnét, mikor nem volt munkája.«

Amerikában a legközönségesebb, széles körben folyó bűnözés a »ma-gántulajdon elleni büntett«, melyet az vált ki, hogy a kapitalizmus fel-lobbantja az emberekben a haszonlesést, de többségükben nem ad lehe-tőséget annak törvényes kielégítésére. Ilymódon a kapitalista rendszer közvetlenül felelős a bűnesetek nagy számáért. Davis véleménye szerint a jövedelem előtti meghajlason alapuló társadalmi rendszer növeli a bűnözést.

Davis figyelmesen tanulmányozta az amerikai sajtót is. Az »üzletes-kező sajtó« (A business press) című fejezetében meggyőzően bebizonyít-ja, hogy Amerikában alig akad független újság és hogy a lapok túlnyo-mó többsége nem más, mint egyes kapitalisták üzleti vállalata. Davis szerint 1927-ben az amerikai lapok több mint egymilliárd dollár jövede-lmet jelentettek tulajdonosaiknak. Az amerikai lapokat nem azért adják

ki, hogy megmondják bennük az igazságot és a nép érdekeit szolgálják, hanem csak azért, hogy a tulajdonosoknak nagyobb legyen a jövedelmük. Az amerikai lapok túlnyomó többsége annak a »társadalmi méregnek« gyártásával foglalkozik, melyet Davis az amerikai kultúra más terén is felfedezett.

Az amerikai sajtó a kapitalista egyeduralom szempontjait juttatja érvényre. Davis felsoroja Schuman adatait arról, miként folyt a csikágói »Tribune« mérgező rágalomhadjárata Szovjetország ellen és elmondja, hogy a lap nyakló nélkül vetette bele magát ebbe a szegyenletes rágalomhadjáratba. Az amerikai módon üvöltő újságcímek felsorolása most úgy hat, mint egy órült kiáltozása, de a »Tribune« olvasói 1925—1927-ben ezt az egész mérget bevétték. És ha Davis 1947-ben újra kiadta volna könyvét, kénytelen lett volna elismerni, hogy a szovjetellenes düh kitorésej — mint egy karmesteri pálca intésére — megújultak és az amerikaiak ismét nyelik a mérgező pilulát.

Davis egyetért Ross professzor kifejezésével, ki az amerikai sajtót, »megvásárolhatóknak« (reptile press) nevezi.

A szerzőnek az a véleménye, hogy az amerikai újságírók szabadsága egyike azon mithoszoknak, melyek oly elterjedtek korunk Amerikájában, amíg azt írja, ami gazdájának előnyös. Ha nem találja el a megfelelő hangot, máris elkezdődnek a nehézségek: az állásvesztés, a rágalom, stb. A fennálló rend negatív oldalának bírálata szempontjából Amerikában nem lehet »reális szabadságról« beszélni.

Az amerikai újságoknak a tőkés cégekhez fűződő kapcsolata egészen különböző, de mindig bensőséges jellegű. Davis leírja e kapcsolatokot és arra a következtetésre jut, hogy Hurstler professzornak igazavan, mikor azt mondja, hogy az amerikai újságoknak szinte elválaszthatatlan tulajdonsága »a tények elferdítése, a szenzációéhség és a mocskolódás«.

Davis kénytelen elismerni, hogy Amerikában a tőkés társaságok teljesen monopolizálták az étert is. Sok példát sorol fel arra vonatkozólag, hogyan vetik alá magukat az amerikai rádióadóknak olyan cégek akaratának, melyek dohánykészítményeket, konzerveket, szabadalmazott nádrágtartókat, autókat, köhögés elleni pasztillákat, rágógumit vagy mübenzint reklámoznak.

A rádió azonban még erősebben alá van vetve az amerikai trösztök politikai érdekeinek. Az amerikaiak a rádión keresztül naponta és óránként csak azt kapják, amit a kapitalista főemberek szükségesnek tartanak.

Davis sok adattal bizonyítja, hogy az amerikai rádióban szigorú cenzúra működik, amely nem engedi meg, hogy az igazság szava az amerikai éterbe jusson. Glen Huber, az egyik kaliforniai college tanára rádióbeszédében arról akart beszélni, hogy »az oroszok tervezéssel foglalkoznak és kísérleteznek, míg az amerikaiak önfejlően követik a hagyományokat«. »Ez a mondat »veszélyesnek« látszott, tehát nem engedték meg a felolvasását.

Az amerikai mozi, sajtó és rádió tehát a dollár szolgálatában áll. Davis rámutatott, hogy hazug az állítás, mely szerint a mozi, a sajtó és a rádió Amerikában »független«. Mindez nem más, mint a tőkés monopoliomok rendelkezésére álló fegyver. A mozi, a sajtó és a rádió hatalmas dollárjövédelmeket hoznak, de még nagyobb a politikai jövedelmük. E hatalmas eszközöket arra használják Amerikában, hogy — mint Davis mondja — »táplálják a társadalmi rabság rendszeréhez való hűséget«.

A »dollárkultúra« már az iskolapadban elkezdj az amerikai ember megdolgozását. A »Félrevezető nevelés« című fejezetben Davis bemutatja, hogy az amerikai iskola »a tőkés érdekek ellenőrzése« alatt áll. Az igazságot szégyenkezés nélkül meghamisító tankönyvek és az egész iskolarendszer azt a felt szolgálja, hogy a fiatal amerikaiakat az uralkodó rendszertől való feltétlen elragadtatásra és arra a meggyőződésre nevelje, hogy »a társadalmi fejlődés tökéletes kifejezője a magántulajdon«.

E megszentelt dogmáktól jottányit sem szabad eltérni Amerikában.

A nem minden gúny nélkül »Szabadság« címmel ellátott fejezetben, Davis igen sok amerikai tanítóról és tanárról beszél, kiket elkergettek, mert tanítványaiknak az igazságot merték elmondani. Az amerikai iskolának az a feladata, hogy hozzászoktassa a fiatal nemzedéket »a kapitalista éghajlathoz«. Péter Odegard professzor meghatározása szerint az amerikai iskola célja: »nem állampolgárt, hanem tömegembert, nem szabad embert, hanem robotembert nevelni«.

Köztudomású, hogy Amerika igen büszke oktatási rendszerére. Davis számadatokat sorol fel arról, hogy 1932-ben a gazdasági válság csúcán »anyagiak hiánya miatt« tucatjával zárták be az amerikai iskolákat. Amerikai tanítók tízezrei maradtak munka nélkül és amerikai gyermekek milliói maradtak iskola nélkül. Voltak olyan évek, melyekben az volt a jelszó: »az iskolarendszert az 1870-es év méreteire csökkenteni!«

A szovjet ember számára Davis könyvében sok megdöbbentő dolog található de ez az iskolák elleni hadjárat egészen érthetetlen a kultúrállam [fogalmával. De hiába: »az üzletelkedő civilizációnak már ilyen a természete!«

Davis állandóan használja a »mitosz« szót, mikor az amerikai életről beszél. A »dollárkultúrában« szerinte annyit csinált dolog, annyi »műanyag« van, hogy a felületesen gondolkozó amerikai, természetesen illúziók hatalmába kerül. Davis hangsúlyozza, hogy a kapitalizmus erősen érdekelve van ezeknek az illuzióknak az ébrentartásában és arra törekszik, hogy ezeket a »mitoszokat« a legcsábosabb színekbe öltöztesse.

Az államról szólván, Davis kénytelen megemlékezni az egyik leghasználtabb ilyen »mitoszról«. Meggyőzően bebizonyítja, hogy »a polgárok törvény előtt egyenlősége« korunk Amerikájában tisztára illúzió. A kapitalista főemberek, a trösztök és bankok hatalma oly nagy, hogy az az amerikai, aki komolyan hisz függetlenségében, — vagy könnyen-hívó, vagy megzavarodott ember.

Számokkal bizonyítja be, mennyire függenek az amerikai választások a tőkés egyeduralomtól és milyen szabadosan viselkednek azok a »neves emberek«, akik azt hiszik, hogy úgy rendelkezhetnek Amerikával, mintha az ő birtokuk volna. Davis idézi bizonyos Casy őrnagynak, a Dupont-társaság képviselőjének memomrandumát, melynek hangja és tartalma egészen cinikusan meghatározza Amerikát: »Az ország nem a kongresszusé, hanem a miénk.«

A helyzetüket biztosnak érző tőkés monopóliumok egészen nyíltan »segélyezik« a hivatalnokok jelentős részét, még a legmagasabb rangúakat is. Davis idézi Hawmeyernek, a cukortröszt képviselőjének cinikus beismerését: »A köztársasági államokban a köztársaságiakat segélyezzük, a demokrata államokban pedig a demokratákat. Ott pedig, ahol a helyzet nem világos, segélyezzük mindkét felet.«

Ezután már megérti az ember Polák professzornak a szerző által idézett mondatát: »Kétségtelen, hogy a pénzt nálunk teljes kölcsönös megértéssel adják és elveszik.«

Davis alaposan tanulmányozza a politikai gépezet munkáját és arra

a következtetésre jut, hogy van egy »láthatatlan kormány« is — a kapitalista magnások hatalma, azoké a pénzmagnásoké, kiknek viselkedését Amerikában gyakran hasonlítják a középkori feudális urak viselkedéséhez. A »láthatatlan kormány« óriási befolyást gyakorol korunk Amerikájának életére.

Mi folyik az amerikai társadalom különböző köreiben, melyeket Davis úgy állít elénk, mint gúlát, melynek tetején a kapitalista »oligarchia« helyezkedik el?

Nem valami dicsőséges amerikára nézve az értelmiség helyzete. A »dollárkultúra« arra kényszeríti az értelmiséget, hogy üzletember legyen. Davis erről így ír: »Színészek, lelkészek, mérnökök, ügyvédek, orvosok, statisztikusok nálunk nem tehetik azt, amit akarnak. Az esetek legnagyobb részében a jövedelemszerzés vezeti őket.« A »kultúra mesterein« ez a lealacsonyító helyzete Amerikában egészen magától értetődőnek látszik.

Amerikában rendszeresen félrevezetik a középosztályt. Ennek az a célja, hogy minél szilárdabban odakössék a tőkés felső rétegének érdekköréhez. Ez a »dollárkultúra« sok megnyilvánulásában is látható. Minden azért történik, hogy az amerikai átlagember lerészegedhessék gazdasági és társadalmi helyzetének »romantikus« voltától.

Az amerikai átlagember hisz abban, hogy »az a gazdasági rendszer, melyben él, a legjobb a világon«. Hajlandó elismerni azok »magas erkölcsi színvonalát«, kik »a társadalmi gúla csúcsán vannak«. Az amerikai átlagember, akit elvákít »a vagyon halmozódása«, a legnagyobb hiszékenységről tesz tanúságot. Davis hangsúlyozza ezt, és keserűen mosolyog az amerikai milliomosok intellektuális képességei felett. Elmondja például, hogy a gazdasági válság éveiben »olyan vezetők, mint Huber, Ford, Sloan, Gifford, Dawes, Schwab, Farrel, — teljesen értelmetlen és nevetséges módon beszéltek«.

A szerző idézi Roosevelt elnök szellemes mondását a milliomosokról: »Kénytelen vagyok milliomosokkal tárgyalni, bár nem akarok. Elegendem volt belőlük... Csak az üzlethez értenek és abban a pillanatban, mikor nem beszélünk tovább haszonról, semmi sem marad a fejükben. A pénzcsinálás ismeretén kívül valamennyien nehézfejűek«.

A dollárkultúra a gazdag emberek előtti hajlongás szellemében neveli a középosztályt és napról napra jobban mérgezi a középosztályt a dolgozók elleni gyűlölet szításával.

Davis teljesen egyetért Kenyon szenátor véleményével, mely szerint »az amerikai nép fokozatosan gazdasági rabságba süllyed«.

A »Farmer a kapitalizmusban« című fejezetben megrázó bizonyítékokat sorol fel az amerikai parasztság anyagi és lelki lesüllyesztéséről. Az ember akaratlanul is arra a képre gondol, mellyel annakidején John Steinbeck ismertetett meg bennünket az »Érik a gyümölcs« című regényében.

A »Munkás és az erkölcs két fogalma« című fejezetet Davis az 1934-es újságokból vett idézetekkel kezdi. A cikkek sztráikoló munkások lelövéséről szólnak. A szerző ezzel hangsúlyozza, hogy a kapitalizmus nemcsak az állkultúra »társadalmi mérge«-vel hat, de egész közönséges puskagolyót is használ. Az amerikai munkás soha sem felejtheti el, hogy ha komoly ellentétbe jut az uralkodó rendszerrel, — a fejét kockáztatja.

De ez már a végső eszköz. Míg eddig jutnak, — teljes erővel latbavetik az ideológiai fegyvereket. A munkás ugyanannak a »dollárkultúrának« gyümölcszeivel táplálkozik, melyről Davis beszél a könyvében

és azt a »társadalmi mérget« veszi be napról napra, melyet naponta talál fel neki az amerikai mozi, rádió, sajtó.

A munkást ráveszik, hogy higgyen az amerikai demokrácia mítoszában, de legfontosabb és leghatásosabb eszköz az a híresztelés, hogy »ha a munkás megfeszíti erejét, maga is tőkésé válhat«. Davis szerint igen sok amerikai munkás esik áldozatul ennek a demagógiának.

Igyekeztünk visszaadni a magát elfogulatlanoknak és részrehajlatlanoknak tartó tanulmány gondolatmenetét. Ha valaki az itt nyert képet összehasonlítja a szovjet kultúra képével — aligha lesz jó vélemények a dollár kultúráról.

(»Kultura i Zsizni« c. folyóiratból.)

A VEZETŐSÉGI ALAP

Irta: Forró György

A nemrégiben nagy vonalakban ismertettük gazdasági szervezetünk azon intézkedéseit, melyek kiküszöbölik gazdasági életünkben a tőkés termelést, árúelosztás és tőkehalmozás anarhikus szervezeti formáit. Az új intézkedések sorába tartozik az úgynevezett »vezetőségi alap« megszervezése is.

Mi is az a vezetőségi alap, mi a szerepe gazdasági életünkben és mi a jelentősége a munkásosztály részére?

Elsősorban le kell szögezniünk, hogy a vezetőségi alap (V. A.) teljesen új intézmény gazdasági életünkben. A V. A. magában foglalja az állami üzemek (bánya, gyáripár, valamint vendéglátó stb. üzemek) hasznának egy bizonyos részét. Anyagi eszközei egyedül és kizárólag az üzem, vállalat munkásainak, hivatalnokainak anyagi, szociális és kulturális helyzetének megjavítására szolgálnak. Már ez maga, bizonyítja, hogy a V. A. teljesen új intézmény és egyedül megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyaink kifejezője. A régi tőkés Jugoszláviában a különböző vállalatok vezetőségei nagyon távol álltak attól, hogy hatalmas nyereségekből akárcsak egy morzsányit is juttassanak munkásainknak. — Amennyiben mégis megtörtént, hogy egyes munkásokat vagy alkalmazottakat külön jutalmaztak, ez mindig a munkások közül egy-egy züllesztett lelkű áruló megvásárlása szolgált. — Az akkori tőkés társadalomban ez természetes is volt. Így magától értetődik az is, hogy a mi vezetőségi alapunkhoz hasonló intézmény a Szovjet Szövetségen kívül nincs sehol sem.

Gazdasági rendszerünkben a termelés tervszerű, vagyis a társadalom érdekei szerint tervvel előre látva alakul. A kitermelt értékek társadalmi jelleget kapnak és újabb társadalomilag hasznos befektetéseket szolgálnak, vagyis a kitermelt értékek közvetve (az általános kulturális, szociális, valamint gazdasági életszínvonal emelésével) a társadalom minden tagjának jólétét emelik. — Tudvalevő, hogy a termelési folyamat fő alkotó eleme maga a munkásosztály, melynek érdekei tervgazdaságunkban teljes egészében megfelelnek gazdasági rendszerünk és fejlődés érdekeivel. Ezt az összhangot a társadalom közös gazdasági érdekei és az egyes üzemek munkásainak érdekei között a V. A. biztosítja oly

módon, hogy az egyes üzemekben kitermelt terméktöbbletből, vagyis hasznából az üzem munkásai és alkalmazottjai közvetlenül részesülnek az üzem vezetőségi alapjának anyagi eszközein keresztül. Ha az üzem nagyobb hasznot valósít meg, akkor ez a társadalom részére nagyobb befektetések anyagi alapját teremti meg, de egyúttal nagyobb anyagi eszközöket juttat a vezetőségi alapba — vagyis közvetlenül a munkások életszínvonalát emeli.

Ugyanez az elv nyilvánul meg az állami nemtermelő vállalatoknál is, például a kereskedelmi vállalatoknál, melyeknek alkalmazottai a kereskedelmi költségek csökkentésével hozzájárulnak az árak olcsóbbodásához. Ezzel népünk ellátását javítják és ezért a kereskedelmi költségek csökkentésével keletkezett anyagi eszközök egy részét a vezetőségi alapon keresztül közvetlenül élvezik. — Más szervezeti formák között, de ugyanez az elv a vendéglátó üzemek, építkezési vállalatok stb. vezetőségi alapjainál is.

A vezetőségi alapot nem választhatjuk külön gazdasági és társadalmi berendezőségünktől. A V. A. létezése szintén népeink dolgozóinak harci eredménye. Az állami-szocialista gazdasági szektor állandó számbeli és társadalmi erősödésének egyenes következménye ez, vagyis azoknak az előfeltételeknek a következménye, melyek országunkban a tervgazdaság bevezetését lehetővé teszik. Ezek alatt pedig főleg a termelő eszközök társadalmi tulajdonjogát és a néphatalom létezését értjük.

Tervgazdaságunkban a társadalom közös érdekeinek szemszögéből vizsgáljuk mindig az egyes gazdasági egységeket (üzemek, vállalatok) hasznosságát, nem pedig a magántőkéségek haszna szempontjából. A V. A. az egyes üzemek társadalmilag hasznos mivoltának gazdasági mutatójánál is szolgálunk oly módon, hogy a nagyobb hasznot megvalósító üzemek, mint az előbb mondottakból is látszik, nagyobb anyagi eszközökkel járulnak a vezetőségi alapba. — A tőkés társadalomban a kapitalista igyekezett a dolgozók előtt eltitkolni hatalmas nyereségeit és kivonni magát azok ellenőrzése alól. A V. A. nagyrésztben hozzájárul ahhoz, hogy dolgozóink tisztán lássák, mire használdik fel munkájuk eredménye — vagyis a V. A. a maga részéről biztosítja a dolgozó tömegek ellenőrzését a kitermelt értékek felett és elősegíti azok leggyorsabb és legigazságosabb elosztását. A dolgozók hatalmas tömegét a vezetőségi alap közvetlenül köti vállalata termeléséhez, mivel az felőleli a vállalatok nyereségének egy részét és pedig annál nagyobb részét, minél nagyobb az egyes vállalatok haszna, amit a munkások úgy segíthetnek elő, hogy nagyobb munkaterheléssel, újításokkal, anyagmegtakarítással stb. leszállítják az előállítási költségeket.

Alá kell húzni azt is, hogy a V. A. tervszerűen irányítja a vállalatok hasznát és így egyike azon intézkedéseknek, melyek láncolata biztosítja gazdasági rendszerünket és a népi állam irányítását az érték törvény felett.

I.

A V. A. anyagi eszközei az állami termelő vállalatok hasznából létesülnek bizonyos százalékiárulék szerint. — Tudvalevő, hogy az állami vállalatok kétféle hasznot valósíthatnak meg: tervszerű hasznot, vagyis a terv által megállapított és az úgynevezett terv feletti hasznot. A tervszerű haszon lehet külön haszon is, vagyis olyan, amely a jobb gépekkel és termelő rendszerrel rendelkező vállalatoknál képződik. A tervben előre látott termelési költségek leszállítása tervfeletti hasznot eredményez.

A V. A. a tervszerű haszon és a külön haszon bizonyos százalékát öleli fel. Ez az általános százalék a bányá és gyárparban a tervszerű

haszon 2 és fél százalékát teszi ki. A Szövetségi Tervbizottság az általános százalék alapján, tekintetbe véve az egyes bánya- és iparágakban foglalkoztatott munkások és alkalmazottak számát, valamint az előrelátott összhasznot, az adott termelési ágban, kiszámította a termelési ágak százalék szerinti járulékát a vezetőségi alapba. A termelési ágak átlagos járulékának százaléka alapján az egyes igazgatóságok saját termelési ágaikhoz tartozó vállalatok önálló járulékát számítják ki, tekintetbe véve az egyes vállalatok tervszerű hasznát és a foglalkoztatott munkások és alkalmazottak számát. Habár a bánya és gyáriparban a tervszerű haszon 2 és fél százalék képezi a V. A. általános járulékát, mégis ez a százalék az egyes termelési ágaknál sokkal nagyobb, mivel a termelési ágak átlagos járulékának megállapításánál nagy szerepet játszik a tervszerű haszon mellett a foglalkoztatott munkások és alkalmazottak száma. A V. A. alapeszméje az, hogy az olyan üzemek munkásai és alkalmazottai, melyek teljesítik a termelési tervet, — fejenként egyformán kell hogy részesüljenek a V. A. anyagi eszközeiből, tekintet nélkül arra, hogy egyes termelési ágakban, gazdasági politikánk következtében (vagy az üzem műszaki fejletlensége miatt), az előre látott haszon kisebb avagy nagyobb. Sőt a V. A. szabályzata következetességében odáig megy, hogy az olyan bánya- és gyáripari üzemek munkásai is részesülnek a vezetőségi alapból, amelyek tervszerű veszteséggel dolgoznak. Ilyen esetekben, (vagyis, amikor a vállalat tervszerű veszteséggel dolgozik) a V. A. az adott termelési ág átlagos járulékát kapja. — Ez igazságos is, hiszen a munkások nem tehetnek arról, hogy üzemeiket társadalmunk ilyen vagy olyan műszaki felkészültséggel örökölte a régi Jugoszláviától.

Ha a tervszerű haszon nagyobb munkateljesítmény következtében az év végén magasabb, mint azt előre látták, úgy a haszomból nem csak összegszerűen, de százalékban is nagyobb összeg fizetendő a vezetőségi alapba. Iparunkban nagy lehetősége van munkásságunknak, hogy üzemeinkben tervfeletti hasznot valósítson meg. A nem korszerű üzemeinek termelését kisebb-nagyobb észszerűsítéssel, anyagmegtakarítással, a munka jobb megszervezésével stb. olyan színvonalra lehet emelni, hogy az külön hasznot eredményez. A vállalatok külön haszna egyedül a munkások és alkalmazottak rátermettségétől, áldozatkészségétől — odaadástól függ. Természetes, hogy a tervfeletti haszomból a V. A. részesedése sokkal nagyobb, mint a tervszerű haszomból. A tervfeletti haszomból 50%-ig emelkedhet a V. A. járuléka.

Ha azonban egy üzem termelési költségei indokolatlanul magasabbnak bizonyulnak, vagy pedig a vállalat indokolatlanul nem teljesíti a tervet — úgy munkásai és alkalmazottai az adott időszakban elvesztik jogukat, hogy a vállalat hasznából a vezetőségi alapon keresztül részesedjenek. — Ilyen módon a vállalat munkásainak és magának a vállalatnak az érdekei összefonódnak és egy elválaszthatatlan egységet képeznek! Ezek a közös érdekek gyáriparunk fejlődésében hatalmas hajtóerő szerepét töltenék be.

Milyen módon számítjuk ki egy vállalat nyereségéből a V. A. részesedését. Vegyük a gyár- vagy bányaipari vállalatokat. Mint már mondtuk a különböző termelési ágakban a V. A. részesedésének százaléka nem egyforma, hogy így ellensúlyozódják a különböző vállalatok különböző műszaki színvonala. Így, a szövőiparban a V. A. tervszerű haszon 4,06 százalékát kapja, ez a százalék a cukor- és szesziparban 1,57% tesz ki, míg a fa- és vegyi iparban 6,59%. de ugyanakkor a cementiparban csak 0,86%. Az iparágak átlagos százaléka, valamint az egyes

vállalatok egyéni százaléka alapján minden munkás fejenkénti részesedése egyforma magas, ha a tervet egyformán teljesítik.

Mondottuk, hogy a tervfeletti haszonból a V. A. részesedése fokozatosan növekedik. Ha egy ipari vagy bányai vállalat 10%-kal csökkenteti termelési költségeit, úgy a keletkezett tervfeletti haszon 25 százaléka képezi a V. A. részesedését, ha 15 százalékkal, úgy a V. A. a tervfeletti haszonnak 30%-át kapja, ha a csökkenés eléri a 20%-ot, akkor a tervfeletti haszon 38%-a képezi a V. A. részesedését, ha a csökkenés túlhaladja a 20%-ot, akkor a kitermelt tervfeletti haszon 50%-át kapja a V. A.!

Már a múlt év tapasztalataiból tudjuk, hogy önfeláldozó munkáságunk egyes vállalatokban nagymértékben leszállította a termelési költségeket — így természetes és igazságos vezetőségi alapunk azon elve, hogy a tervfeletti haszonból, annak 50%-ig is jutalmazza a termelési költségeket leszállító munkaközösségeket. Általános tapasztalataink azt bizonyítják, hogy a termelési költségek 10—20%-os csökkentése ipari termelésünkben lehetséges és így a tervfeletti haszon és V. A. megnagyobbitása munkásosztályunk odaadásával elérhető.

A mellékelt táblázatból látszik, hogyan alakul a bányai- és gyáripari vállalatokban a V. A. Az első példának vett vállalatban az összes termelési költségek 350 millió dinárt tesznek ki, míg az előrelátott tervszerű haszon 54,4 millió dinárt tesz ki. Ennél az ipari vállalatnál 3,5 ezer munkás és hivatalnok dolgozik. Ennek a vállalatnak vezetőségi alapja a tervszerű haszon 1,6%-át teszi ki, vagyis összesen 875.000 dinárt, ami egyes munkásra számítva 250 dinár. — A példának vett második vállalat kevésbé korszerű felszereléssel rendelkezik, több munkást foglalkoztat, mint az első vállalat, termelési költségei nagyobbak, míg tervszerű hasznának 3,33%-a (vagyis több mint az első vállalatnál) képezi a V. A. részesedését. Így ebben a vállalatban is a tervszerű haszon megvalósításának feltétele mellett fejenként szintén 250 dinár jut egy-egy munkásnak vagy alkalmazottnak. A harmadik példában a V. A. részesedése a tervszerű haszon 4%-át teszi ki és így szintén egyes munkásra 250 dinár jut a vezetőségi alapról. — De látjuk, mi történik akkor, ha a termelési költségeket sikerül leszállítani?

Az első példában a vállalat 10%-kal szállította le termelési költségeit, ezért a vezetőségi alap progresszív járuléka (vagyis az a járulék, ami a tervfeletti haszonból létesül) 25%-ot tesz ki. Ez abszolút számokban kifejezve azt jelenti, hogy a vállalat tervfeletti hasznából a V. A. 8.750.000 dinárt kap. Így ennek a vállalatnak vezetőségi alapja az előrelátott 875 ezer dinár helyett, 9.625.000 dinárt tesz ki. — vagyis fejenként 2750 dinárt az előrelátott 250 dinár helyett. Mint látjuk, a munkások azáltal, hogy a termelési költségeket 10%-kal leszállították, vezetőségi alapjukat több mint a tízszeresére emelték! Mint a táblázatból látjuk, a második és harmadik példának vett vállalatok 20, illetve 30 százalékkal szállították le termelési költségeiket, így vezetőségi alapjuk a második példában több mint 31-szer nagyobboldott (egymillió dinárról 31.400.000 dinárra emelkedett). A harmadik példában a V. A. emelkedése fejenként számítva 15.000 dinárt tesz ki!

II.

Az állami kereskedelmi vállalatok nem dolgoznak haszonnal, mivel a kereskedelem-akkumulációt nem segítheti elő. Egyedül a munka termelhet ki, értéke tehát a magánkereskedelem haszna nem emeli fel az árú tényleges értékét, hanem csak a magánkereskedő saját hasznát

A bányászati és gyáripari vállalatok juttatása a Vezetőségi Alaphoz a terv- és terv feletti haszonból.

										<i>Bánya (vagy gyáripari) üzem</i>
	1.000	250	400	350						<i>Teljes önköltségi ár (az előállítási költségek teljes összege) milliókban</i>
	100	15,6	30,0	54,4						<i>A vállalat terv által megállapított haszna, millió dinárban</i>
	10.000	2.500	4.000	3.500						<i>Az üzemben foglalkoztatott munkások és alkalmazottak száma</i>
	250	2:0	250	250						<i>Hozzájárulás a vezetőségi alaphoz egy munkásra (alkalmazottra) számítva</i>
	2,5	4,—	5,55	1,6	<i>‰ ban</i>					<i>A vezetőségi alap részesedése a terv által megállapított haszonból</i>
	2.500	625	1.000	875	<i>ezer dinárban</i>					
	19	30	20	10	<i>‰ ban</i>					<i>A teljes önköltségi ár csökkenése</i>
	190.000	75.000	80.000	35.000	<i>ezer dinárban</i>					
	30	50	38	25	<i>‰ ban</i>					<i>A vezetőségi alap fokozatosan növekvő részesedése a tervszerű és terv feletti haszonból</i>
	57.000	37.500	30.400	8.750	<i>ezer dinárban</i>					
	79.150	38.125	31.400	9.625						<i>A vezetőségi alap teljes részesedése a tervszerű és terv feletti haszonból</i>
	7.915	5.250	7.850	2.750						<i>A vezetőségi alap összrészesedése a terv és terv feletti haszonból, egy munkásra számítva</i>
	3.957.500	1.906.250	1.510.000	481.250						<i>A Központi Vezetőségi Alapra (5‰.) Az üzem Vezetőségi Alapjának járuléka.</i>

képezheti. A mi kereskedelmünknek főfeladatai közé tartozik az, hogy a kitermelt ipari és egyéb áru minél gyorsabban, olcsóbban, igazságosan, az egészségben és a fogyasztóközönség izlésének megfelelően legyen elosztva. — Ezért állami kereskedelmi vállalataink a nekik megengedett »rabbat«, illetve »marzsa« formájában pótolják saját költségeiket. A létező rendelkezések értelmében ezek a költségek feloszlanak az áru beszerzés és eladás költségei, a kereskedelmi színvonal emelésének költségei, vagyis a kereskedelem észszerűsítését szolgáló költségek közt. Természetes, hogy a kereskedelmi vállalatok vezetőségi alapja nem képződhet a kereskedelmi vállalatok hasznából, mert ez náluk szabály szerint nincs! Ezért a kereskedelmi vállalatoknál a V. A. járulékát úgy számítjuk ki, hogy alapul vesszük az alkalmazottak fizetésének összegét, a vállalat évi kereskedelmi forgalmát, valamint az úgynevezett számtani tényezőt. A felsorolt elemek segítségével megkapjuk a vállalat forgalmának bizonyos ezrelékét és ezt az ezreléket alkalmaztuk a vállalat forgalmának összegére. Ez az ezrelék a kiskereskedelmi vállalatoknál nem tehet ki többet az évi forgalom 5 ezrelékénél, míg a nagykereskedelmi vállalatoknál nem lehet nagyobb az évi forgalom 1 ezrelékénél. A kiszámított ezreléket az évi forgalomra alkalmazva megkapjuk a vállalat vezetőségi alapjának részesedését. A vezetőségi alap kiszámított részesedését az állami kereskedelmi vállalatok kötelesek a rabbatból, illetve azon árucikkeknél, melyeknek nincsen egységes ára, a megengedett marzsebból fedezni.

Természetes, hogy a V. A. a kereskedelmi vállalatoknál annál nagyobb, minél nagyobb a vállalat évi forgalma. Ha a vállalat megnagyobbítja az előrelátott áruforgalmat, úgy megnagyobbítja a forgalomból a V. A. részesedést is. Ez, persze sokban függ a vállalat alkalmazottaitól. Minél több árut szereznek, illetve adnak el, annál nagyobb a V. A. Ezt pedig a vevőközönség jobb kiszolgálásával, jobb reklám módszerekkel, az eladás jobb megszervezésével stb. lehet elérni. — Az állami kereskedelmi vállalatok vezetőségi alapjai megnagyobbodhatnak az úgynevezett tervfeletti járulékkal is. Ez úgy lehetséges, hogy a vállalat előrelátott tervszerű költségeit leszállítja a terven alulira és az így keletkezett anyagi eszközök 50%-a a V. A. javára íródik. Lássunk egy példát: egy állami kereskedelmi vállalat 50 millió dinár évi forgalmat látott elő. A vállalatnak 50 alkalmazottja van és ezek összfizetése évi 1,8 millió dinárt tesz ki. A terv a forgalom 30%-át irányozta elő a kereskedelem összes költségeinek fedezésére. A számtani tényeket a kereskedelemben 25%-ra állapították meg. Hogy megtudjuk, mennyi lesz ennek a vállalatnak a vezetőségi alapja, ki kell számítanunk a forgalom ezrelékét számtani elemként felhasználva a vállalat alkalmazottai évi fizetéseinek összegét, a tervezett évi forgalmat és a számtani tényezőt. Ezt úgy csináljuk, hogy a számtani tényezőt megszorozzuk az alkalmazottak évi fizetésével és elosztjuk az előrelátott forgalommal.¹⁾ A mi esetünkben ez a forgalom 0,9%-ét teszi ki, vagyis 45 ezer dinárt. Így a vezetőségi alap fejenként egy alkalmazottra számítva 900 dinárt jelent. Ha a tervezett kereskedelmi forgalom tegyük fel 20%-kal emelkedett, vagyis 60 millió dinárra, akkor a V. A. részesedése 54 ezer dinárra emelkedik, vagyis egy alkalmazottra 1080 dinár. — Tétélezzük fel, hogy az alkalmazottaknak sikerült a költségeket 1,5%-kal leszállítani, vagyis a 60 milliós forgalom 3,5%-ra. A megtakarítás 900 ezer dinárt tesz ki és ennek az 50%-át a V. A. javára írják. Példánkban a

V. A. részesedése összesen (a tervszerű járulék és a terven felüli járulék) 504.000 dinárt tesz ki, fejenként 10.080 dinárt.

¹⁾ A számítást a következő számtani képlet szerint csináljuk:

$$VE = \frac{FÖ \times SzT}{Fo}$$

VE = a vállalat forgalmából a vezetőségi alap részesedésének egyéni mértéke ezrelékben (individualna stopa doprinosa fondu rukovodstva u promislama).

FÖ = a vállalat alkalmazottainak összévi fizetése.

SzT = számtani tényező.

Fo = a vállalat évi forgalma.

Mint látjuk, a kereskedelmi vállalatoknál is lehetőség van arra, hogy az alkalmazottak odaadásukkal, a munka jobb megszervezésével sokat takarítsanak meg az államnak és a megtakarított összegből vezetőségi alapjukat is gazdagítsák. Igaz, hogy a kereskedelem költségeit nem lehet olyan mértékben leszállítani mint a bánya és gyárparban. Ez látszik a példákban is. A mellékelt táblázat (bánya vagy gyár-ipari vállalat) harmadik példájában például a termelési költségeket 30%-kal leszállították míg a fent említett kereskedelmi vállalatoknál a forgalomhoz viszonyítva 2%-kal sikerült leszállítani a kereskedelmi költségeket. Ezért érthető, hogy a kereskedelmi vállalatok vezetőségi alapjainál más módon állapítják meg az alap részesedést. Ezt úgy érik el, hogy lehetőség szerint kiegyenlítődjék a V. A. nagysága tekintet nélkül arra, hogy termelő vagy nem termelő gazdasági vállalatról van szó. Ebből világosan látszik, hogy dolgozónk bárhol vagy bármilyen állami vállalatnál vannak biztosítva van a V. A. élvezése és annak nagysága egyedül a munka iránti odaadásuktól függ.

III.

Az idén, tervgazdálkodásunk első évében, eddig ismeretlen és hatalmas feladat hárul az állami építkezési vállalatokra, illetve az építőmunkásokra. Gyárak, utak, iskolák, kórházak stb. milliós építkezései várnak a szorgos munkáskezre. Közismert hogy régebben az építőmunkásokat mennyire kizsákmányolták, míg az építkezési vállalkozók hatalmas nyereségre tettek szert. Országunk ipari, kulturális fejlődése elválaszthatatlanul összeforrt építkezési munkálataink sikerével, gyorsaságával és jó minőségével. Így természetes, hogy néphatóságaink megtalálták a módját, hogy építőmunkásaink is élvezzék a V. A. segítségét, életszínvonaluk emelésében.

Az állami építkezési vállalatok árait egységesítették, vagyis megállapították a különböző építkezési munkák elvégzéséhez szükséges munkaerő, anyag stb. árait. Az építkezési vállalatok minden építkezéshez külön számvetést készítenek a szabványozott munkaerő, anyagszükséglet, igazgatósági és egyéb megállapított kiadások alapján. A számvetésben befoglaltatik a vállalat tervszerű haszna is. A haszomból nyeri a V. A. a részesedést a számításnál alapul véve az építkezésnél szükséges munkaórákat, a 10-re megállapított általános számtani tényezőt. A V. A. részesedését a tervszerű nyereségből úgy állapítjuk meg, hogy kiszámítjuk a nyereségnek hány százaléka képezi a V. A. részesedését. Ezért a munka elvégzéséhez szükséges munkaórákat megszorozzuk a számtani tényezővel (10) és aztán elosztjuk a tervszerű haszonnal.

Vannak olyan építkezési munkák is melyek részére még nem állapították meg az anyag és munkaszükséglet normáit. Ebben az esetben az u. n. utólagos számvetésnél állapítjuk meg az elhasznált anyagot, munkaórákat vagyis a tervszerű nyereséget, összehasonlítva az adatokat valamely hasonló jellegű munkával. Az így nyert elemekből (elhasznált munkaerő, tervszerű nyereség) a fent leírt módon állapítjuk meg a V. A. részesedését.

Mint az ipari vállalatoknál is ahol a tervfeletti haszon nagy része a V. A. részesedését képezi, úgy az építkezési vállalatoknál is a tervfeletti haszon 40—50%-a szintén a V. A. javát szolgálja. Az építkezési vállalatoknál a tervfeletti haszon úgy képződik, hogy a normál ügyviteli és munkaköltségeket a vállalat munkaközössége leszállítja. Építkezéseinknél ezeknek a költségeknek a leszállítása lehetséges, habár nem olyan mértékben mint gyáripari termelésünkben. Ezért már a költségek kisebb méretű leszállítása is nagyban növeli a V. A. járulékát. Ha a vállalat munka, igazgatósági és egyéb költségeit 15%-ig szállítja le, úgy a keletkezett tervfeletti haszon 40%-a íródik a V. A. javára, a költségek 15%-on felüli leszállítása e tervfeletti haszon 50%-át jelenti ugyanerre a célra.

Természetes, hogy az építkezési vállalatoknál is ha a tervszerű költségek indokolatlanul magasabbnak bizonyulnak a rendesnél, úgy a vállalat munkásai és alkalmazottai ideiglenesen elvesztik jogukat, hogy a vezetőségi alapból részesedjenek!

Az állami vendéglátó üzemek a rendelkezések értelmében szintén kötelesek megállapítani a vezetőségi alapot. Mivel az állami vendéglátó üzemek szintén tervszerű és terven felüli hasznot valósíthatnak meg, vezetőségi alapjuk az építkezési vállalatok vezetőségi alapjaihoz hasonló módon valósul meg. A tervszerű haszon megállapított százaléka képezi a V. A. járulékát. Ezt a százalékot úgy számítjuk ki, hogy a vállalat összes alkalmazottai évi fizetésének összegét megszorozzuk a számtani tényezővel és azt elosztjuk a vállalat tervszerű hasznával. A vendéglátó üzemek számtani tényezője 2. Ezekben az üzemekben a munka jobb megszervezésével, nyersanyag megtakarítással, stb. a költségeket szintén le lehet szállítani a rendes alá. Így keletkezik a tervfeletti haszon, ennek 50%-a pedig a rendelkezések értelmében a V. A. javára íródik.

IV.

Lássuk most, hogy a V. A. tulajdonképpen mire és miképpen szolgál, az egyes üzemek és vállalatok munkaközösségének. A vezetőségi alapot a vállalat igazgatója vagy annak vezetője kezeli — az üzem, vállalat szakcsoportjával egyetértésben. Az egyes üzemek és vállalatok igazgatóját vagy igazgatósági tagjait a vezetőségi alapból nem lehet megjutalmazni és ezért minden vállalat köteles vezetőségi alapjából, annak felhasználása előtt az úgynevezett Központi Vezetőségi Alapba 5%-át befizetni saját vezetőségi alapjának. A központi vezetőségi alapot minden termelési és gazdasági ág közös igazgatóságánál szervezik meg és ebből a központi vezetőségi alapból a munkában különösen kitűnt vállalatok, üzemek igazgatóit és igazgatósági tagjait jutalmazzák.

A vezetőségi alapból nyerik külön jutalmukat az üzemek és vállalatok rohammunkásai, újítói és a munkában más módon kitűnt munkások és alkalmazottak. A vezetőségi alapból külön jutalmakat osztanak ki, viszont az újítók, rohammunkások stb. rendes jutalmait a vállalat a saját eszközeiből fedi. — A V. A. anyagi eszközeiből különböző szak-

tanfolyamokat lehet szervezni és ez által emelni a munkásosztály szak-képzettségét ami a munkások egyéni hasznát is jelenti és a társadal-munk közös érdekeit is szolgálja.

Munkás és hivatalnok lakások építése szintén a V. A. terhére történhet. Azonkívül a V. A. eszközei szociális és kulturális intézmények kiépítésére és megszervezésére is szolgálnak. Ezen intézmények lehetnek csecsemő vagy gyermek napközi otthonok, tanonc otthonok, orvosi rendelők, közös munkásétkezdék stb. A kultúrintézmények alatt munkásklubok, könyvtárak, olvasótermek, mozit, sportpályákat stb.-t értünk.

Mint a rövid felsorolásból láthatjuk a V. A. széles lehetőséget nyújt arra, hogy munkásosztályunk kiemelkedjék eddigi elnyomottságából és lerázza magáról a tőkés társadalom hagyatékát: kulturális elmaradottságot. — Hogy már tervgazdaságunk első évében biztosíthassuk munkásaink közvetlen részesedését a mult évben kitermelt haszonból, néphatóságaink rendelkezéseinek értelme szerint, az összes állami, ipari, bányai, vendéglátó, építkezési, kereskedelmi stb. vállalatok kötelesek az 1946. évi haszon bizonyos százalékát a vezetőségi alap javára írni. Így napjainkban már tanúi vagyunk, országunk történetében először, hogy a munkás részesedést kap üzemének kitermelt értékéből, hasznából!

A legújabb rendelkezések szabályozzák a különböző különleges munkákkal foglalkozó vállalatok (pl.: ki és behozattal foglalkozó kereskedelmi vállalatok stb.) vezetőségi alapja megszervezésének módját és a haszon, illetve a forgalomból való részesedését. Az által, hogy az állami vasutak is gazdasági vállalatok lettek, a vasúti munkásoknak és alkalmazottaknak is lesz alkalmuk, hogy részesüljenek a vezetőségi alap anyagi eszközeiből.

Végül, még egyszer alá kell húznunk, hogy a V. A. csak egy láncszeme annak a rendszernek, amely napjainkban dolgozó néptömegeink munkáján épül ki és amely népeink jobb jövőjét jelenti — ötéves ter-
vünknek.

KÜL- ÉS BELPOLITIKA A TÖKÉSRENDSZER ÁLTALÁNOS VÁLSÁGÁNAK KORSZAKÁBAN

Irta: Varga Jenő

A tőkés államok bel- és külpolitikájának a tőkés rendszer általános válságának korszakában megvannak a maga jellegzetes vonásai; ezek különböztetik meg az e korszak előtt folytatott politikájától.

Sztálin 1946 február 9-én tartott beszédében megjegyezte: »A marxisták többször kifejezték, hogy a világgazdaság tőkés rendszere elemeit...« Marx abban az időben, amikor a tőkés rendszer még felemelkedő vonalban fejlődött, azt állította, hogy ezen rendszer összeomlása elkerülhetetlen. Rámutatott arra, hogy történelmi értelemben a tőkés berendezkedés mulandó társadalmi rendszer és távolról sem végleges formája az emberiség életének, mint ahogyan azt a polgárság valamennyi közgazdasza és politikusa állította.

A történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy az egyik termelési rendből a másikba való átmenethez az egész világon meglehetősen hosszú időszakra van szükség. Ezt az időszakot a társadalmi rendszer általános válságának nevezhetjük. Lenin, mint ismeretes, az imperializmust hal-

doклó tőkés rendszernek nevezte; nyilvánvaló, hogy egy társadalmi rendet haldoklónak nyilvánítani annyit jelent, mint azt mondani, hogy az válságos állapotban van.

A tőkés országok kül- és belpolitikai jellemzéséhez a rendszer általános válságának időszakában mindenekelőtt azt kell megállapítani, hogy a válság mikor kezdődött.

Természetesen helytelen volna egy bizonyos évet, hónapot vagy napot — mint a tőkés válságnak kezdetét — megjelölni. De Lenin azon megállapításából kiindulva, hogy az imperializmus a haldokló tőkés rendszert jelenti, azt a következtetést lehet levonni, hogy annak általános válsága akkor kezdődik, amikor a szabad tőkés rendszerből a monopolisztikusba való átmenet a tőkés világ fontosabb országaiban bezárt, azaz körülbelül a XX. század elején.

Tehát már az első világháború előtt is fennállott a tőkés rendszer általános válsága. De fennállása akkor még nem jelentett olyan politikai tényezőt, amely döntő befolyást gyakorolt volna a tőkés országok kül- és belpolitikájára. A marxizmus azt tanítja, hogy a gazdasági élet megváltozásával együtt változik a társadalom politikai felépítése, a világnézet és a tömegek öntudata. A gazdasági élet és a politikai felépítés változási folyamata azonban nem egyidőben következik be. Az általános jelenség, melyre Marx, Lenin és Sztálin rámutattak, az, hogy a politikai felépítés megváltozása visszamarad a gazdasági élet változása mögött. Ez végeredményben érthető is. Az emberek, érezve a gazdasági életben végbemenő változásokat, nem vonják le azonnal a politikai következtetéseket. A polgári forradalmak voltaképpen nem eszebék, mint erőszakos kirobbanások, melyek a már régen megváltoztatott gazdasági alaphoz igyekeznek hozzáidomítani a politikai felépítést.

Lényegében a politikai világban, egészen az első világháborúig Lenin és az orosz bolsevikiekén kívül senki sem látta meg, hogy a tőkés rendszer válságba jutott, hogy ennek a rendszernek a szocialista rendszerrel való felváltása történelmileg megoldható feladattá érlelődött.

A politikai öntudat e visszamaradásának általános irányzatán kívül tényleges történelmi okok is közreműködtek abban, hogy a tőkés rendszer általános válsága még nem ment át az emberek tudatába. A háborút megelőző félszázad a tőkés rendszer legnagyobbfokú fellendülésének időszaka volt. Ebben a félszázadban a tőkés termelés csaknem négyszeresére emelkedett; ez volt a nagy műszaki haladás időszaka, olyan időszak, melyben a tőkés országok számos gyarmatot ragadtak magukhoz és ezáltal a tőkés termelés piacát kiszélesítették. A polgárság a gyarmatokból származó haszontöbbletet (extra profitot) a munkárisztokrácia megvesztegetésére használta fel. Ebben az időben a reformizmus mély gyökereket eresztett a munkásmozgalomban. Emiatt reméltó az a tény is, hogy e félszázad folyamán nem volt háború a nagyhatalmak között. A nagy birodalmak között a porosz-francia háború volt az utolsó; ennek befejezése után csupán helyi jellegű és gyarmati háborúk zajlottak le.

Az első világháborúban egyforma alkatú országok vettek részt. Természetesen meg volt a különbség Anglia, Franciaország és Amerika között — mint olyan országok között, melyekben a polgári forradalmat teljesen megvalósították — és Németország között, melyben még meg voltak a hűbériség erős maradványai, valamint a cári Oroszország között; alapiában véve azonban ezek mind egyforma alkatú polgári országok voltak és népeiknek meggyőződése volt, hogy bármilyen legyen is a háború kimenetele, az abban résztvevő országok ugyanolyan polgári országok maradnak majd, mint addig.

Ezt a »fölfogást« megdöntötte az oroszországi dicsőséges Októberi Forradalom, mely nagy meglepetésként érte a világ polgárságát (beleértve az oroszot is), de éppúgy az Oroszországon kívüli munkásosztályt is. Az Októberi Forradalom győzelme egy csapásra megmutatta az egész világnak a tőkés rendszer általános válságát. E válság politikai kifejezése megnyilvánult abban, hogy a tőkés országok közepette megjelent egy szocialista ország is. E pillanattól kezdve a polgárság kül- és belpolitikájának legfőbb kérdése az lett, hogy a tőkés rendszert fenntartsa és megőrizze.

A tőkés rendszert a legyőzött országokban fenyegette a legnagyobb veszély. A polgárság a háborúval együtt tekintélyét is elveszítette, az államhatalom megingott és a megvert hadsereg nem volt többé megbízható támasza a polgári uralomnak. A tőkés világ polgársága előtt ott állott a kérdés: hogyan mentsek át a tőkés rendszert?

A polgári uralom oly módon kísérte meg a kérdés megoldását, hogy szövetségre lépett a reformista munkásvezérekkel. A polgárság legfőbb módszere az volt, hogy a még fiatal kommunista pártokat elszigetelje a dolgozók tömegétől. E célból a polgárság egész sor politikai engedményt tett a munkásosztály felé, engedélyezte a sajtószabadságot, megengedte a munkásszervezetek működését, bevezette az általános titkos választásokat, stb. Másrészt a szakszervezetek oly hagyományos követeléseit, mint például a nyolcórás munkanap, szociális biztosítás stb. ugyancsak kielégítették. Ilyképpen a polgárság beleegyezett a munkásosztály azon követeléseinek teljesítésébe, amelyek a polgári uralom fennmaradásával összefértek. De emellett érintetlenek maradtak a polgári uralom alapvető tényezői: a termelőeszközök magántulajdonba való meghagyása és a polgári államhatalom.

A polgárságnak sikerült a kommunista pártokat elszigetelnie. Ugyanakkor politikai manővereit egybekapcsolta a legkíméletlenebb terrorral, melyet főleg a forradalmi beállítottságú munkások és a munkásosztály baloldali vezérei ellen folytatott.

E politika alkalmazása légszembetűnőbb Németország háború utáni történetében.

Ezzel egyidejűleg a polgárság harcot folytatott a Szovjetszövetség ellen. Ezt a harcot különböző módszerekkel vezette — a világnézeti harc legkülönbözőbb formáitól kezdve a közvetlen beavatkozásig, mely azonban — mint ismeretes — sikertelenül végződött.

A Szovjetszövetség elleni harc természetesen nem meríti ki ennek az időszaknak külpolitikáját: továbbra is igen éles ellentétek álltak fenn az imperialista hatalmak között. Európában főleg az Anglia és Franciaország közötti ellentétekre kell rámutatni. Anglia nem akarta, hogy Franciaország legyen a földrész legerősebb birodalma s ezért támogatta Németországot Franciaországgal szemben. Világviszonylatban a főellen-tét az angol-amerikai ellentét volt.

A két világháború közötti időszakban jelentősen kiéleződött a tőkés rendszer általános válsága, s ez különösen a legmélyebb és leghosszabb gazdasági válság idején, az 1929.—1933 években mutatkozott meg. E válság után egy különleges természetű pangás következett, melyet óriási tömegmunkanélküliség jellemezett. Az általános válság gazdasági tüneteij nagyon is világossá és érezhetővé váltak a tőkés országok dolgozó tömegei számára. Ennek az lett a politikai következménye, hogy a reformizmus egyre nehezebben tudta megtartani azt a szerepet, melyet, mint a polgárság főtámaszátka töltött be. Egyes országokban be is bizonyosodott, hogy a reformizmus ezt a szerepet nem képes többé teljesíteni. Így pl. Németországban — Berlinben és a Ruhr-vidéken — a

mértékadó ipari központokban, a Kommunista Párt megnyerte a dolgozók többségét. Ilyen körülmények között a németországi, olaszországi és magyarországi polgárság kénytelen volt új pártot, új támasztékot keresni ahhoz, hogy a munkásosztályt befolyása alatt tarthassa. Ilyen eszköz volt a fasizmus, a fasiszta mozgalom, a fasiszta párt. A fasizmus a tőkés rendszer általános válságának terméke és — amint erre Sztálin rámutatott — a fasizmushoz vezető átmenet a polgárságnak nemcsak erejét, hanem gyengeségét is mutatja. Különösen jellemző a tőkés rendszer válságával kapcsolatos fasiszta mozgalomra, hogy a fasiszták rendszerint nem úgy léptek fel, mint a rendszer nyílt védelmezői, nem beszéltek a rendszer védelméről, nem bizonygatták, hogy a tőkés berendezkedés helyes társadalmi rendszer. Ellenkezőleg: mindenütt tőkésellenes jelszavakkal léptek fel, mert Európa legyőzött országaiban a tőkés rendszer nyílt védelmezőinek szerepe akadályozta volna őket abban, hogy befolyásra tehessenek szert a dolgozó rétegek köreiben.

Ez a körülmény egy időre még a munkásosztály egyes vezető elemeit is megtévesztette. Mint ismeretes, azt az elméletet terjesztették el, hogy a fasizmus a kispolgárság, az osztálytvesztett elemek uralma s hogy bonapartizmus, osztályon felül álló uralom, stb. Mindez természetesen nem felelt meg a valóságnak. Tudjuk, hogy az olasz, magyar és német fasizmust ezen országok monopolistái pénzelték.

Németországban az uralkodó osztályok nem is titkolták Hitler pártjával fennálló kapcsolataikat. A német nehézipar királya, az öreg Kirdorf, a közismert reakciós, aki az első világháború előtti időkben sohasem tűrte meg vállalataiban a szakszervezeteket, — 1927-ben nyíltan belépett a fasiszta pártba. Néhány évvel később a volt német császár fia, Ágost Vilmos, a németországi nagybirtokosok képviselője, szintén belépett a náci-pártba. Schacht, a nemzsidó banktőke képviselője, hivatalosan nem lépett be Hitler pártjába, de minden erejével segítségére volt a hatalom megszerzésében, mint ahogyan ezt a müncheni per folyamán maga is beismerte. Ily módon úgy az ipari tőke, mint a nagybirtokos- és banktőke nyíltan elismerte kapcsolatait a fasiszta párttal.

Természetesen a fasizmusnak az egyes országokban megvannak a maga különleges jellemvonásai; mindenütt az illető ország régi reakciós erőivel áll összeköttetésben, de alapjában véve a fasizmus nem más, mint a kiélesedett általános tőkés válság politikai megnyilvánulása. A fasizmus mindenekelőtt azokban az országokban ragadta magához a hatalmat, amelyeket az első világháborúban legyőzték, vagy pedig teljesen olyan helyzetben voltak, mint egy legyőzött ország (például Olaszország, holott formailag a győztesek táborához tartozott). Ezekben az országokban, ahol a polgárság a világ erőszakos, újból való felosztására törekedett, segítette a fasiszta erőket, mivel a fasiszták nemcsak marxista-ellenesek, hanem sovinszták is voltak; a tőkés társadalmi rendszer megvédésén kívül az volt a feladatuk, hogy a népet új háborúra készítsék elő. Nem szabad elfelejteni, hogy az első világháború során a nép többsége egyik legyőzött országban sem akart új háborút; a szociáldemokrácia pacifista beállítottságú volt, ami szintén csökkentette értékét ezen országok erőszakos támadó szellemű polgársága előtt.

Ennek a cikknek nem az a feladata, hogy a második világháború okait elemezze. Csupán utalunk arra, hogy a második világháború az elsőtől eltérően nem egyforma alkatú országok között kezdődött. Egyik oldalon álltak a fasiszta támadók, a másikon pedig a demokratikus államok, melyek között ott voltak a magasfejltségű tőkés országok és a Szovjetszövetség is. Érthető, hogy ez a körülmény erős befolyást gyakorolt a tőkés országok egész bel- és külpolitikájára.

Az a tény, hogy a Szovjetszövetség és a magasfejlettségű tőkés országok egy, a fasiszta támadók ellen fellépő közös táborban egyesültek, azt jelentette, hogy a demokratikus táborban lévő két társadalmi rendszer harcát ideiglenesen mérsékeltek, felfüggesztették; ez azonban nem jelenti azt, mintha ez a harc véget ért volna. Másrészt a két rendszer harca a legélesebb formát öltötte, amennyiben a fasiszták fegyveresen megtámadták a Szovjetszövetséget. A szövetségesek segítettek ugyan a Szovjetszövetséget, de nem lehetett azt állítani, hogy emellett megfeledeztek a társadalmi rendszerben fennálló különbségekről. Példaként szolgálhat akár az atombomba titokbantartása is. Belpolitikai téren a kommunista pártok a demokratikus tábor országaiban — Angliában, Amerikában stb. — a háború igazságos jellegének alapján segítettek kormányaikat a fasiszták elleni háborúban, nyomást gyakoroltak rájuk, hogy a második arcvonalat megalkossák, a szövetséges országok reakcióssainak óhaja ellenére is. Védelmezték népeiket a germán fasiszmus veszélyével szemben.

Magától értetődik, hogy az angol-amerikai ellentét — amely a döntő ellentét az imperializmuson belül — a háború ideje alatt ugyancsak a második helyre szorult; az első helyet a demokratikus államok és a fasiszta támadók közötti ellentétek foglalták el; ugyanakkor azonban az angol-amerikai ellentét sem került le a napirendről, sőt, ezen a téren Amerika és Anglia között a küzdelem még a háború alatt is folytatódott. Így például a háború ideje alatt az amerikaiak szigorúan ügyeltek arra, hogy az Angliából kivitt árúnak legfeljebb 10 százaléka legyen az olyan nyersanyag, vagy egyéb alkatrész, amelyet a »bérlet-kölcsön« (land lease) alapján az amerikaiaktól kaptak. S háború idején az amerikai tőke arra törekedett — és nem eredménytelenül —, hogy kiszorítsa az angol tőkét a Latin-Amerikában elfoglalt állásaiból, hogy piacokat szerezzen Indiában és az angol dominiumokban. Az amerikaiak »fekete« lajstromra (vagyis azon vállalkozók lajstromára, melyekkel nem volt szabad üzleti összeköttetést fenntartani) nem csupán tisztán argentinai, hanem olyan argentinai vállalatokat is felvettek, melyekben az angol tőke is érdekelt volt. A Közel-Keleten erősen folyt az angol-amerikai versengés a nyersolajért stb.

A második világháború befejezése után, éppenúgy, mint az első világháború után is, a tőkés rendszer fenntartása ismét fő kérdése lett a tőkés országok kül- és belpolitikájának, úgy, mint az első világháború után volt. A polgárságot a háború befejezése után az egész világ dolgozó rétegeiben kialakuló baloldali irányzat fenyegeti. E baloldali irányzat formái és fokozatai országonként különböznek. Ha olyan elsőrendű tőkés országokat veszünk, mint az USA és Anglia, úgy ezekben az országokban ez a baloldali irányzat mindenekelőtt a reformista irányú munkásmozgalom megerősödésében nyilvánult meg. Angliában — mint ismeretes — a parlamenti választásokon a Labour Party aratott győzelmet. Az USA-ban tömegsztrájkok zailanak le és megerősödött a szakszervezeti mozgalom. Ezekben az országokban a kommunista pártok, bár megerősödtek, még nem jelentenek fontos tényezőt az ország belpolitikájában. A tőkés rendszer ezekben az országokban nem rendült meg a háború következtében. Ez érthető is. Azokban az országokban, amelyek győztesként kerültek ki a háborúból, a polgárság nem vesztette el hitelét; az államgépezet épségben maradt, a hadsereg pedig még meg erősödött a háború előtti időkhöz képest.

Egészen más a helyzet az európai szárazföldön. Ezekben az országokban a polgárság elvesztette tekintélyét. A szárazföldi Európa lakossága egy emberöltő alatt két nagy háborút élt át. Most pedig kénytelen

éhezni; természetesen elsősorban az ipari munkások, az értelmiség és a városi lakosság éheznek, nem pedig a polgári rétegek és a jómódú parasztság. Ilyen körülmények között nem kerülhető el a politikai kiélesedés a munkás- és általában a dolgozó tömegek balrafordulása. Ezt még egy olyan tényezővel is ki kell egészíteni, mint amilyen a tőkés társadalom erős osztálykülönülése a háború tartama alatt. A középrétegekből kikerülő emberek milliói — iparosok, kereskedők, középosztálybeli polgárság — a háború idejében elvesztették önállóságukat és munkásokká váltak. A pénzhíztás a háború idején és utána azzal a következménnyel járt, hogy a középrétegek megtakarított pénzüket elveszítették. A jelenkori társadalomra rendkívül jellemző az osztályelkülönülés iránya. Ez az irányzat két különböző tábor kialakulásához vezet: az egyik a nagypolgárság és közvetlen környezete, a másik a munkások, tisztviselők és vagyontalan értelmiségiek rétege. Ez az irányzat a város és falu középpolgársága jellegzetes partijainak vereségében jutott kifejezésre, mint például a franciaországi radikál-szocialista párté, mely az utóbbi 50 év folyamán mindig résztvett a kormányban, vagy pedig az angol liberális párté, mely azelőtt nagy szerepet játszott az ország politikai életében.

Különösen erősen hitelt vesztettnek mutatkozott a polgárság az országban, amelyek német megszállás alá kerültek, mivel a polgárság Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában, Csehszlovákiában, Magyarországon alapjában véve együttműködött a fasiszta megszállókkal. Igaz, voltak kivételek is: mindegyik országban akadtak elvettve olyan tőkésék, akik résztvettek az ellenállási mozgalomban. Azonban a polgárság mint osztály, a maga egészében együttműködött a megszállókkal a háborús vereség következtében ez volt tekintelve leromlásának főoka ezekben az országokban.

De ezenkívül fennáll még egész sor új, fontos politikai tényező, mely megkülönbözteti a mostani helyzetet az első világháború utáni helyzettől. *Ilyen új jelenség az európai kommunista pártok szerepének megváltozása.*

Európa kommunista pártjai — mint tudjuk — nagy népszerűségre tettek szert, mert vezető szerepük volt Európa valamennyi országában az ellenállási mozgalom megszervezésében.

»A kommunisták befolyásának megnövekedését — jelentette ki Sztálin a Pravda tudósítójának Churchill beszédével kapcsolatban adott interjújában — nem lehet véletlennek nevezni. Ez a befolyás egészen törvényszerű jelenség. A kommunisták befolyása azért növekedett meg, mert azokban a nehéz években, amikor a fasiszmus volt uralmon Európában, a kommunisták bebizonyították, hogy megbízható, bátor, önfeláldozó harcosai a népek szabadságáért vívott, fasiszmus elleni küzdelemnek«.

Elegendő, ha csak az Európában lezajlott háborúutáni választások adatait említjük fel, hogy meggyőződünk az európai kommunista pártok befolyásáról. *Franciaországban a Kommunista Párt az országnak majdnem legerősebb politikai pártja* és feltétlenül a nagyvárosok első pártja: az 1945 október 21-én és 1946 június 2-án megtartott választásokon több mint 5 millió szavazatot kapott. Olaszországban a Kommunista Párt mintegy 2 millió tagot számlál és az ország vezető pártjainak egyike, a június 2-i választásokon 4,3 millió szavazatot kapott. Erősen megnövekedett a Kommunista Párt befolyása olyan országokban is, mint pl. Hollandia, Belgium, Norvégia, Luxembourg. Csehszlovákiában a kommunisták körülbelül 2.700.000 szavazatot kaptak, s így az ország legerősebb pártját alkotják. Magyarországon mintegy 800.000

ember szavazott a kommunistákra. A szárazföldi Európa csaknem valamennyi országában a kommunisták résztvesznek a kormányzásban és nagy szerepük van az ország gazdasági életének újjáépítésében. Végül rendkívüli sikereket értek el a kommunista pártok Lengyelországban, Jugoszláviában és Bulgáriában, ahol vezető erői a népi és hazafias frontoknak.

Mindazon országokban, melyek végig szenvedték a hitlerista megszállást s melyekben a polgárság együttműködött a megszállókkal, a megszállók ellen vezetett ellenállási mozgalom egyben elkerülhetetlenül az illető ország nagytőkés csoportja ellen folytatott harcot is jelentette. A kommunisták sikereiket annak a politikának eredményeként érték el, melyet most valamennyi ország kommunista pártja követ, leszűrve az első világháború tapasztalatait. A kommunista pártok az összes dolgozók — a munkások, parasztok és értelmiségiek — érdekeinek védelmezői. Ez a politika lehetetlenné teszi a reakció régi taktikáját — a kommunisták elszigetelését a dolgozók tömegeitől.

A második új mozzanat, mely a mostani helyzetet a régi, első világháború utáni helyzettől megkülönbözteti, a Szovjetszövetség gyökeresen megváltozott helyzete és szerepe a világpolitikában. A Szovjetszövetségnek, mint világhatalomnak, a tekintélye megnövekedett és befolyását még ellenségei is kénytelenek elismerni.

A második világháború befejezése után a tőkés államok bel- és külpolitikai irányvonala, csak úgy, mint az első világháború után, a tőkés rendszer megőrzésére irányul.

Meg kell állapítani, hogy ezt a vonalat Angliában már a háború alatt is követték. Így például Angliában menedéket találtak a reakciós emigráns kormányok. Előkészületek folytak arra nézve, hogy ezek az illető országok felszabadítása után, mint törvényes kormányok térhessenek vissza.

Nyugat-Európa több országának felszabadítása után felvetődött a partizánok lefegyverzésének kérdése, valamint az ellenállási mozgalom vezetőinek lehetőség szerinti kizárása az újonnan megalakuló kormányokból. Természetesen a mostani időkben sokkal nehezebb volt a tőkés rendszert abban a formában, mint az a háborúig fennállott, nyíltan védelmezni. Amerikában persze vannak a rendszernek befolyásos támogatói és csoportjai, mint például Johnson, Vandenberg és a mögöttük állók, akik a háború előtti rendszerhez való visszatérés mellett törekednek. Ezek azonban kivételek. Alapjában véve mindenütt beismerjük, hogy a tőkés rendszer mélyreható reformra szorul; mindenfelé találhatók olyan világnézeti irányok, mint a tervgazdálkodás felé való törekvés a tőkés rendszer feltételei között, a szociális biztosítás bevezetése, az államkapitalizmus kiépítése stb.

Angliában — mint ismeretes — megkezdték néhány fontos iparág államosítását. Az a tény, hogy maga a polgárság kényszerül a termelőeszközök államosítására, magábanvéve már beismerése annak, hogy a termelőeszközök magántulajdonának rendszere elavult. Természetesen nagy a különbség az angliai államosítás és azok között államosítások között, melyek Kelet-Európa újalkatú demokráciájú országában folynak. Ezekben az országokban a nagybirtokok formájában fennállott hűbéri maradványokat már felszámolták, a termelőeszközök jelentékeny része állami tulajdont képez s maga az állam nem olyan szervezet többé, mely a gazdagoknak alárendeli a dolgozókat, hanem az utóbbiak érdekeinek védelmében működik. A régi alkotó demokrácia országában, mint például Angliában, az államosítás nem változtatja meg a nemzeti vagyon és nemzeti jövedelem megoszlását, mivel a tulajdonosok olyan

megváltási feltételeket kapnak, hogy jövedelmük az államosítás után megközelítse régi jövedelmüket. Ezzel szemben az újalkotó demokrácia országaiban az államosítás a nemzeti jövedelem megoszlásának nagyméretű megváltoztatását jelenti, az államosított üzemek volt tulajdonosai terhére.

Milyen módszerekkel harcolnak ezidőszert a tőke szolgálatába álló politikusok a tőkés rendszer fenntartása érdekében, mindenekelőtt Európában?

Elsősorban kísérletek történtek arra nézve, hogy a munkásmozgalomban megerősítsék a reformizmust, hogy a szociáldemokrata pártokat, valamint a reformista munkásmozgalmat Németországban, Magyarországon, Olaszországban és Franciaországban újból a polgárság fő társadalmi támaszává tegyék.

Az európai országokban a haladó és reakciós erők között küzdelem folyik a szociáldemokrata pártokért. Ez képezi a tőkés országok belpolitikájának főtartalmát. Természetesen ez a küzdelem egyben minden szociáldemokrata párton belül is harcot jelent a jobb- és balszárny között, a szociáldemokrata munkástömegek között, — melyek sokkal inkább hajlamosak együtthaladni a kommunistákkal — és a még jelentékeny befolyással bíró jobboldali vezetők között, akik a szociáldemokrata pártokat a régi, háborúelőtti formájukban igyekeznek visszaállítani.

Ez a harc különösen élénk Németországban. A szociáldemokrácia jelentős része szakított a párt multbeli politikájával és a kommunistákkal való együttműködés mellett nyilatkozott. 1946 április 21—22-én tartották meg a németországi szociáldemokrata és kommunista pártok egyesülési kongresszusát, melyen megalakult a munkásosztály egységes pártja, — a németországi Egységes Szocialista Párt. A két párt egyesítése mellett szállt síkra a szovjet megszállási övezet szociáldemokratáinak többsége. Az angol és amerikai megszálló hatalmak ellenkező irányú beavatkozása ellenére a szociáldemokraták és kommunisták a szovjet megszállási övezetben végbement egyesülése élénk visszhangra talált Nyugat-Németországban is.

Létrejött hát Németországban a munkásosztály egységes pártja s ez komoly csapást jelent a reformista mozgalom számára. Ezért érthető, hogy az összes reakciós elemek az új párt ellen fordultak. Anglia és az USA jobboldali körei azonnal a szociáldemokraták és kommunisták egyesülése ellen nyilatkoztak és most jelentős támogatásban részesítik azokat a szociáldemokrata politikusokat, akik — élükön Schuhmacherrel — azzal kísérleteznek, hogy Németország nyugati részében a tőkés rend védelmezésére életrehívják a régi reformista szociáldemokráciát. Jellemző, hogy Schuhmacher csoportjához csatlakozott a párt régi, levitézlett politikusainak többsége, így Szevering, Noszke, Paul Loebe és mások, a polgári rend régi, kipróbált védelmezői. Az angol sajtó nyíltan agitált a szociáldemokrácia e szárnyának támogatása érdekében. Így például az »Economist« című lap (1946. IV. 26-án) ezeket írja: »A szociáldemokraták, beállítottságuknál és módszereiknél fogva, közelebb állnak az angol felfogáshoz, mint bárki más... Véleményünk szerint az első, halaszthatatlan megoldásnak abban kell megnyilvánulnia, hogy a szociáldemokrata pártnak az angol megszállási övezetben nyílt támogatást kell nyújtania«.

Kétségtelen, hogy a tőkés országok további belpolitikai fejlődése jelentős mértékben függ a szociáldemokráciáért és a szociáldemokrácián belül folytatott harc kimenetelétől.

A tőkés rendszer védelmének második vonala a vallás, illetve az egyház befolyásának erősítése. A katolikus egyház a pápa irányítása

alatt valami »katolikus internacionálé«-félét hoz létre. A Vatikán nemrégiben harminckét katolikus főpappal adta meg a bíborosi címet a világ különböző országaiban, hogy erősítse befolyását. Ugyanez az igyekezet jellemzi egyes országokban a protestáns egyházat is. Kísérletek történtek arra nézve is, hogy a muzulmán egyházat a politikai harc eszközeként használják fel. Ez a legélesebben Indiában jutott kifejezésre.

Egészen sajátos taktikát alkalmaz a polgárság azon országokban, melyekben a szélsőjobboldali reakciós pártokat betiltották. A polgárság befolyásolni igyekszik az engedélyezett demokratikus pártok jobboldali pártjait és arra törekszik, hogy e pártok vezetését saját kezébe kaparinthassa, s hogy e pártokon belül többséget alkosson. A magyarországi, a kormánykoalícióban résztvevő pártok között legjobboldalibb a Kisgazdapárt. A választások után kiderült, hogy ez a párt Budapesten azokban a kerületekben, ahol egy talpalattnyi megművelésre alkalmas föld sincs, a szavazatok többségét szerezte meg. Erre a pártszavazott az egész polgárság, valamint a polgárságot követő elemek.

A tőkés rendszer harmadik védővonala, mely egyelőre még csak igen burkolt formában jelentkezik — kísérlet a fasizmus újjáélesztésére. Ha igaz az, hogy a fasizmus a tőkés rendszer fokozódó általános válságának kifejezője, akkor várható, hogy a fasizmus feléled. Még Lenin mutatott rá, hogy a reakció a monopolisztikus tőkés rendszer elkerülhetetlen velejárója. A »Marxizmus karikatúrájáról« című cikkében a következőket írta:

»Az új gazdasági rend, a monopolisztikus tőkés rendszer (az imperializmus ugyanaz, mint a monopolisztikus tőkés rendszer) politikai versenynek felépítménye a demokráciától a politikai demokráciához való áttérés. A szabad versenynek a demokrácia, a monopolizmusnak a politikai reakció felel meg.«

Ezidőszerint a tőkés országokban kétségtelenül folyamatban van a politikai reakció és a fasizmus bizonyos újjáéledése. Fennállnak fasiszta országok, mint Spanyolország, Portugália, Ezenkívül a fasiszták földalatti tevékenységet fejtenek ki azon országokban, amelyekben azelőtt fasizmus uralkodott: Németországban, Olaszországban, Magyarországon, stb.

De kétségtelenül megfigyelhetők a fasiszta mozgalom újjáéledésének tünetei a demokratikus országokban is. Ezt bizonyítja a fasiszta párt működése Angliában, a Ku-Klux-Klan és más csoportoké Amerikában, stb. Görögországban, ahol tulajdonképpen az angolok irányítják a politikát, jónéhány kormányváltás után végeredményben is a monarchista reakciósok kormánya alakult meg, amelyet úgy tárgyilagosan, mint személyileg nehezen lehet a fasisztáktól megkülönböztetni.

Természetesen az újalkatú demokrácia országaiban a fasizmus újjáéledése nagyon megnehezült, miután a földreform eredményeképpen a földbirtokos osztályt felszámolták. A legfontosabb termelőeszközök államosítása a nagytőkések gazdasági hatalmát is aláásta. Ha hozzáfűzzük még, hogy az államhatalom ezekben az országokban haladó erők kezében van, úgy érthetővé válik, hogy a fasizmus újjáéledése ezekben az országokban rendkívül nehézségekbe ütközik.

A tőkés országok belpolitikája, mint mindig, úgy a jelen időpontban is, szorosan egybefűződik a külpolitikával.

Jelenleg a Szovjetszövetség ellen irányuló harc módszerei természetesen mások, mint az első világháború után. A régi értelemben vett »beavatkozás« most nem lehetséges. Azonban a különböző országok reakciós körei hajszát folytatnak a Szovjetszövetség ellen, megkísérik

elszigetelését, - valamint egy szovjetellenes tömb létrehozását. Sztálin 1946 május elsejei parancsában kijelentette:

»Miközben békés szocialista építéssel foglalkozunk, egyetlen percre sem szabad megfélemedkezni az új háború terveit szövögető nemzetközi reakció hajkeveréséről. Feltétlenül emlékeznünk kell a nagy Lenin kijelentésére, melyben megmondta, hogy a békés munkára való áttérésnél állandóan résen kell lenniünk és országunk fegyveres erejére, védekező képességére úgy kell vigyáznunk, mint a szemünk világra.»

Molotov 1946 május 27-én adott nyilatkozatában rámutatott Amerika és Anglia háború utáni politikájának néhány igen jellegzetes irányzatára, melyek a békeszerzések előkészítésében nyilvánultak meg.

»Kiderült — mondotta Molotov —, hogy az egyes amerikai körökben hangzottak ugynevezett »harc a békéért« sokszor egyenesen abban az óhajban jut kifejezésre, hogy két állam akarátát egy harmadik államra kényszerítsék.»

Molotov visszautasította a reakciós erők olyirányú kísérleteit, melyekkel a Szovjetszövetség jelentőségét csökkenteni akarták és kisebbségi szerették volna szerepét a háborúutáni világban.

»Egyes külföldi körökben — jelentette ki Molotov — az az igényeket tapasztalható, hogy kiszorítsák a Szovjetszövetséget a nemzetközi kérdésekben általa elfoglalt, neki jogosan kijáró vezető helyéről és folytatójait a Szovjetszövetség nemzetközi tekintélyén. Így azonban csupán rövidlátó, reakciós körök cselekedhetnek. Ezek nem érthetik meg, hogy a szovjet állam — mely magára vállalta a fasiszta zsarnokság elleni küzdelem nehezebbik részét — joggal foglalja most el nemzetközi viszonylatban azt a helyet, amely megfelel a kis és nagy nemzetek egyenjóságára érdekeinek a békéért és biztonságáért folytatott küzdelemben.»

Igen jellemző a polgárság politikájára, hogy az angol reakció az európai szociáldemokrácia jobbszárnyát a Szovjetszövetség elleni harcra használja fel. Természetesen a Labour Party és a munkáspárti kormány a legmegfelelőbbek arra, hogy az angol polgárság céljai eléréséhez felhasználja őket. E tekintetben a munkáspárti kormány létezése az angol polgárság számára előnyösebb, mint a konzervatív kormányé. Meg kell még jegyezni, hogy akkor, amikor a konzervatív kormány külpolitikája ellen néha felszólaltak a Labour Party hívei silyképen egy jelentős ellenzék állott szemben ezzel a külpolitikával, most a konzervatív pártnak nincs rá oka, hogy Bevin politikával szemben állást foglaljon. Igaz viszont, hogy az angol munkások nem helyeslik Bevin és a munkáspárti kormány reakciós külpolitikáját. Ennek az elégedetlenségnek kifejezője a munkáspárt parlamenti csoportjának ellenzéke, mely szembehelyezkedik Bevin külpolitikájával.

A két rendszer harca ma sem egyedüli tartalma a tőkés országok külpolitikájának. A nagy tőkés országok, — mindenekelőtt Anglia és Amerika között ujjaélednek az imperialista ellentétek, annak ellenére, hogy mindkét hatalom közös diplomáciai tömbben lép fel több nemzetközi kérdésben. A két angolszász birodalom erőviszonyaiban a háború folytán lényeges eltolódás állott be. Az Egyesült Államok a háború előtt a tőkés világ államai között gazdasági téren az első helyet foglalták el, viszont katonai téren erősen elmaradtak. Most, a háború után az Egyesült Államok katonai téren is kétségtelenül az első helyen állanak a tőkés világban. Katonai szervezetük egyre határozottabban kialakult. Az angol-amerikai ellentétek a második világháborúig, helvessbben mindaddig, amíg a német fasiszta támadás fenyegetni kezdte Angliát és Amerikát, — a tőkés világ alapvető ellentétei voltak; Németország leverése

után a tőkés világban belül újból döntő ellentétékké váltak. Az amerikai politika most mindenekelőtt arra törekszik, hogy szétzúzza az angol világbirodalmat s ezáltal az angol tőkével folytatott versenyben az amerikai tőke számára világszerte egyforma feltételeket csikarjon ki. Ez a főcélja. Az a törekvése, hogy az angol, francia és holland birodalmat szétrobantsa, a legkülönbözőbb formákban nyilvánul meg. A megnyilvánulások egyike volt a háború folyamán az angol-amerikai szövetség terve, közös gyámság terve az összes gyarmatok fölött stb. Ez az igyekezet néha egyenesen nevetséges formákat öltött. Így például egy amerikai közíró nemrégiben könyvet írt, melyben igen élesen bírálja az angol, francia és holland gyarmati politikát. Egy ilyen bírálat után azt lehetne hinni, hogy az író javasolni fogja a gyarmati népek függetlenségének biztosítását. Ehelyett azonban a könyv szerzője kijelenté, hogy a gyarmati népek még nem értek meg a függetlenségre; azt ajánlja, hogy minden gyarmati nép maga választhassa meg gyámságát, de ne legyen joga gyámul választani azt az imperialista birodalmat, amely most uralkodik fölötte; vagyis az angol gyarmatoknak ne legyen joguk Angliát választani gyámul. A szerző úgy véli, hogy valamennyi gyarmati nemzet minden bizonnyal Amerikát fogja választani, mivel az amerikaiak — úgymond — jóindulattal viseltetnek a gyarmatok iránt és biztosíthatják felvirágzásukat. Az amerikaiak az idegen gyarmatokon bizonyos fokig még segítik is az imperialista-ellenes mozgalmat. A gyarmati rendszer elleni mozgalom megerősödött. Ennek egyik főoka, hogy az angolok, franciák, hollandok elvesztették tekintélyüket a gyarmati országokban: a gyarmati népek már nem félték tőlük úgy, mint azelőtt. A gyarmati népek, mint katonák résztvettek az egyik imperialista állam fegyveres harcában más országok ellen; tanúi voltak az amerikai, angol, holland katonák vereségének és foglyulejtésének; megrendült a hitük elnyomóik verhetetlenségében.

Az imperialista-ellenes mozgalom megerősödésére gazdasági okok is befolyást gyakorolnak. A gyarmatok egy része a háború alatt igen megerősödött, egyes gyarmati országok pénzügyi téren függetlenítették magukat Angliától, sőt Anglia hitelezőivé váltak.

A gyarmati kérdéssel függ össze a nyugati tömb kérdése is. A nyugati tömb, melynek az volt a célja, hogy egy politikai szövetségben egyesítse Angliát, Franciaországot, Belgiumot, Hollandiát, Portugáliát (esetleg a skandináv országok egy részét), elsősorban a Szovjetszövetség ellen irányulna, s kísérletet jelentene, ismét felállítani a hírhedt »egészségügyi zárlatot«. Azonban nem a Szovjetszövetség határán, mint egykor, mert ott most a Szovjetszövetséggel szoros barátságban élő országok vannak, hanem Nyugat-Európában.

De ennek a nyugati tömbnek volna egy másik oldala is. Az Angliából, Franciaországból, Belgiumból, Hollandiából és Portugáliából létesítendő tömb magabazárna a világ gyarmatainak 95%-át. Létrehozása, a gyarmatok közös megvédésének kísérletét jelentené az USA azon igyekezetével szemben, hogy a régi gyarmati birodalmakat megszüntesse és gazdaságilag meghódítsa ezeket a területeket, továbbá ezen államok kísérletét arra, hogy közösen szembeszálljanak az egyre inkább kiélesedő nemzeti-felszabadító mozgalommal.

Érthető, hogy e cikk kereteim belül csupán a tőkés rendszer általános válságának időszakában fennálló kül- és belpolitika alapvonalaival lehetett foglalkozni. De csak ezeknek az alapvonalaknak az ismerete teszi lehetővé annak a bonyolult diplomáciai küzdelemnek a megértését, amely a négy nagyhatalom külügyminisztereinek ismétlődő tanácskozásain, a párizsi békekonferencián, Németországban és Kínában lezajlik.

AZ INDIVIDUALIZMUSRÓL

A »nyugati demokrácia« világában és azok között, akik magukat a »nyugati demokrácia« híveinek tartják, sohasem fecsegték annyit az »individualizmusról«, mint ma. Ezen körök a fogalmat tévesen értelmezik. Nézzük meg, mit értenek a félremagyarázók individualizmus alatt és mit jelent az a valóságban.

Gazdasági szempontból, individualizmus alatt, a »szabad kereskedelem«, a »szabad kezdeményezés« alatt a szabad üzérkedést, mások munkájának kizsákmányolási szabadságát értik. Hogy ez a kis számú kedvezettnek megadott szabadság az aránytalan többség részére milyen függőséget jelent, nem kell külön bizonyítanunk.

Azt mondják, hogy a népi demokrácia nem csak gazdasági szempontból »vonja meg a szabadságot«, hanem egyéni szempontból is. »Milyen szabadság ez, halljuk sok ilyen »demokrata« szájából, — ahol az embernek folyton dolgozni kell és nincs szabad ideje egyénisége kiélésére.«

Mit értenek az ilyen »demokraták« egyéni szabadság alatt?

Egyrészt azon kedvezményeket, azt a különleges társadalmi helyzetet, amelyet nekik a tőkés világban az anyagi javak nagyméretű birtoklása nyújtott. Ezen embereknek csakugyan sok minden szabad volt. Ugy lakhattak ahogy akartak, oda utazhattak ahova akartak, úgy válogathattak az élvezetek között, ahogy akartak. Ők a henyélest, az élvezetek felelőtlen tobzódását értették és értik még ma is szabadság alatt.

Van azonban a »szabadságszeretőknek« egy másik, veszélyesebb válfaja. Ezek is az uniformizálásról fecsegnék és arról, hogy az egyéniséget nem engedik kifejezésre jutni. Ezeknek nagyrésze az értelmiséghez tartozik.

Nézzük csak mit értenek ezek a »szabadság« alatt. Semmi mást, mint a régi válságban lévő társadalom, a bomlásnak indult polgári világ előítéleteit. Nézzük csak kicsit mélyebben meg a dolgokat. A polgári társadalom válsága, különösen a két világháború között vált élessé. A kispolgári értelmiség egy része csakugyan érezte, hogy nincs kiút az eddigi módszerekkel. A legfantasztikusabb elméletek jöttek létre a különféle szellemet és intentkutató »spiritiszta« és »teozofista« szektáktól kezdve, egészen Spengler »Nyugat alkonyáig« és Rosenberg »A XX század mitoszáig«. Ezek az elméletek végül is a Szovjet városok és falvak felperzseléséig, a koncentrációs táborokig és az elégetett emberek hamujának műtrágyaként való felhasználásáig vezettek. Soha azonban nem lehetett hallani olyan sűrűn az egvénről szóló frázist, mint ebben az időben. Pedig az egyén teljesen elveszett. Nemcsak hogy a munkanélküliségtől való rettegettség veszélyeztette az átlagember anyagi létalapját, de egy hazug, bomlásban lévő társadalomban, ahol az értékek elvesztették jelentőségüket, az igazi valódi egyéniségek nem találhattak kiutat és életcélt.

Ebben a korszakban különösen divatos volt a neurozisosokról szóló tanítás. Az állandóan veszélyeztetett bizonytalanságban élő egyéniségek csakugyan a »neurozisosokba«, képzelt lelkinyavalyákba kényszermegoldásokba menekültek.

Ez a bizonytalanság, kapkodás, kilátástalanság, borúlátás a dolgok képzelt, való alapot nélkülöző megoldása különben nem csak az egyének felfogását jellemezte, hanem természetesen az egész közéletet, a politikát, a művészetet, a polgári osztály társadalomtudományát, amely végül is a fasiszta elméletekbe torkolt.

Az értelmiségnek egy része, amely a háború előtt nem tudta, vagy nem akarta meglátni a válságból kivezető egyetlen helyes utat, még ma sem akarja belátni tévedését, pedig a fasizmus, — a tőkés társadalmi rendszer egyenes következménye — megmutatta minden borzalmaikat.

Még mindig vannak gyávák akik nem mernek, vagy nem akarnak szembenézni a tényekkel. Még mindig nem tudnak leszámolni a múlt tévedéseivel és tévHITEIVEL. Mint az olyan betegek, akik hosszú betegségük folytán betegségüket rendes helyzetnek tartják és szinte élveznek a beteség okozta szenvedésben, ők is »szabadságnak« tartják mindazon tévHITEKET, lelki elfajulásokat és egyéb nyavalyákat, amelyek a régi hazug és válságban, bomlásban lévő rendszer beteges kinövÉSEI voltak.

Nem látják és sokszor, a legtöbbször, nem is akarják látni, hogy igenis, az igazi következetes egyéniség csak a mai társadalomban lehet szabad. A mai társadalom nem csak az eddig elnyomott és kizsákmányolt tömegeket szabadítja fel a gazdasági és kulturális rabságból, hanem az értelmiség is megtalálta a maga igazi útját, a maga igazi hivatását.

Nem látják például, hogy az igazi szabad egyéniségek azok voltak, akik a régi elnyomatás és a fasizmus alatt, a világtörténelem mondhatni legsötétebb korszakában, szabadságszeretetükben, vállalni merték a harcot az elnyomók ellen. Nem látják, hány elnyomott egyéniség, hány tehetség, akiknek a régi társadalom nem adott semmiféle fejlődési lehetőséget, mert az elnyomott néphez tartoztak, — találta meg igazi hivatását a mai rendszerben. Nem látják, például, hány paraszt, munkás és iparosfiú tünt ki katonai tehetségével a felszabadító harcok alatt. Hány kiváló szervező rohammunkás és feltaláló kerül napról-napra felszínre, A kulturális fejlődésnek milyen útjai nyíltak meg a tömegek előtt.

Ezt nem tartják szabadságnak. Az ilyen »értelmiségeknél« a társadalomnak a közösségnek tudatosan nyújtott becsületes, következetes munka és különösen a fegyelem, nem egyeztethető össze a szabadsággal. Persze ez így is van, ha a szabadságot úgy értelmezik, mint ahogy azt előbb kifejeztük. Ők például a fegyelmet egy súlyos tehernek tartják. És nem látják, nem is láthatják, hogy ez nem súlyos teher, azzal a közösséggel szemben, amely minden egyénnek megadja a fejlődési lehetőséget, amely minden egyént biztosít, amellyel az egyén összeforr, és amelyből mindig újabb és újabb erőt, mindig újabb és újabb derűlátást merít munkája elvégzésére és amely az egyén munkájának az egyén kötelességteljesítésének értelmet és célt ad.

Dr. Gamsz András

AZ ANGOL PÁRTKONGRESSZ- SZUSRÓL

Az angliai dolgozók több mint pártok küldötteinek jelenlétében kezdődött meg az angol kommunista párt történelmi jelentőségű kongresszusa. Nemcsak az angol kommunisták, nem csak a bel- és külföldi munkásmozgalom tekint a legnagyobb érdeklődéssel a kongresszus határozatai elé, melyek megszabják az angol munkásosztály legaktívabb részének fellépését az elkövetkező nehéz időkben.

Anglia egész lakossága felfigyel a kommunista párt javaslataira a jelenlegi gazdasági krízis megoldására.

Gallacher képviselő, az angol kommunista párt elnöke jogosan hivatkozott az angol kommunisták döntő szerepére. — Nagyhatású megnyitó beszédében ismertette a krízis politikai hatását. A munkáskormány egyes tagjai hajlandók voltak a konzervatívokkal való együttműködésre. A helyzet azonban megváltozott mikor Arthur Horner, az angol kommunista párt végrehajtó

bizottságának tagja, aki a bányászok szakszervezetének főtítkára több beszédében és felhívásában megmozgatta az angol bányászokat és az egész szakszervezeti mozgalmat. A munkásság félre érthetetlenül megmutatta, hogy nem kér a konzervatívokkal való koalícióból. A munkásság magartatása megváltoztatta a kormány ingadozó magatartását. Már nem lehet koalícióra gondolni.

A külföldi testvérpártok Írország, Ausztrália, Dél-Afrika, Svédország, Finnország és Görögország kommunista pártjai megbízottainak felszólalása után Horváth Márton a M. K. P. üdvözlését tolmácsolta a kongresszusnak. Horváth ismertette a magyar demokrácia eddigi eredményeit, melyeket a magyar dolgozók érdemesnek tartanak megvédelmezni. Beszélt a három éves tervről, majd az összeesküvés külföldi visszhangjáról és azokról az újságokról, melyek részben tudatlanságból, részben pedig rosszakaratból megvádolták a kommunistákat, hogy a hatalom átvételére használják fel a lelepezett összeesküvést és felhasználják az alkalmat az angolbarát elemek elpusztítására. Mi kommunisták vagyunk Anglia igazi barátai — jelentette ki Horváth Márton de ez a barátság nem angol reakciós körökhöz, hanem az angol birodalom dolgozó embermillióihoz fűződik. — A fasiszta összeesküvők brit reakciós körök támogatására számítottak, de megfélemlítettek az angol demokratikus erőkről, melyeknek véleményét és igazi szellemét ez a kongresszus fejezi ki.

A délutáni ülésen Harry Pollitt, az angol kommunista párt főtítkára mondta el nagyhatású beszédét, mely Anglia gazdasági és politikai helyzetének átfogó megvilágítása és a válságból kivezető út felvázolása volt. A nagyítésekkel való megegyezés és az imperialista külpolitika egy éve olyan helyzetet teremtett, mely kényszerítette a kormányt, hogy rendkívül komolyan nevezze Anglia helyzetét, kezdte beszédét Pollitt, Fogial-

kozott a súlyos szénkrízissel és a gazdasági helyzettel, melynek megjavítására teljesen elégtelen a kormány javasolt gazdaságpolitikai elgondolása. A jelenlegi krízis főoka az angol dolgozók majdnem másfél millió tömegének fegyverben tartása a reakciós külpolitika támogatására. A kommunista párt megvédi a kormányt a konzervatívok jellemtelen támadása ellen, de követeli a kormány politikájának gyökeres megváltoztatását és a megalkuvásra hajlamos miniszterek kicserélését, nincs már idő félmegoldásokra. A kormánynak tervgazdaságot kell megvalósítani, a monopóliok hatalmát megdönteni, a Szovjetunióval, az európai új demokráciákkal és a feltörekvő gyarmati népekkel való szoros együttműködésben.

Pollitt részletesen ismertette a kommunista párt gazdasági javaslatait a krízis megoldására. Az államosítás meggyorsítása, a kormány szigorúbb gazdasági ellenőrzése, jobb bérek és munkafejtelétek és az emberanyag helyes elosztása előfeltételei a gazdasági helyzet javulásának. A világ gazdasági fellendülésének érdekében szoros gazdasági együttműködés megvalósítása szükséges a Szovjetunióval, az új demokráciákkal és a gyarmati népekkel. Ilyen együttműködés nem irányul az Amerikai Egyesült Államok ellen, de csak így lehet megakadályozni a világ gazdasági uralását Amerika reakciójai részéről.

A külpolitikai helyzet ismertetésében hangsúlyozta a nagyhatalmak együttműködésének szükségességét, a fegyveres csapatok visszahívását a nem ellenséges országokból, az imperialista politika minden megnyilvánulásának megszüntetését és az angol külpolitikai képviselők átalakítását, hogy valóban demokratikus világnézeti államférfiak képviseljék Angliát.

Az angol kommunista párt főtítkára nagy helyet szentelt beszédében a szakszervezetekben folyó munkának, a szakszervezetek szerepének és a kommunista párt közvetlen feladatainak. Tiltakozott a reakciók és a

munkáskormány egyrészének politikája ellen a bérek rögzítéséről és kimutatta, hogy kamatban és profitban a kapitalisták majdnem ugyanannyit vesznek be mint munkásság bérekben. A lakosság legalább 75%-a él bérekből és fizetésekből és 5%-a, a gyárosok és részvényesek ugyanannyit keresnek. Szembeszállt azokkal a szakszervezeti vezetőkkel, akik nem hajandók a munkásság harcát vezetni magasabb bérekért és alacsonyabb árakért. A kongresszus tomboló lelkesedése kísérte szavait, mikor kijelentette, hogy a párt legteljesebb támogatását, biztosítja azoknak a munkásoknak, akik kényszerítve vannak a sztráik fegyveréhez nyulni az egyeztető tárgyalások lassúsága miatt. Hangsúlyozta a szakszervezeti mozgalom egységének fontosságát és kérte a rivális szakszervezeteket, hogy keressék a megegyezés és összeházasítás lehetőségét. Követelte a szakszervezeti választások demokratizálását, mely különösen a szakszervezeti Tanács tagjainak megválasztásánál döntő fontosságú.

Harry Pollitt a párt tagjaihoz intézett kérelemmel fejezte be beszédét. Kérte a párt minden egyes tagját, hogy egyéni felelősségük teljes tudatában ismerték fel munkájuk jelentőségét a jelenlegi kritikus helyzetben. Dolgozzanak kitartóan a párt érdekében, erősítsék a pártot új tagok szerzésével, mert Nagybritánia gyors felendülése csak erős kommunista párt létezésével képzelhető el. A kommunista párt erősítése erősíti az egész munkásmozgalmat, a kapitalizmus legyőzését, a szocializmusért folyó küzdelmet. Az angol kommunista párt a munkásegység híve. Szívesen köt választási egyezményt a munkáspárttal, de ha nem sikerül, függetlenül harcol a munkásmozgalom érdekében.

Ma már világosan látható, hogy a brit nemzet létezésének és függetlenségének biztosítása a munkásosztály feladata. Az új Angliához az út tervgazdaságon, állami ellenőrzésen, az életszínvonal emelésén keresztül ve-

zet, a gyarmati népekkel, a Szovjetunióval és az összes demokartikus népekkel való szoros barátságban, fejezte be beszédét Harry Pollitt.

Szűcs Miklós

MILYEN JÓVÁTÉTELT KAP ANGLIA ÉS AMERIKA NÉMET- ORSZÁGTÓL?

Köztudomású, hogy a jóvátételről szóló potsdami határozatokat, különösen azon cikkelyeket, amelyek meghatározzák az ipari felszerelés Németország nyugati övezeteiből való kiszállításának rendjét és határidejét, nem hajtották végre. A német megszállás következtében oly sokat szenvedett országok igazságos igényeit nem elégítették ki. Ennek az oka, hogy az angol és amerikai megszálló hatóságok kitérnek a jóvátételre vonatkozó potsdami határozatok teljesítése elől.

Ugyanakkor az angol és az amerikai sajtó széltehetően-hosszában terjeszti azt az alaptalan állítást, mintha a német támadás áldozataivá vált országok jóvátételi igényei túlzottak lennének. Meg kell azonban jegyezni, hogy például a Szovjetunió csupán 10 milliárd dollár jóvátételt követel Németországtól. Ez az összeg pedig a tizedrészét sem alkotja a németek által a Szovjetunió területén okozott károknak.

Rendkívül szerények Lengyelország, Jugoszlávia és Csehszlovákia jóvátételi igényei is.

Az angol és amerikai újságok azáltal, hogy a Németországgal szemben emelt túlzott követelésekről szóló alaptalan állításokat terjesztik, hadjáratot folytatnak a potsdami döntések ellen. Ezzel egyidejűleg azt a hatást igyekeznek kelteni, mintha az angolszász hatalmak a maguk részéről teljesen lemondottak volna a jóvátételről, sőt az angol és amerikai adófizetők rovására még ők maguk

nyújtának segítséget Németországnak.

Teljesen téves az a beállítás, amely szerint Anglia és az Egyesült Államok Németország jövevényeként lépnek fel.

Igaz, hogy Anglia és Amerika máigideig nem közölte, milyen összeget követel jóvátételképpen Németországtól. De a valóságban az angolszász országok már eddig is olyan értékeket kaptak Németországtól, amelyek jelentősen meghaladják a tízmilliárd dollárt.

Wilkinson ezredes, a németországi amerikai katonai közigazgatás ipari osztályának vezetője által közölt adatok szerint a nyugati övezetekben a múlt év végéig számos vállalatot foglaltak le előlegképpen a jóvátétel számlájára. Amikor a szövetséges hatalmak hozzákezdtek az előlegképpen lefoglalt vállalatok leszereléséhez, minden eszközzel fékezni igyekeztek a gyárok és gyári felszerelések Szovjetunióba való szállítását. Ugyanakkor azonban erőltetett ütemben bonyolították le bizonyos fajtájú, csupán egy példányban meglévő ipari gépezet leszerelését. Az amerikai megszállási övezetben leszerelik a legfontosabb vállalatokat. E vállalatok csupán egy kis részének értéke — amelyet már felbecsültek a szakértők — 262 millió márkára rúg. Kiszállítanak minden kékelygépet, a repülőgépgyárok 90 százalékát, a motorkerékpármotorokat gyártó vállalatok 70 százalékát, a községi tulajdonban lévő vállalatok és a szerszámgyépgyárok jelentős részét.

Ez csupán a leszerelés hivatalos programja. Az ipari felszerelés Anglia és Amerika által való elszállításának lényeges arányai azonban lényegesen túlhaladják ezt a programot. Erről véleményt lehet formálni azon töredékes adatok alapján is, amelyek időnként napvilágot látnak a nyugati sajtóban. Az angolszász országok jóvátételi igényei kielégítésének legfontosabb forrásai az, úgynevezett »rejtett jóvátételi szállítások.« Ebben a minőségben nem csu-

pán a gyári felszereléseket, hanem a folyó termelést is kiszállítják Németországból Angliába és Amerikába.

Anglia és Amerika hivatalos képviselői rendszerint a folyó termelés jóvátételi célokra való igénybevétele ellen foglalnak állást, de csak olyankor, amikor a Szovjetunió igazságos jóvátételi követeléseinek kielégítéséről van szó. Ők maguk azonban a legnagyobb arányokban felhasználják a megszállási övezeteikben lévő vállalatok folyó termelését, a jóvátételi szállítások legfontosabb tételeként.

Idézünk néhány példát.

A Reuter-ügynökség közlése szerint 1946 második felében a felsőlingeni Fritz Müller-Werke nevű gyár folyó termelésének jelentős részét alkotó legújabb típusú berendezéseket szállítottak Angliába.

1947 január elején újból jelentős mennyiségű gépi berendezést szállítottak Angliába, nagy angol cégek címére.

Az angol hatóságok a múlt év végén elkobozták és Angliába szállították a turbinákat és turbinaalkatrészeket gyártó mühlheimi Siemens-Schuckert-gyár csaknem egész késztermelését. 1946 második felében Németországból 300 ezer tonna anyagot szállítottak ki Angliába. E szállítmányok értéke körülbelül másfél millió fontsterlingre rúg. A »Berliner Zeitung« című német újság 1947 január 21-én írt is erről az esetről. Amint ismeretes, millió tonna számára szállítják ki Németországból a szennet is, amely a jóvátételi szállítások egyik legfontosabb részét alkotja. Sőt a dolog egészen addig fajult már, hogy a töltőtollgyárok egész termelése felett is az angol katonai közigazgatás rendelkezik. (Husz ilyen gyár van az angol megszállási övezetben!)

A folyó termelés nagyrészét az amerikai övezetből is kiszállítják Amerikába. Az amerikai megszálló hatóságok rendelkezésére az amerikai övezetben több mint 12 ezer tonna alumíniumot gyűjtöttek össze és olvasztottak ki. Ezt az egész alumínium-

mennyiséget az Egyesült Államokba irányították. A müncheni Agfa-Werke nevű ismert fényképezőgépgyár egész termelésének 95 százaléka felett ugyancsak a megszálló hatóságok rendelkeznek.

Az angol-amerikai jóvátételi igények kielégítésének egyik legfonto-

sabb rejtett forrása az a Németországból Angliába és Amerikába irányuló áruexport, amelyet kényszer útján a megszálló hatóságok által önkényesen megállapított, rendkívül alacsony árak alapulvételével bonyolítanak le.

Melynikov Nikoláj

S Z E M L E

AMI NEM VOLT OROSZORSZÁG TÉRKÉPÉN

Több mint háromszáz ilyen város van...

Ezek a városok az új sztalin-i ötéves terv idején keletkeztek a homokszivatagokban, a még nemrég áthatolhatatlan őserdőben, az Északi Sarkkör vidékén. Azokon a helyeken, ahol száz és ezer kilométereken azelőtt egyetlen lakóház sem volt, lüktet az élet, városok és üzemek mutatják az emberi élet alkotó munkáját. Az úttörő építők fabarakjai helyére új, kőből vagy fából épült házak kerülnek, kultúrpaloták emelkednek, kórházak és poliklinikák, iskolák, színházak, könyvtárak létesülnek: Az utcákon autóbuszok és villamosok bonyolítják le az egyre növekvő forgalmat. Az aszfalttal burkolt úttesteket díszfák és virágágyak szegélyezik. Este a villanyfény árjában úsznak a városok és községek. Valamennyi város szíve: az üzemek, ércbányák, szénbányák, gyárak és egyéb vállalatok.

MAGNITOGORSZK — Ritkaságszámban megy az a kultúremler, aki ne ismerné Magnitogorszkot, a fémipar városát. Ebben a városban van a legnagyobb fémipari kombinát. Ez a hatalmas üzem több nyersvasat és acélt termel egymagában, mint amennyi a cári Oroszország valamennyi üzemének össztermelése volt.

Emberemlékezet óta áll a fűvel és gazzal benőtt Magnitnája hegy, ösödök óta ostromolták ezt a hegyet, a viharos szelek s bár a kutatók és földrajztudósok többszáz év óta tudták, milyen kincseket rejt magában mégis csak a szovjethatalom idején — 1929 márciusában jelentek meg itt az építők első csoportjai.

A szeppe megélenkült. Az Ural folyó sivár partjain boszorkányos gyorsasággal épült fel a fémipar gigásza, a fémipari munkások városa: Magnitogorszk. Az évezredekken át békésen szunnyadozó Magnitája hegy megnyitotta méhét, hogy kincseit odaadja az embereknek. A távoli kuznyeck-i szénmedencéből hosszú szerelvények érkeztek és 1932 február 1-én a kombinátból kikerült az első gyersvas. Magnitogorszk ekkor már hatalmas, a kultúra minden vívmányával ellátott korszerű város volt.

KOMSZOMOLSZK — A messzi Szibériában hömpölygő Amur folyó vidéke igen gazdag. Fényes jövő áll előtte. Hogy e vidék kincseit kiaknázhassák, a hatalmas Amur partjára, 1932-ben sokezer szibériai ifjú és leány érkezett. Akkor még áthatolhatatlan tajga terült el itt mindenfelé, amerre csak a szem ellátott. Az ifjú emberek elsősorban az őserdő az üzem zakatolása szétkergette az erdő vadjait, amelyek a lakótelep irtásához fogtak, hogy helyet csináljanak a felépítendő új városnak. És alig néhány hónap elmúltával már füstöltek a fűrésztelep kéményei és

az üzem zakatolása szétkergette az erdő vadjait, amelyek a lakótelep közelében tartózkodtak, sőt a lakóházak közé is bemerészkedtek. A szó szorosán vett értelmében a földből — barakokból és földkunyhókból — nőtt ki a gyönyörű város: az amurmenti Komszomolszk.

Habarovszkkal vasútvonal kötötte össze Komszomolszkot. Ezer meg ezer ifjú és leány sietett, s az építési anyag egyre özönlött a városba — és öt év elteltével a fűszerüzemen kívül már üzemen volt a fémpari gyár és számos más üzem is.

BALHAS — Ugyanazokban az években növekedett és gyarapodott egy másik város is, amely a szovjetemberek akaratából keletkezett az Éhségsteppe kellős közepén, a Balhas tó partján. 1928-ban jelentek meg itt első ízben a geológusok. A koudari vulkánikus hegyekben gazdag ércelelőhelyekre bukkantak. Megkezdődött az üzem építése és Balhas városának építése a Bed-Pak-Dala sivatag szívében. Tevekaravánok hordták ide az építési anyagot. De a pusztaság, a sivatag mintha védekezett volna az ember ellen, kibírhatatlan hőségével, borzalmas homokfergetegekkel és pusztító járványokkal fogadta az úttörőket. A szovjetemberek azonban megbírkóztak ezekkel a nehézségekkel.

Ezidőszerint a városban 23 elemi és középiskola van, ezenkívül bányászati és kohászati főiskola működik. Hatalmas üzemi épületek mindenfelé. Hatemeletes lakóházak szegélyezik az aszfaltozott utcákat. A vilamos erőműközpont kéményeiből gomolyog a füst. Ez a villanytelep 60.000 kilowatt erősségű áramot szolgáltat, amely eljut a 150 kilométernyire fekvő Akcsa-Tau üzemébe is. Pedig pár évvel ezelőtt még csak a sivár homok és az elpusztult élőlények csontvázai voltak láthatók a sivatagban...

IGARKA — Nemcsak a napsütötte síkságokon és pusztákon épültek új városok, hanem a messzi északon is. Itt, a Sarkkörön túl az északi szélesség 67 fokánál, a hatalmas Jeniszei folyó alsó folyásánál 1800 kilométernyire a vasútvonaltól, egy kis lokótelepen, ahol 1928-ban, mindössze 43 lélek lakott, épült fel Igarka az óceáni kikötő. Az olmos, szürke északi ég felé sűrű oszlopokban tör fel a füst a fűrészüzemekből és a kikötőben egymás mellett sorakoznak fel a hajók a világnak csaknem valamennyi tájáról. Ezek a hajók értékes faanyagért jönnek a messzi északi kikötőbe. Igarkában lüktet az élet, utcái egyre bővülnek és növekednek, a kikötőberendezés is tovább épül és korszerűsödik. Egyre nagyobb híre van a világban a távoli szibériai kikötőnek, amely az Európát Ázsiával összekötő tengeri út forgalmával párhuzamosan épül és növekszik.

Ezeket a városokat — már »felnőtt« városoknak lehet nevezni. De vannak olyan városok is, amelyek csak most születtek, vagy csak most vannak épülőben.

ANGREN — Még egy éve sincs annak, hogy Angren, a kis munkáslakótelep várossá fejlődött ki. Üzbekisztánban, az Angren folyó partjain a geológusok igen gazdag szénlelőhelyeket fedeztek fel. A gazdag szénrétegek a föld felszíne fölött vannak. A munkáslakótelep hatalmas fejlődésnek indult. Már épül egy nagy cementgyár, brikettgyár, kőből épült lakóházak százai szinte gombamódra nőnek ki a földből, a vonatok hosszú szerelvényeken szállítják a szenet Üzbekisztán új »kazánházából«.

ABLAKETKA — Még Igarkánál is fiatalabb a jövőbeli város: Ablaketka. Az Irtis felső folyásánál épül ott, ahol a folyó hatalmas hegy-szorosokon tör keresztül. Nagyszabású vízlejeű áramfejlesztő telep épül itt, amely Kelet-Kazahsztán számára szolgáltatja majd az áramot.

A jövődöbéli város még csak most épül, de holnapi arculatának körvonalai már láthatók. A korszerű épületek között is kiemelkedik a kultúrpalota épülete. Világos termek minden kényelemmel, karosszékek, a villanylámpák lágy meleg fénye a pazar mennyezeten mind-mind arról beszél, milyen lesz az új város. Néhány év kell csak hozzá és Ablaketta semmiben sem marad el a többi modern város mögött.

És a távoli Czukótkán is új szovjet városok születnek. Ezen a területen emberemlékezet óta vándoroltak a távol Észak törzsei. Ezek azonban most már letelepedtek. Új kolhozlakótelepek alakultak, így például Gadlija, Baraborka, Tahtajama... És nem fér hozzá kétség, hogy ezek közül nem egyből lesz majd olyan város, amely mindenben hasonlítani fog idősebb testvéreire, a sztalin-i ötéves tervek dédelgetett kedvenceire.

(Új Szó, Budapest)

AZ ANGOL BÁNYÁSZOK

Körülbelül 700.000 bányász élete végéig sem felejthet el három olyan napot, amelyek döntő jelentőségűek nemcsak a bányászcsaládok életében, hanem az egész angol nemzet történelmében, Anglia bő széntermelése, az olcsón bányászható szén, a legfontosabb nyersanyag kivitele kiváltságos helyzetet biztosított évtizedeken keresztül Angliának. Az ipari forradalom hajtóereje az olcsó szén volt, amely még az amerikai és orosz ugrásszerű ipari fejlődés idején is kiváltságos helyzetet biztosított Angliának.

Anglia előnyös világkereskedelmi és világpolitikai helyzete azonban nem tükröződött vissza a bányászok és az egész bányásztársadalom életszínvonalában. A bányászok Angliában mindig a legrosszabbul fizetett munkásrétegekhez tartoztak. A második világháború előestéjén a bányászok a 86-ik bérlistába tartoztak, ami emberhez nem méltó munkaviszonyokat és megélhetési körülményeket jelentett a munkásság azon részének, amely a legnagyobb veszélyek között, nehéz testi munkával lehetővé tette Anglia világhatalmi helyzetét. A két világháború közötti időben állandóan romlott a bányászok életszínvonala. A felelőtlen tőkés gazdálkodás következtében a széntermelés évről-évre csökkent. 1923-ban még 227 millió tonnát bá-

nyásztak, 1945-ben pedig csak 174 millió tonna szenet termeltek ki.

A szénbányák államosításáért harcolt az egész bányásztársadalom és a munkásmozgalom tulnyomó többsége. A sokáig reménytelennek látszó küzdelem döntő kihatású eredménye az 1945 évi parlament választások kimenetele volt. Eldőlt a vitás kérdés, hogy Anglia legelhanyagoltabb iparága a neo-konzervatívok elképzelésének kipróbálása legyen-e a magán-gazdálkodás és az állam társas viszonyának lehetőségéről, vagy pedig állami kezelésben igyekezzenek azt a tőkét előteremteni, amelynek befektetése nélkül még csak remény sem lehet korszerű széntermelésre. Anglia dolgozó tömegei félreérthetetlenül megválasztották a kérdést. Kormányra juttatták a munkáspártot és kinyilatkoztatták, hogy helyeslik a munkáspárt belpolitikai programját, amelynek legfontosabb pontja a szénbányák államosítása volt.

A munkáskormány székfoglalása után még másfél évig tartott az államosítás megvalósítása. A bányászok azonban tudták, hogy előbb-utóbb megszűnik a bányák magántulajdona és megszűnnek azok az akadályok, amelyek lehetetlenné tették a bányák korszerűsítését és a bányászok életszínvonalának emelését. 1947 január elseje, a bányák államosításának napja a második történelmi jelentőségű alkalom volt, amelyet az

angliai munkásmozgalom ünnepének tekintett. Nem hiába mondta Lawther, a bányászok szakszervezetének elnöke, hogy ez a nap befejezi azt a korszakot, amelyben a magántulajdon uralma irányította azokat az életét és sorsát, akik munkájukkal hatalmassá tették Angliát.

A bányászok remélték, hogy az államosítás jobb munkafeltételeket és jobb megélhetést jelent. Nem is csalódtak. Alig három hónap múlva, március végén megtörténik a bányász szakszervezet és a bányakamara közötti megállapodás aláírása, amely ötnapos munkahetet vezet be a kereset csökkenése nélkül. Május első hétfőjén lép az új megállapodás életbe. Ez a nap is ünnepe lesz az angol bányászoknak, de csak az első lépés az emberi életért, a jobb megélhetésért folytatott küzdelemben.

Az államosítás megvalósítása után megkezdődhet a bányák műszaki korszerűsítése, amelynek az ütemét azonban károsan befolyásolja az a tény, hogy az acélipar nincs államosítva és az Egyesült Államok pedig nem szállítanak nehézipari felszerelést a kívánt mennyiségben. Ilyen körülmények között az angol bányász és az angol munkásmozgalom nem tekinthet a legrózsásabb reményekkel az angol bányáipar korszerűsítése elé, amely nélkül pedig lehetetlen megállítani Anglia állandóan mélyülő gazdasági válságát. Az angol munkásmozgalom szomorú örökséget vett át a tizennégyéves konzervatív uralomtól. A széntermelés évről-évre csökkent, az angol bányatulajdonosok nem vettek tudomást a szénbányászat műszaki fejlődéséről, aminek következtében az angol széntermelés elképzelhetetlen lemaradása volt a világ összes széntermelő állama mögött.

A széntermelés veszélyes visszaesésének egyes okait az államosítás rövid idő alatt megszünteti, de hosszú évek szükségesek a bányák korszerűsítéséhez. Kétségtelen, hogy az államosítás és az emelkedő életszínvonal emelni fogja kis mértékben a terme-

lést már a közel jövőben. 1946-ban, amikor már biztos volt a bányák államosítása, a termelés 189 millió tonnát ért el, ami magasabb volt mint a 45-ös eredmény, de még mindig messze visszamaradt az 1938-as termeléstől, 227 millió tonnától.

Jelenleg 85,000 bányásszal kevesebb dolgozik mint 1938-ban. Új munkaerő bevonása a termelésbe szintén elsőrendű fontosságú olyan szénmennyiség biztosításánál, amely okvetlenül fontos a belső ipar és a házi fogyasztás fedezésére. Mi történik ezen a téren? meg van-e a biztosítéka annak, hogy az idej szénkatasztrófa nem ismétlődik meg a jövő telen?

Erre a kérdésre lehetetlen megnyugtató választ adni. A kormány gazdasági jelentése szerint elengedhetetlenül szükséges 200 millió tonna szén kitermelése. Ez szinte lehetetlennek látszó feladat, mert a bányászok számát csak 35,000 fővel gondolja megnövelni. A bányák korszerűsítése mellett szükséges munkaerő előteremtése az angol ipar legnagyobb problémája. A rossz munkaviszonyok miatt, majd pedig a két világháború közötti évek növekvő munkanélkülisége következtében a bányászok ezrei hagyták ott régi foglalkozásukat, hátat fordítottak a bányáknak, elmenekültek a »halott völgyekből« és inkább mint segédmunkások igyekeztek elhelyezkedni a városokban. A legutolsó év kivételével állandóan csökkent a bányászatban foglalkoztatott munkásság száma. 1913-ban még 1,107,000 bányász dolgozott, 1946-ban már csak 695,000. A régi családi foglalkozás megszünt megnyugtató jövőnek látszani, amely akár a legszükségesebb megélhetést is biztosítani tudná.

Az államosításaj és a munkaviszonyok javításával megváltozott a helyzet, de hosszú évek kellene ahhoz, hogy meginduljon a visszaözlés a bányák felé. A kormány idegen munkaerő alkalmazásával szeretné a hiányzó munkaerőt pótolni. Eltekintve ezen törekvés politikai jellegétől, kér-

désesnek látszik, hogy lehetséges-e megfelelő mennyiségben szakmunkásokat találni. Az elmúlt évben az új bányamunkások száma éppen csak fedezte a halálozás és kiöregedés miatt elvesztett munkaerőt. Ez is csak úgy volt lehetséges, hogy a hadseregől sok bányász tért vissza. A kormány jelentése hangsúlyozza, hogy 1947-ben csökken a bányászok száma, ha nem sikerül a természetes létszám csökkenést különleges intézkedésekkel ellensúlyozni. A jobb munkafeltételekkel, az ifjú bányászok mentesítésével a katonai szolgálattól és lengyel bányászok alkalmazásával esetleg sikerül a bányamunkások számának csökkentését megakadályozni, sőt a remélt gyarapodást is elérni. Ez azonban egymagában még nem jelent megoldást.

Az angol kormány gazdasági programjának alapja a szén. Az elkövetkező években még több szénre lesz Angliának szüksége mint 1947-ben. A dollárkölcson kimerülése még akkor is életfontosságúvá teszi az iparcikkek kivitelének emelését, ha a jelenlegi külpolitika megváltoztatása csökkenteni fogja azokat a gazdasági terheket, amelyeket az egymilliónál nagyobb létszámú hadsereg fenntartása és ellátása jelent. A termelés fokozása csak a szénbányászat növelésével érhető el.

A bányák korszerűsítését fokozni kell. Új gépeket, szállító eszközöket és új munka módszereket kell bevezetni. Az angol bányásznak tanulni kell külföldi bányásztársaitól; a bányásznak tehnikussá és gépésszé kell átfejlődni. Pillanatnyilag azonban emelni kell a bányászok számát, ami elsősorban magasabb életszínvonal biztosításával képzelhető csak el. Legalább 100.000 új bányászra van Angliának szüksége. Magasabb élelmiszeradagok, magasabb fizetés, jobb betegségi és öregségi biztosítás sok ezer bányászt vonhat be a termelésbe. A bányász szakszervezet megbizonyította a mostani szénválságban, hogy minden erővel a termelés fokozását segíti elő. Az új szénkamrákban még több helyet kell biztosítani a bányászok képviselőinek.

A bányászok tudják, hogy csak ők menthetik meg Angliát. De nem Bevin és Churchill Angliáját akarják, a nemzetközi reakció csendörét, hanem a demokratikus, népi, a Szovjet Szövetséggel és a többi demokratikus népekkel együttműködő Angliát. Nem kétséges, hogy felelőségük teljes tudatában mindent elkövetnek a termelés emelésére. Ennek egyetlen akadálya a konzervatívok és a fináncmágnások mérhetetlen aknamunkája a béke és a nép jóléte ellen.

Sziucs Miklós

A „**HID**”
KÖNYVKIADÓ ÚJ KÖNYVE

LŐRINC PÉTER

A KURUCKOR

Történelmi tanulmány a népi szabadságharcok hősi korszakáról.

MEGRENDELHETŐ:

A „**HID**”
KIADÓHIVATALÁBAN,
DOBANÓVACSKA UTCA 9.
TELEFON 414

Csillagok csillaga

40 válogatott versremeket tartalmaz
— Petőfi, Ady, József Attila és
számos kiváló élő költő verseit közli

Ára 20 dinár.

Szabadságdalok

Forradalmi és népi szabadságdalok
gyűjteménye. Ára 25 dinár.

Színpadunk

Nyolc füzet (II.—IX.) időszerű szin-
darabokat, drámákat, vígjátékokat,
jeleneteket tartalmaz.

Ára 6, 8, 9 és 15 dinár.

Jovánovics Arszó:

A főlszabadtó harc áttekintése.

Történelmi tanulmány a népfőlsza-
badító harc négy esztendejéről 11
térképmelléklettel. Ára 6 dinár.

Kardely Edvard:

**Jegyzetek a nemzetközi
fejlemények egyes kérdéseihez.**

Ára 6.50 dinár.

Sajtó alá került 1947 május hó 18-án.
A nyomást befejezték 1947 május hó 26-án 3000 példányban.